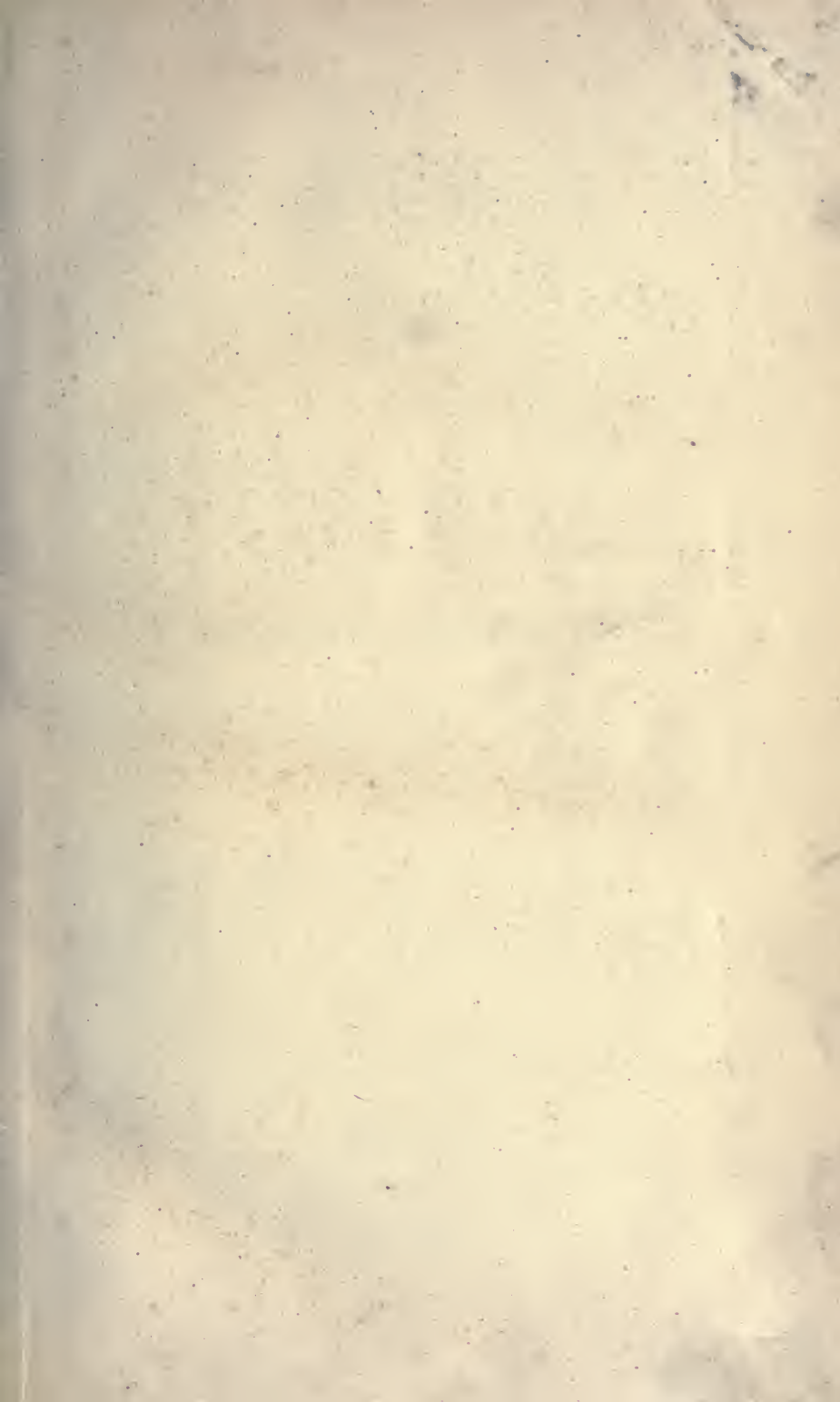

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01658177 9

BT
2/5

Ad

WINDMILL

GRANDE SALLE

THE WINDMILL

THE WINDMILL

THE WINDMILL

THE WINDMILL

THE WINDMILL

THE WINDMILL

THE WINDMILL

TÖREDÉKEK

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

FENNMARADT KÉZIRATAIBÓL.

KÖZLI

TÖRÖK JÁNOS.

ELSŐ KÖTET.

H U N N I A.

PESTEN.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLVIII.

HUNNIA.

IRTA

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

1835-ben.

PESTEN.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

—
MDCCCLVIII.

DB
933
3
S8A575
Közl.

ELŐSZÓ.

Mint midőn a család köréből váratlanul elköltöző drága rokon, tán atya szekrényében a bus hátrahagyottak iratokra akadnak, hol feljegyezve van sok üdvös gondolat és óhajtás, mit a kedves távozó élő szóval többé el nem mondhatott; s mint egy nemes indulatu, s boldogítani törekvő végrendelet, melyet a hálás utódok véletlenül felfedeznek; — oly édes megrendülést okozhatott minden kegyeletes hazafiui kebelben a hír, hogy a magyar nemzet egyik legnagyobb jóltevőjének, felejtethetlen *Széchenyinknek*, írói tevékenysége korából nevezetes csomó kiadatlan kézírata maradt fenn, mely számtalan legkülönfélébb feliratokkal ellátott jegyzetet, eszmetöredéket, munkatervezetet s nagybecsű anyag-gyűjteményt foglal magában, mik között a „*Hunnia*“ és „*Budapesti por és sár*“ czimű dolgozat is találtatott.

Ez utóbbi két rendbeli kéziratot a *méltóságos grófi Család* kegyes vala nekem átengedni.

A kitüntetést, melyre ez által csekély személyem méltatva lön, nem tekinthetem s nem is tekintem egyébnek, mint ama rendületlen hűség és tisztelet kegyes elismerésének, melylyel a legtisztább jellemű hazafi, s a legnagyobb Magyarinak az érdekek loyális kiegyenlítésére törekvő bölcs politikájához, és sikerre

tektetett, munkás, praktikus irányához, bár mint legutolsó napszámos, mindvégiglen ragaszkodtam.

Polgári bünt követnék el azonban, ha nem sietnék a nagyszivü ajándok birtokát hazámmal mielőbb megosztani s a nemzet kezébe juttatni mielőbb azt, mi egykor számára készült.

Mert ámbár a „*Hunnia*“, mely 1835 körül és a „*Budapesti por és sár*“, mely néhány évvel később íratott, az egykoru időnek s egészen más viszonyoknak voltak szánva, s még több helyek és indokoló tájékozások kihagyása után is némiek azokban, (kivált az elsőbbsikben) már-már elavultaknak tekinthetők; s ámbár azok, mint észrevehetni, sem egészen befejezve, sem sajtó alá teljesen elkészítve még nem valának, hanem a nagy hazafinak mind az írói pályán egyéb közleményeivel, mind a gyakorlati és cselekvési téren volt nagy elfoglaltsága mellett bevégzetlenül maradtak: mindazonáltal a forró hálában, melyét itt a méltóságos grófi Családnak e kéziratok kegyes átengedéseért nyilván kijelenteni hazafiui kötelességemnek tartok, kétségkivül az összes magyar közönség teljes szivből fog velem osztani, s e töredékek közrebocsátását meleg részvéttel fogadandja, nemcsak azért, mert azokban a nemzet javáért küzdő legnagyobb lélek dicső erekljéjét birandja, hanem mivel amaz eszmetöredékek közlése még ma is sok tekintetben nagy érdekü, sőt üdvös a magyar közönségre nézve, és az elavultak, a mostani időkre nem illők mellett bennök még mindig elég el-nem-avult és örök időkre szóló van; — s e kéziratok is szintugy, mint a nemes grófnak egyéb kinyomatott munkái — ép oly érdekes, mint tanulságos eredetiséggel, igazsággal s lelkeséggel sat. egyiránt bővelkednek, s — mig a jövő kötetben megjelenendő „*Budapesti por és sár*“ még sokáig korszerű oktatást és tanácsot osztogat az élet és cultura egyik legfontosb elemének megismertetése s

megszerezhetése végett, az alatt a másik, „*Hunnia*“ úgy szólván a nemzet, 'becsületét' menti meg.

Nyolcz század lefolyása alatt ugyanis e kézirat az első, mely tüzetesen kimondja és megmutatja, hogy a magyar nemzet és nemzetiség létét s életgyökerét mindenek felett a *holt diák nyelv hivatalos volta* döntötte sorvadásba.

Bár mily közel feküdt is e folyvást halálosabb kimenetellel fenyegető seb felfedezhetése, — s habár hovatovább mindinkább érezte a nemzet gondolkozó része a sajgó fájdalmat, és a napról napra észrevehetőbb sorvadást, mégis valami fatalistikus vakság mintegy láthatatlanná tévé a forrást, honnét a baj eredt.

Nyugati szomszédságában köröskörül a magyar szemlátomást tapasztalta minden nemzet szellemi és irodalmi emelkedését. Egyiránt lerázta magáról mindegyik a *római nyelv* igáját, s visszahelyezé saját anyanyelvét ősi jogába.

Maga az ugynevezett római szent birodalom, a *német* nemzet erre tán az első példát adta, mert mint a speyeri krónika tanusítja *), 1236-ban már a német birodalmi gyűlés határozatai *német nyelven* irattak hártýára, s hirdettettek ki; s ugyanazon krónika szerint Fejedelmeink dicső őse, *Habsburg Rudolf* császár, megparancsolta Németországban, hogy a nemességnek a diák nyelvben való járatlansága miatt, azontúl a Fejedelmek és Pápák rendeletei s oklevelei, mellözve a római nyelvet, németül bocsáttassanak közre, s a szerződések sat. is a jegyzők által német nyelven készíttessenek.

Valamint a német, ugy a franczia, lengyel, angol, sőt az olasz is már a 14-ik században saját anya-

*) Chronica der freyen Reichs-Statt Speyr — durch Christophorum Lehman. — Francofurti ad M. 1612. Cap. CVII.

nyelvével élt a közügyekben, sőt még a Pápa is, a római anyaszentegyház feje, mellözve a diplomatia terén az egyház nyelvét, követeivel *olaszul* levelezett.

Egyedül a magyar ragaszkodott megátalkodottan a latán nyelvhez; s míg igen természetesnek hitte a magyar, hogy még a *Hunyadyak* korában is a magyar cancellária és törvényhozás, sőt magok a magyar egyházi és világi Országnagyok által nemcsak a szomszéd német államok ügyeiben, hanem a hazai német városokkal szemközt is közlekedési nyelvül többnyire a *német* alkalmaztatott, ugyanakkor, s ugyancsak tisztán magyarokból álló egyházi és világi kormányférfiak részéről nem látta senki a természettel ellenkezőnek, az egyedül magyarul értő és tanácskozó nép, nemesség, és városok irányában kizárólag *latán* kormányzási nyelvvel élni.

A tudománypártoló *Hunyady Mátyás*, és világ-hírű budai könyvtára a magyar nevet szellemi fénykörrel is dicsőíté, — de a nemzetiség tekintetéből, a hagyományos diák uton maradva, bizonyosan nem gyanítá a nagy király, hogy a fényes palotában, a világ minden részeiből összegyűjtött tudományhalmaz, még ha gyászos sorsát a mohácsi vész után kikerülte volna is, a *nemzeti* mivelődésre nézve holt kincs és meddő áldozat leendett, ha annak összes tartalma a nemzet anyanyelvébe át nem ültettedik, s az élő csatornán nem szivároghat szét a nemzet minden rétegébe.

A tartozó kegyelet csorbája nélkül irhatta tehát a *német* Spittler (II. köt. 285. l.) a *magyar* Hunyady Mátyásról szólva : „Kein Aufklärungs-Versuch wirkt auf die volle Masse der Nation selbst, wenn nicht vielfache Verbindung und wechselweise Communication der Einwohner des Reichs befördert und sicher gemacht, *auch das Studium der Muttersprache mächtig gehoben wird.* — *Ein einziger recht guter magyarischer*

Schriftsteller würde zehnmal mehr gewirkt haben, als alle die Lateiner, denen der König so viel Gutes that.

A magyar nyelv mindenütt otthon volt; a családi élet csendes tűzhelyénél szintugy, mint a harczmezőn, s a megyék és törvényhozók tanácskozásai közt nem kevesbbé, mint az Isten egyházában; s a királyi udvar fényes ünnepélyeinek legfőbb részét mindig a magyar dallamok és harczy énekek képezték.

Egyedül az *országglás* szentélyébe s az *iskolákba* nem bocsáttatott az anyanyelv, épen azon két körbe nem, honnét az élő nemzetiség politikai s tudományos súlyát nyerheti vala.

Pedig ha szükségesnek látszatott is a sok nyelvű országban a kormányzásra valamely közös nyelvet választani, — arra minden esetre az uralkodó s legszámosb népfaj nyelvének több joga volt, mint az idegen rómainak, mely tovább-fejlésében az élő nemzetek nyelvével amugy sem tarthatott lépést.

S valamint az olaszok, németek, francziák és angolok a római nyelv kikép- s bevégeztségében sem mentséget nem kerestek, sem ürügyet nem találtak, saját államaikban anyanyelvük elhanyagolására, vagy annak épen kizárására természetes jogaiból, — ugy sokszorta több alapos és sürgös ok volt e polyglott országban arra, hogy a nemzet egykori fejedelmei s államférfiai a magyar nyelvnek a latinnal szemközt politikai s tudományos túlsúlyt biztosítsanak a hazában.

Ha ugyanazon korszakban, midőn Németországban a német nyelv a diák helyébe lépett, tehát körülbelől az *Anjou-k*, s a magyar nyelv iránt különös előszeretettel viseltető *Nagy Lajos* korában, az országglás, hivatal és iskola nyelvül hazánkban a *magyar* választatik, — kétségkívül a leglényegesb ok, a *nemzeti féltékenység*, megszűnt volna létezni, mely az

utolsó Árpádoktól kezdve második Ulászlóig, a királyválasztások körül az országot örökös tusákra izgatta.

S ha Verböczy hármas könyve már magyar nyelven, s magyarul országlott hazában marad reánk, akkor a mohácsi vésznapi emlékezetében ma csupán egy vesztett csatát, a várnainál kisebbszerűt gyászolunk. — S ha azon két nevezetes szervező és teremtető országgyűlésen, mely 1715-ben és 1723-ban *III. Károly* király idejében, a szathmári békekötés s a „pragmatica sanctio“ megállapítása nyomán tartatott, — az alkotott törvény és országlás nyelvél, mint minden más nemzet teendette, az anyanyelv alkalmaztatik, s nem a magyart a nemzetiséggel együtt háttérbe szorító diák, — akkor fél századdal később *József* császár magasztos reform-tervei s a magyar nemzet geniusa közé semmi félreértés nem férközhett volna.

S ki a magas tökélyt, szabatosságot és szépséget tekinti, melyre nyelvünk, majd egy évezreden át folytatott mostoha cserbenhagyás daczára s állami gyámolítás nélkül, felelőszmélése után alig fél század alatt fejleni képes volt, — könnyen beláthatja, hogy a pallérozottságnak ugyanezen foka, politikai kényszerűség mellett, már századokkal ezelőtt elérhető vala, s százezerek az idegen ajku hazai népek közül, könnyebben, gyorsabban s örömeztőbb megtanulták volna testvéreiknek hasznos életrevaló nyelvét, azon időt és fáradságot megkimélve, melybe nekik a holt nyelv meddő tudása került.

De a diák nyelv szüksége és kizárólagossága oly rögeszmévé merevült végre az eldöntő körökben, hogy még *József* korában is a magyar megyék a *diák*-s nem az *anya*-nyelvet védték, s alig érthető logikával felirataikban a római nyelvet a nemzet nyelvének s az alkotmány oszlopának vallották!! — Mely rög-

eszmétől a magyar államférfiak többsége még akkor sem tudott egészen menekülni, midőn nyelvünk már varázs-szépségében virulva, a rómainak gyámsága alól irodalom és tudomány körében végkép emancipálta magát, s a *diák* szó a gyakorlati közélet terén gúnymosolyt idézett minden ajakra.

A magyar országgyűlések 1790-től bezárólag 1830-ig sokat vitatkoztak a magyar nyelv jogairól, érdekeiről s használatáról, de végleg eldöntő, s az anyanyelv természetes jogait biztosító határozatra eljutni még ekkor sem tudtak, mert az országlást és iskolákat nem tekintve, a *törvények* nyelve még 1830-ban is a diák maradt.

S ugy látszik, az e feletti bánat és felindulás birta a mély belátásu nagy hazafit, gróf *Széchenyi Istvánt*, jelen „Hunnia“ czimű munkája, egyszersmind mint a „Stádium“ folytatása írására, melynek tán részletesb kidolgozása s közrebocsátása nyomtatásban, utóbb csupán azért látszhatott a nemes gróf előtt feleslegnek, minthogy az 1836-iki III., 1840-iki IV. s az 1844-iki II. törvényezikk a nemzet óhajításait legnagyobb részben kielégítette.

Habár tehát ma a közviszonyok teljesen különbözök azoktól, melyek ösztönéből s melyek közt eme hazafiui dolgozat (maga idejében igen korszerűen) készült, — mégis sokoldalú egyéb érdekekkel bir az ma is a magyar közönségre nézve, mindenek felett pedig igazságos és következetes dolog, hogy e munka (a multnak becses irodalmi hagyományait gyűjtő „*Nemzeti könyvtár*“ példájára,) mint nyolcz század alatt az *egyetlen* nyilvános és tüzetes felszólalás az anyanyelv érdekében s a diák nyelv bitorlása ellen, részint *történeti adat s irodalmi ereklje* gyanánt, részint a lelkes szerző hálás emlékeül az enyészettől megmentessék.

Azon értelmes közönség irányában, melynek ennél fogva e főleg történeti közlemény szánva van, fe-

lesleges volna, a szelleműs írónak nézeteit s irányát (az előbocsátottak után) a felvett kérdés taglalása körül bevezetésképen tovább indokolni.

Ki a nemes gróf korábbi munkáit olvasta, figyelmeztetés nélkül is észreveendi a kiinduló pontokat, melyek őt a Hunnia írása körül vezérlék.

Mindenek előtt tudta a gróf, mily nehézségekkel jár, a magyar cancelláriától kezdve lefelé a *diák* igazgatás, s mily sok bajt, félreértést, idővesztést, s gyakran a végrehajtás körül is hibát és hátramaradást von a nem mindenkitől kellően értett rendelet vagy oklevél maga után, nem is tekintve azt, mily sok józan ész, tehetséget és jó akaratot zár ki e holt nyelv a közszolgálatból, s mily sok ál-tulajdonnak s butaságnak ad fonák felsőbbbséget, s kényszeríti az államot félszeg emberek szolgálatjával élni.

Más felől kétségtelenül az anyanyelvnek, nemzeti létünk e legmélyebb alapjának forró szeretete vezérlé a szerzőt, — s minden gyanusítástól vagy félreértéstől bátran mentve hihette magát ez indítványa mellett azon imádásig emelkedő bensőleges hűség és ragaszkodás által, melylyel a *Felsőges Uralkodó Ház* iránt mindvégiglen viseltetett, s mely érzelmével a a legszorosb öszhangzásban volt azon számtalanszor nyilvánított meggyőződése, hogy ama felbonthatatlan szent frigy, melylyel a „pragmatica sanctio“ az austriai monarchia különböző részeit s országait, s így hazánkat is, egymáshoz s a fels. austriai dynastiához örök időkre kötötte, — ugyanazon részek és országok boldogulhatásának legmélyebb alapja s elháríthatatlan feltétele.

De e felbonthatatlan s rendületlen kapocs mellett gróf *Széchenyi István* a közös monarchia legfőbb erejét, politikai súlyát s magasra fejlődhetése titkát nem a külföld sympathiáiban és szövetségében, hanem az egyes, kivált túlnyomó nemzetiségeknek szellemi

és anyagi, s történeti alapon politikai kifejlesztésében, s azoknak a közös trón iránt való törhetetlen hűségében s összetartásában vélte lenni.

S ezen hite a nemes grófnak annál mélyebb volt mindig, minthogy ő ellentétben azon államférfiakkal, kik Austria gravitációját Németország felé *természetes* politikai mozzanatnak tartják, — teljes mértékben osztotta ama hazánkban általánosan meggyökerezett véleményt, hogy az austriai felséges Uralkodó Ház érdeke nem volt s nem is lesz mindig ugyanaz a *német* érdekekkel. S valamint erre a multban számos példával szolgált a történet, ugy annak bizonyítására minden conjectura s jóslat nélkül is igazoló kilátást nyújtának az idő eshetőségei.

S e szempontból soha sem hitte gróf *Széchenyi István* tanácsosnak, az austriai monarchiát s annak különböző országait, a nyelv és ezzel járó rendszabályok által *Németországgal* és a német nemzettel egygyé olvasztani, s oda juttatni a birodalom helyzetét, hogy akár mint vetélkedő társ jöjön Németországgal szemközt bizonytalan eredményű surlódásba, akár hogy az idők és viszonyok forgása alatt német befolyás, szellem, erő s súly alatt önkénytelen pályára s függésbe sodortassék, — holott csupán csak rajta áll, Németország irányában nemcsak egészen független, hanem egyszersmind annak s az északi szláv birodalomnak határozottan imponáló nagy hatalmat alkotni, annál nagyobb mértékben, minél nagyobb szellemi s nemzetgazdasági erőre fejlesztetnek a monarchia egyes részei es nemzetiségei saját geniusok szerint.

E nézetekhez a nemes gróf, ugy látszik, annál erősebben ragaszkodott, minthogy minden más irányu politikai rendszert a monarchiára nézve nemcsak tévesztettnek, hanem kivihetetlennek is hitt, s minthogy őt közhasznu fényes életpályáján mindenek fellett ama, nagy őseitől öröklött magasztos vezéreszme

lelkesíté : *a virágzó Hunnia nagyságában s a magyar nemzetiség erejében* a dicső Fejedelmi Ház s az egyetemes közbirodalom legerősb s legtartósb oszlopát építeni fel.

S gróf *Széchenyi Istvánnak* e politikai hitére, Magyarország azon kori közjogi törvényes állapotja, a *legitimitás* pecsétjét ütötte.

Szükségesnek látszott ennyit azok számára, kik a felejtethetlen hazafinak e más viszonyok közt irt nagybecsü munkáját olvasni fogják, — történeti tájékozásul előbocsátani, — azon benső óhajtást csatolván az igénytelen sorokhoz: vajha a nagyszivü méltóságos grófi Család, a halhatatlan író fennmaradt, bár rhapsodikus kéziratai közül is, az alkalmasoknak közzétételét szintén megengedni méltóztatnék.

Pesten, május 16-án 1858.

Török János,
a magyar akadémia tagja.

HUNNIA.

— — — — —

A „Stádium“ első részében a tizenkét javaslatnak csak kilenczét fejtegettem, több helytt világosan nyilatkoztatván azt, hogy valamint ítéletem szerint, bármi jobb rendszernek egy-egy kedvencz karikáját kivenni s azt a régibe helyezni haszonnal nem lehet, hanem minden javításnál az új rendszert egész egybefüggésében átvenni egyszerre kell, úgy kilencz javaslatom is a hátralevő hárommal oly szoros összeköttetésben van, hogy amazok felszentelése ezek behozatala nélkül nem csak üdvös következtetéseket nem szülne, sőt az egészet nyilvános veszélybe döntené.

Ugyanis kétséget nem szenved „Még szaporábban vetkeztetne minket a gyorsabb élet s elevenebb mozgás minden nemzetiségünkbul, sajátságunkbul ki, mint a mai — hála az Egeknek, többé nem hervadozó, de mintegy halálos betegség után csak most lábadozó lét, — ha legnagyobb kincsünk, honi

nyelvünk, nem lenne közvetlen a törvény oltalma alatt.“ *)

E sorok nagy részben már 1831-ben meg voltak írva, és ha az ismert akadály közbe nem jöttével 1832-ben közönség elébe kerülhetnek vala, — nem állott volna akkor az 1835-ik év a természeti rend megkezdésére oly időelőtti színben, mint látszatott, midőn már 1835-ben éltünk, s szívünk lelkünk legforróbb vágyait teljesítve még sem láttuk.

Nem fogja hiúni, nem-nem fogja hihetni az utókor! Halálos álomba merülten majd ki vala törülve már a nemzetek sorából a Magyar. Buta önfeledésben lábaival tapodta, a mi emberek közt legszentebb, — s szinte csak ez vala életének jele. Virradni kezd egy szebb hajnal, új lelkesedés ébred, gyúl a honszeretet égi tüze, s feltámad hamvaibul az egész emberiség dísére egy nemzet, mely ezer viszontagsági közt soha, még soha nem fejtheté ki magát férfiúi korra. Ó, kinek nincs hazája, nincs honi bölcsője, nem értheti, mily kín, mily öröm, mily tébolyodásig

*) Az ausztriai közbirodalomban 1849 óta életbe léptetett új államrendszer a császári államfő személyében öszpontosítván Magyarországra nézve is a *törvényhozás* és *végrehajtás* hatalmát, — miután *Ő cs. kir. Apost. Felsége* magyarországi körutja bevégeztével azon legfelsőbb akaratát nyílt parancs alakjában kimondotta, hogy a különböző nemzetiségek nyelve és sajtóságai sértetlenül megőriztessenek, igen természetes, hogy a magyar nyelv most is a *Fejedelem legmagasb akaratjában nyilatkozó törvény* oltalma alatt áll.

kinagyarázhatlan érzés : imádni a hazát, azt mind mélyebb s mélyebbre süllyedni, s végkép élet nélkül meredve látni; s lenni viszont tanuja, mint ébred! mint fordul az élet felé vissza! — Így tére sirhantjátul nemzetünk ismét az élők közé.

S bágyadt, csak gyengén élő léte közt mily hazafiakra, mily magyarokra talált! Ó szégyen, ó minden emberi diszbül kivetkezett magaviselet! Sokan boszorkodva fogadák az ismét megjelenőt, s nem alattomban s titkon, de nyilván, az egész világ látára, sőt kérkedve, a legvilágosb nap alatt lökések el s taszíták vissza dohos koporsója alá. Ennyit, ily iszonyút mivelhet az ál-tanulás, az ál-nevelés által lebilincselte szolga ember!

Mit kívánt az ország képviselőinek része? Mit kívánt? Hogy végre magyarul szóljon a magyar? Korántsem! Ismervén sokakban a gyermekkortul kinosan becsepegtetett latin tudományt, s így ehhez nagyobb vonzódást, mint hazához, mint természethez, ennyit nem mert, ennyire nem emelte szerény tekintetét. Kérte csak egy része a hazának a hazának másik részét. „Engedne felírást a fejedelemhez, alázatos esedezést, hogy végre „Magyarok“ közé a holt latin nyelv helyibe az élő magyart lehessen behozni!“*)

*) Itt a nemes gróf azon versengést érti, mely 1830 és 1836-ban a felső és alsóház közt a pozsonyi országgyűlésen támadt, a magyar nyelvnek kizárólagos alkalmazása felett és törvényhozáásban. T. J.

Hiszed-e külföldi, bár hol van is hazád a Hebridek fagyos határitól le a forró övig, hogy ilyes e földön történhetik? S lásd, ilyes az én hazámban csak nem régiben történt! Esedezett egy rész, melyet ezért ábrándozónak csufoltak, nem idegen, nem külföld, de honunk szülte, anyaföldünk táplálta vérrokonink köre előtt: „Nemzeti nyelvünk használását ne tagadná nemzetünkül ki.“ De hasztalan. A tagadók része gúnykaczajra fakadt s szánakozási mosolygással tajtékzá be a legszentebb vágyokat; része már rég kivetkeztetve a nemzet minden sajátságibul, boszorkodva, haragra gyúlva veté vissza, mint éretlen-kor hiu viszketegségít, azt, a mit annyi századok előtt *hoztak*, s annyi időtül fogva keservesen őriztek elődink — Anyanyelvünket! Több hónapig diszteleníté e gyalázat versenye a valóban szerencsétlen hazát! Esedezés, és megtagadás; a szivnek legmelegebb, legőszintébb ömledezési, s fagyos visszavonulás; a nemzethez hű ragaszkodás és annak szívtelen visszalökése; a természeti törvények tiszta magyarázata, és a rabulai s sophistai szörszálhasogatások — ily fegyverekkel vívott a tágkebel a szűklelkűség ellen, s tanácsinkban, úgy hiszem, még ma is vína sikeretlen, hasztalan, ha felső parancs nem jön „megszüntetni valahára e szégyenpört.“

Magyarország lakosa sok nyelvű, sok vallásu. Tűrődelem tűrődelmet szül. És ha azért az Austriai közbirodalom Fejedelme mély bölcsességében nem tehet jobbat, mint egy vallást sem pártolni más vallás elnyomására, helyesszinűnek (plausible) látszik azon tűrődelem is, melynél fogva az Austriai birodalom különféle népeinek nyelvei és sajátságai szabad gyakorolhatóságban háborítlanul meghagyassanak.

Elérthető azért, ha nem-magyar különösen nem kedveli is a magyar szót, s annak a többi felett elsőséget engedni nem akar. De hogy Magyar szegzi magát magyar szó ellen, olyasrul úgy hiszem emberek közt példa még nem volt. Csalárd, hazaáruló minden időben, minden nemzetek közt létezett; de olyast, ki minden nemzeti sajátságibul önként, s maga vetkeztette volna ki magát, ki odahagyván az anyanyelvet, felejtván mindent, mi becsületes embert honához köt, maga magát törülte ki hazafiai sorából, s saját kezeivel nyomta legyen korosság czimerét homlokára, — olyast, járd be laktekénk mind négy vidékit bár, csak *Hunnia* földje tudott teremteni.

Nézd a Görögöt. Századokig görbedett a Török irtalmatlan járma alatt. Veszni látá szép hazáját, pusztulni minden vagyonát. A mi kint tudatlanság s vak fanatizmus békói halandóval csak éreztetni képesek: azt mind szenvedte ő; és sulyos századok alig haladó ideje alatt mind mélyebb s mélyebbre sü-

lyesztetvén már-már oda jutott, hol mindentül, még becsülettül is megfosztva a mindennapinak szemében megvetési, a lelkes ember ítéletében pedig csak mély szánakozási tárgygyá lön. De nemzetiségét, anyaföldje, anyanyelve bálványzását semmi nem tudta meggyőzni, megsemmisíteni; és ím minden hiábaival, minden elfogultságival feltámadta megint és él. Adja a Mindenható, hogy a még most virágokkal körülfont s ekép láthatlan új lánczai ne váljanak valaha szorosb és feloldhatlanabb kötelékekké, *) mint milyen a vad Ozmán járma vala egykor!

Nézzed az Olaszt, nézzed a Lengyelt. Öröki viszálykodások miatt egymás közt megszakadván elveszték önállóságukat. És mégis mindkettőt *egy* nemzeti szellem, *egy* nyelv egyesíti, és nem égett még hamuvá bennök azon szent tűz, mely ha gondosan ápoltatik, századok viszontagságait túlélni képes.

Tekintsed az emberiség minden felekezetit régi időben és most : tapasztalni fogod, hogy legszámosb nemzetiségek idő és véletlen, s idegenekkel surlódások által végre hatalmasb nemzetek fénykörében (nimbus)

*) A lelkes szerző nem alaptalanul a felett látszik aggódni, hogy az oly kedvező színben mutatkozó orosz pártfogás és befolyás, mely csupán a vallásrokonság színe alatt gyakoroltatik, — idővel még szorosb és közvetlenebb leend, s a görög nemzetiségnek oly alkotmányos kifejlődését, mely az Orosztól való függést idővel megsemmisítené, — s az oroszországi többi szláv népekkel az alkotmányos eszméket megkedveltetné, — lehetőleg gátolni fogja.

elolvadtak, s hogy csak kevés nemzet emelkedett fel azon magas lépcsőre, mely az emberiség kifejllettségének fokát képezi. A nemzetek egybekeveredése példáival viszont, s azon elfajzások s elkorcsulásokkal, melyek nyomorusági közt oly sok nép hervadoz, emberi évrájink minden lapjain, minden soraiban találkozunk. De hogy meggondolva, tanácskozva magadöfte legyen valaha egy nemzet is a megsemmítő vasat saját szívéen keresztül, ily hír, ily herostrati tett csak Árpád maradékira jusson?

Ha magyarság maga magátul olvadoz, és a külföld nagyobb értelmi súlya, természetébül, sajátságibul a helyett, hogy ezeket nemesítné, tökéletesítné, mindinkább csak emészt és ró, mily nagy szerencsétlenség már ez is; s nem a boszús ég átka-e, hogy utolsó kincsiünk vesztét, szülőgyilkosokként még mi magunk sürgessük, mi segítsük elé leginkább? Mily elfogultság, mily mánia hajthat minket ily természetelleni tetre? Hiszszük tán, jobban megbecsül az idegen, ha honunk iránt részvétlenséget, hidegséget mutatunk, és nemzetünkön tapodunk? hiszszük, a hazához hivtelent, a honárulót ő magasbra emelendi? Ó nem! Legyünk meggyőződve, csalni akarnak azok, s enneses czéluk elérésére használni, kik elfajulásunk s korcsosodásunkat dicsérik. Valamint mi nem tudunk

romlatlan fiatalsági létünkben becsülni olyast, ki hazájának nem hü fia, úgy a romlatlan ítélő minket se tud valóban becsülni, ha honunkat nem tiszteljük; *fiatal romlatlan létünkben*, mondom; most hány savanyul és avasul el mind azon törvényi sophismák és szokási enségek rutságitul, melyeket éltünk haladtával mindennap látunk és tapasztalunk köröttünk, s melyeknek mérges leheletétül a legnagyobb óvás is alig menthet meg.

A hazai rendek barátságos összetartás helyett, melynél fogva egyik türné a másik hibáit s közös erővel vivnának előre, visszavonulva s egymásnak hátat fordítva, ellenséges indulattal viseltetnek egymás iránt.

A külföldiesen kimiveltebb neveti az itthon felnőttek általános ügyetlen vagy bárdolatlan magavi-seletét. S van is, nem tagadhatni, honosink kiváltságolt rendei közt oly nagyszámu faragatlan, vagy inkább roszul faragott társ, vagy jobban mondva *lény* — mert soha társnak ilyest jó nevelésü nem kívánna, — hogy szinte egy haza se dicsekedhetik ilyféle egymik roppantabb népességével. Még a caricaturánál is rosszabbak, mert ez annak kitüntető jeleit teszi világba, kit képez, de honosink ezen elálmosodott, elkappanult serege közt kitüntető külső alig van.

Az idehaza jártasabb viszont legkisebb figyelemre sem méltatja azon elsőbbségeket, melyekkel

megint a most említett áll felette. S igaz, legtöbb-ször ezen egész elsőbbség egy kis francziára, félig-meddig angolra, s a külföldön nyert némi szebb szokási fogásokra terjed.

Már elfogulatlan ítélő előtt mi, vagy inkább ki nevetségesebb, kérdem? A hazai miveletlen-e, ki elhagyván eredeti durva de férfiúi tartását, se magyarban, se németben nem járván, még azt sem tudja, mikor kell kabát, mikor frak, mikor téli csizma, mikor czipő; ki oly mély s annyi bókokban hajtogatja magát csak egy látogatásnál is, mint más tán egész esztendő alatt; se lovagolni, se vivni, se tánczolni, se uszni, se legkisebb gymnastikához nem tud; egy-két nap utáni viszonzlátáskor émelygésig csókolgatja és nyalja egyik a másikat; ki, ha a tisztaságot tekintjük egy kissé szorosabban, tán az égnek legkevesebb vízzel élő teremtménye; ki társaságban nem tud merre és mikép fordulni, s ekép mindig tulságokban a szebb nem jelenlétében, túlszerénységből, tán túlhiúságból vagy hallgatva áll az ajtó mellett, vagy korlátot nem ismervén, betyár zablátlanságban keresi eredetiségét?

Ez nevetségese-e vagy az, ha az Illustrissimus s Excellentissimus vizont nem érti az anyanyelvet, vagy ha érti is, gyermekeit, kivált leányait arra nem oktatja; a hazában soha nincs, ha jószágin nem, a jövedelmek elvitelére; hazai dolgokhoz soha és semmi esetben nem járul, közügyekben legkisebb részt nem

vesz, de egész hatáskörét, nem Lucullusként, mert ehez elég esze nines, hanem oláh bojárként egy-egy jobb szakács, egy-egy bujább örömeány tartásában leli!

Vajjon melyik keserűbb gúny a hazafira, az emberre, kérdem?

Elég van, tán sok is — s mily gyávaság ezt tagadni akarni — a min hazánkban kacagni, de olyas is, a min keserű könyeket sirni kell. Van szánakozásra sőt gyűlöletre méltó, s a min nem lehet eléggé pirulni. De mind ebből mit következtethetünk? Legkisebbet sem. Azért, mert egy rész általában kacagja a másikat, ez pedig általában gyűlöli azt, még nem következik, hogy az egyik és másik rész általában — mint azt a felekezeti indulat nézi — kacagásra, gyűlöletre méltó lenne. De ha az volna is, mi következnek megint ebből? Nem több. Mert ki nem volt éltének némi pillanatiban már kacagásra, sőt gyűlöletre méltó? Nyuljunk keblünkbe, s ugorjunk magasat, s harsány hálát kiáltsunk az egekbe, ha valóban csupán nevetségesek valánk!

A szántóvető tartása jobb izlésű, mert a természet szabályihoz közelebb áll. Ő férfiasan lépdel, egyszerűen szól, komoly magaviselete hiábavaló handabandát nem ismer, istenhoztája nem csókkal, hanem kézfogással jár, sat.

Mi szerencsétlen privilegiáltak elhagytuk eldődink durva de büszke férfiasságát. Nem is illenék ez már közénk jobban, mint sziklaormi vagy mocsárárki vár fogna mai juhászkodásunkhoz illeni. De a jobb ízlést, azon szebb divatokat, melyek szerint mind a lélek, mind a test tulajdoni lehetőségig fejtenek ki, még nem fogtuk fel; képviselőink része, és nehánya már tar fővel, csak tavál tanult úszni, feleségeik része csak tavál magyarul sat. A másik tábla tagjainak részéről pedig még ezt sem mondhatni. S ekép két lét közt vagyunk, mi nemzetek életére legveszedelmesb.

Ugyanis miveltebbeink szégyenlik a nemzet elaljasodott létét, melyben a Magyar se nem többé a természet azon vad, de erős fia, a milyen ezelőtt vala, se nem ura még a vad természetnek értelmi sulya által, hanem közepére süllyedvén azon magas és ezen még sokkal magasb nemzeti foknak, durva ugyan még most is, de többé nem erős, elbizott már, de még nem hatalmas. A helyett azonban hogy a miveltebb, a többet látott jobb utra vezetné az itthoni hátramaradtat, és eszközlene többekkel összetartva fordulást, mit látunk? Járják-e a megyei gyűléseket főrendeink? A hivatal nélküliek alig. De annál többet izzadnak az országgyűléseken, ugy-e? Izzadnak, igaz, eleinte azon szalmatüz mellett egy kissé, melyet gyujtának, de aztán midőn ez meg szaporán elaludt, mindenről gon-

dolgoznak inkább, mint a honi dolgokról, és egy fürdő, egy mulatságos külföldi út, de egy nyúl, egy róka érdekesebb tárgy előttük, mint a haza!

Az alsóbb rendűek pedig legellenségesbb indulattal viseltetnek a főbb rendűek ellen. Ezen szó „Mág-nás” a nemesség közt gyűlölet tárgyává lön, és elég a legigazságtalanabb indulatok ébresztésére.

De vajjon annyival rosszabb-e a főrend, mint az alsóbb? Mik azon nagy hibái, s viszont a nemességnek mik azon különös erényei, melyek ily gyűlöletet, ily sokszori megvetést némileg igazolhatnának is?

A nemesség irigyli a mágnásnak általánosan több vagyonát, s azt veti szemére: „Nem él hazájában, nem áldoz előmenetelére, elkülföldisedik s megveti a honi szokásokat sat.” De az irigység helyes ok-e a becsmélésre, gyűlöletre, s vajjon a mágnás tán oka a nemesség elszegényülésének s nem-e inkább a magyar Constitutio hiányai, melyek szerint a magyar nemes végtelenül szaporodik és végtelenül osztja vagyonát, a mi mathesisi szoros igazsággal a végpusztulás napját előbb-utóbb ránk virrasztani kénytelen. *) A mágnás vette tán el a nemesség birtokát? a mágnás fosztotta meg vagyonától? Vagy nem volt-e inkább azon constitutionalis (!) eldarabo-

*) A nemes gróf itt főleg a nemes föld eldarabolását érti, melyet azon *minimum*-törvény még most sem gátol, a minő a jobbágy-telek védelmére az 1832-iki országgyűlésen készült. T. J.

lás oka, hogy a kis portiójával többé nem bíró azt tehetősnek eladni kénytelen vala?

A jószágok tisztázása a nagy szám előtt azon szívtelen tett, mely általán fogva a mágnásságot — holott felette számos nagybirtoku nemes is csak annyit vétett — a legfeketébb színbe állítja. De vajjon mi oka ismét azon purizáló kedvnek, mely minden nagy birtokosban, akár mágnás, akár nem, kivált ha jó gazda, oly nagy mértékben vétetik észre, s honunkban határtalanul nagyobbban mint Európa bármely vidékén. Vajjon mi ennek oka? Tán az a bolond szélső, rendszerint két, három sőt néha tizszer is annyit adni egy hiábavalóságért, mint a mennyit ér; vagy tán nem a hiányos Constitutio-e a gyökérok? A Constitutio, melynek tekervényei miatt egyetlenegy kis compossessor is sok jószágra nézve nem ritkán egy nap nagyobb alkalmatlanság, több baj, nagyobb szerencsétlenség okozója, mint egy évtized minden szárazsági, jégesői, áradási, mennykövi, s netalán néhai haramiái is együttvéve a határban. És ilyes alkalmatlanságtól megmenekedni ne legyen szabad? Mily képtelenség! A hiányos Constitutio oka, hogy eddigelé minden compossessoratus, az egész országban tán egyet se véve ki, felette keserű birtok vala. *)

*) Midőn e sorok irattak, még az aviticitás módosítására semmi kilátás nem volt, — s az arányosítási, tagosítási és elkülönzési törvények még nem léptek életbe.

És azért mind addig, míg ebben egy javított alkotmány mást nem rendel, minden birtokos helyesen cselekszik, ha tehetsége szerint mindenkit, még egy szentet is kipurizál határából. S vajjon — itt közbevetőleg legyen kérdeve — rendszerint szentek-e eféle elaljasodott uri szolgák, vagy inkább szolgálurak; vagy nincsenek-e néha olyanok is köztünk, kikben és kik előtt semmi szent nincs?

„Nem él hazájában a mágnás,“ ezt neheztelik. De kérdem — s már valóban itt van az elfogulatlan, indulatosságtalan vizsgálat s tanácskozás ideje — nem a hazai hátramaradás és aljas lét-e legfőbb oka, hogy sokan, kik szert tehetnek rá, inkább odakinn laknak, mint idebenn? Az emberi-nem visszatarthatlan eseng több, jobb, olcsóbb, testi és lelki táplálék után. És honunk nyugoti szélén indulván csak egy kicsit ki, valljuk meg, nem találunk-e, kivált ha még tovább és tovább haladunk, minden lépten több, jobb és olcsóbb testi és lelki táplálékot, mint honunk sok részeiben, hol itt-ott egy négyszeg mérföldön egy szál egyenes fa, de bizony mondom, még tán egyetlenegy tökéletesen kimivelt okos ember sincs. És ugyan a nemes ember, ha üli is szorgalmatosabban (!) a hazát, vajjon miért üli? Tán hazaszeretetből, tán azon forró kívánságból, törvényinket kifejtve, szokásinkat nemesítve, erkölcsinket javítva látni? Nevetség! Inkább tán azért, mert mozdulni rest, s nem szereti az oda-

künn, mivel ő ott semmi, idebenn pedig olcsó a hiúsági tömjén. S hát nemesek éppen nem rándulnak ki a szomszéd földre? de oda rendszerint tapasztalás végett mennek-e ki, kérdem, vagy tán csak mulatás, mulatás, és mindig csak mulatás végett?

„Nem áldoz eleget a mágnás hona előmenetelére.“ Ezt mondják; de ugyan igazsággal-e, és illik-e ily szó olyakhoz, kik még kevesebbet áldoznak? Én mágnás létemre nem átallottam több munkáimban hátramaradásunk fő okait a főbb rendeknek tulajdonítani. Ez sok *nem*-főrendűnek jóizűn esett, de nem tudom, jutott-e csak egynek eszébe azon nagylelkű tett: „vizsgálni, nincs-e tán bennök a még hathatós bók; s azért nem tehetek arról, ha a szerénység törvényt tán nagyon is megsértvén, itt én rántom némiekről a lepleget föl. Nézzük alapítványainkat rendre, nézzük a csak most telepített Tudományos Társaságot. A számok nem csálnak s nem vitatási tárgyak. Egyes nemes ember, nemesi közönségek áldozatit valóban csekély mérlegben fogjuk találni. Pedig hány nemes birtokos van, csak tekintsük a magyar kanaán földjét a Bánságot, Bácskát sat., kiknek egyike is többet nyom, — ha pénz a valódi súly — mint sok 12 sőt 24 báró s gróf. De e nemesek rendszerint mindenben a mágnási nimbusban szeretnek állni, csak áldozatoknál a szerény (!) nemesiben. A miből azt látjuk, hogy sok nem a maga, hanem egyedül más

vagyonával generosus, sok pedig csak addig itéli a tehetősbekeket minden lehető áldozatok vitelére, míg maga tehetetlen; tüstént máskép látja azonban az igazságot, ha ő maga emelkedett már vagyon közé. És azért higyük el, azon minden alkalommal hallott olcsó fitogtatás : „Bezzeg adnék én, ha volna“ csak oly kelepce, melylyel gyermekeken, otrombákon kívül mai időben senkit mást meg nem foghatni.

„Elkülföldisedik a mágnás és megveti a honi szokásokat“ ezt állítják. És itt véretem érzem forrni ereimben; mert ki is akarna a sokaktól úgy nevezett ,honi szokások‘ zsirjai és szurkai közt öröklek fuladozni, melyeknek egy józan oka, egy csábító oldala sincs, de van viszont ezer észelleni, nevetséges, gyomorrontó és boszantó része; s mely szokások nem magyarabbak, nem honiabbak, mint a pipa s azzal járó pök, és nem egyebek, mint utánzásink-, jobbadán ügyetlen, szerencsétlen utánzásinknak időhozta de ész el nem rendelte se fülü se farku ocsmány ivadékai.

És itt, Istenért türelemet, béketűrést, figyelmet kérek azoktól, kik velem rokonul éreznek, s kik, ha ügyesebben nem tudok eljárni kötelességem teljesítésében, megbocsátni is tudnak.

A belbecs ritkán csábít, ritkán varázsol. Ellenben mily tündér befolyása van a külsőnek! Nem szól-

tunk még és már sympathia köt, nem ismerjük, de már szeretjük egymást! Ki nem élte az élet ezen időszakát? hol az első jó vagy rossz behatással érzelmünk minden rugói bizodalomra, szeretetre, barátságra melegülének, vagy keblünk akaratumk ellen is összezsugorult s fagy borítá azt. Sőt nem látunk-e a *legöregebbekben* is, kik már közel állnak a sirhoz, ellenállhatlan vonzódást egyhez, meggyőzhetlen visszavonódást mástól?

Ez a bájak hatalma. S míg ember hidegvérü számolás, vagy, a mi a többszöri eset, gondatlanságból nem áldoz ezen istenségeknek, mintha ők ily tiszteletre nem lennének érdemesek, mind addig sem magához, sem felekezetebeliekhez nem csak nem fog csábitni s tán sejdíten azokhoz, kik többet áldoznak a bájaknak, s ha maga védelmezi is magát az isteni alakok ellen, s ezek őt saját legnagyobb kárára meg nem szállhatják, övéit s nemzetieit fogja lassankint látni magától s nemzetétől elpártolni.

Ez az olvadozó és elolvadt nemzetek történetének egy oldala; s ez a magyarság állapotja, ez egyik fő oka nem-terjedhetésének, fő oka olvadásának!

„Asszonyinkban van legfőbb hiba“ úgy hiszik a gyávák, de csak gyávák, kiket asszony nem kedvelhet. S vajjon mi is volna az, mi leánygyal, asszonygyal megkedveltethetné némely szokásinkat s divatinkat?

Távol földön nevelve, tiszta kebelrel, mely minden szépre fogékony, ítélet s elfogultság nélkül, így lépjen közénk a teljes hölgy! Mi nyerje meg őt nekiünk? kérdem; őt, ki menedéket, paizst, védelmezőt, vezért, példát keres a tökélesülésre, kinek léte éppen ellenkezőleg mint a férfié, csak akkor kezdődik, mikor szabadsága múlik. Kérdem, nálunk mi nyerje meg őt nekiünk, mi felejtse el szülőföldjét, s talál-tassa fel képzelődésinek azon hazáját, mely után minden szív, kivált az asszonyi oly ellenállhatlan erővel eseng? Egyszerű férfiúi szokásink fogják bájolni, mint valaha Tell idejében *Gertrudot*, a változatlan havasok akkori lakosi? Nem hiszem, mért egyszerűt ugyan nem sokat, de annál több együgyűt, férfiast pedig igen keveset, viszont asszonyost untiglan fog bennünk találni. Katonai hírünk nyerendi tán meg. Ez már valami; de ha hallja, hogy újabb időkben nem az insurrectio, hanem szántóvető tartá fenn a nemzet hírét, fordulhat-e — az élő Istent hívom bizonyságul — ilyenek hallatára másképp, mint megvetéssel vissza? Falusi éltünk csende s romlatlan nemzetiségünk polgári erénye gyújtja tán keblében azon biztos reményt: „a házi boldogság életét élhetni velünk?” Oh nem, mert izetlen időtöltésinkben, egy kopár hazában, a civilisatio alatt lépcsőjén, hol pénzt és időt gondatlanul fecsérlünk, ott nem talál sem a jó íz-lés és tudományok szeretete, sem az élet s örömi

szomj, sem a közjóért lángoló kebel szívszerinti táplálékot.

Erkölesink romlottsági közt, melyek éltünk s szaporodásunk legbelsőbb gyökereit dúlják már, és egész nemzetségeket időelőtti hervadás és undok semmirevalóság ezimerivel bélyegzenek már a bölcsőtől, ott romlatlan szűz kebel kezét az oltárnál tán kényszerítve, tán gyermeki álomban adhatja igen, de bizodalomra, szerelemre soha, soha nem gyulhat, s vagy romlik a nagy sokasággal, vagy eseng és eseng egy szebb ideál felé, melyet hiába keres! midőn tán egy halovány, gyenge, sülyös nemesi uj nemzedéknek ad lételt. Ó hazám, hazám, mennyire jutottál! Vagy közmunkásságunk, egymás iránti türeldelmünk és szoros becsületérzésünk szeretteti meg vele Hunniát? Oh Isten! Előítéleti hiu rabok, irigykedők, minden nagyot és szépet sárral dobók, alattomos rágalommal agyarkodók, mindenki szemében a legkisebb szálkát, de magukéban a legvastagabb gerendát se látók, az asszonyi nem kedvencei valóban nem szoktak lenni.

Mi fogja tehát engesztelődésre birni a romlatlan asszonyi kebelt? Bizonyára semmi egyéb, mint azon nemzeti közlélek és azon javulási s előmeneteli vágy és ösztön, melynek sok nemzet köszöni mostani létét és nagyságát. De hol, és mennyire állunk mi magyarok a tisztulás ezen jótevő időszakától még? Mi, kik-

nek, a következtetések után azt kell hinnem, legnagyobb része még most sem látja, mily közel valánk végpusztulásunkhoz, mily közel állunk ahoz még most is. Mi kevés magyarok, kik még vagyunk, a helyett, hogy sem születésre, sem állásra, sem vallásra nem ügyelvén, kis számunkat és alig lábbadozó hazánkat tekintenek csak, irigy egymás elleni fondorkodásinkban fecséreljük azon erőt, mely annyi dicsőt eszközölni volna képes. Mi, kik feltornyosult hibáink őszinte elismerése s kölcsönös megbocsátása helyett azokat még mindig tagadni, palástolni akarjuk, s nem hogy az igazmondót valódi barátunknak tartanók, de azt gyűlöljük, midőn hiuságunk a legtúlcsapongóbb hízkelkedéseknek még ma is tárva áll.

Ha magyar nemzetségből szakadt, idehaza nevelt, itt élt asszonyt látok, ki magyar férjhez ment s legkisebb vonzódást a honhoz benne nem tapasztalok, magyar szót ajkáról zengni soha nem hallok, vagy ő azt nem is érti, beszélni azon pedig épen nem tud, oh akkor testem minden ereiben kinos szálkát érzek, s indulatim hevültében ennyi csúfság jeleit a legmagasb pellengérre állíthatnám! A felsőbb rendűeknél, kik nem mindig szítták a honi levegőt, engesztelődésre birhat némileg emberi gyarlóságimnál fogva azon miveltség, tiszta izlés, s egyszerü bájos tartás, mely honunkban annyinak tulajdona; de vajjon mi birjon engesztelődésre, mi békéltessen meg alsóbb

rendeink azon tarka seregével, melyben felette kevés kivétellel az asszonyiságnak egy lelki kecsé sem találtatik, s melynek anyja úgy szólván pusztán, magyarok közt nevelve, *iszonyú mondani*, a magyar nyelv nem tudását affectálja, midőn többnyire más idegen nyelvben nevetségig járatlan, s kiejtése pirulásig aljas! Mi engeszteljen meg ilyesekkel, kérdem? kik izlésükben, maguktartásában a természet minden szabályait odahagyák már, a jó nevelési törvényeknek pedig még egyikét sem fogák fel?

Megengesztel, megbékéltet velük a hidegebb vérű fontolgatás, mely néma, de keserű busulásra kényszerít, mert a hiba gyökérokat csak bennünk, férfiakban találtatja. Ugyanis annyira elfajzott-e már a magyar, hogy az asszonyoktól várjon jobb izlési, jobb divati reformációt? az asszony, a leány állja a férfiak helyét s legyen a magyarság védje, ő virasszon a nemzeti becsület felett, míg a férfiú nyugszik? ő nevelje s fejtse férfiuságunkat ki, ő juttassa eszünkbe hazánkat s ő vezessen a polgári lét zordon de dicső köreibe? Még csak ez hibáznék az annyiban megsértett örök természet-törvények gyökerestől kiforgatására! Az asszony csendes házi körében csak koszorúit fonhatja az érdemnek, s bájainak varázsi által állhatatosságra, ellenállhatlan erőre edzheti a férfiúi erényt; de kiben az Istenség ezen szikrája nem

létezik, azt asszonyi varázs sem emelheti a selejtesek sorából soha.

Az asszonynak hona a férje háza, s ha palotáinkban nem taníták az anyanyelvre, s nemesi lakjainkban nem gyakorlák szebb divatokban, vajjon az ő vétke, az ő bűne ez, vagy nem a szülőké-e? és a nőé-e, vagy tán a férjé, kérdem? Legyünk igazságosak, szeressük a valót, ne csaljuk meg minmagunkat, hanem ítéljük a dolgokról milétük és nem külségük szerint.

A férfiakban van a hiba. És azért ne a hajlékony szépnemre lobbantsuk annyiszor megbántott hazafi érzelmink kitörését, de ítéljük megérdemlett szigorral azokat inkább, kik mindenütt s mindenkor leghangosabban pártolják a magyar szót, éltük sorsosival és otthoniaiakkal azonban azt beszéltetni felejtik; a mi több szó mint tett. Azokra mondjunk átkot és kárhozatot, kik az önfeledés szégyenei közé süllyedve szeretik ugyan a Magyarhont, a mennyire nekik élelmet s kincset ad, de kifejlődése, becsülete körül nem hogy legkisebbet is aggódnának, sőt ők gúnyolják azt hátramaradásában leginkább. A természet egyszerűségét odahagyta és a szebb divatok természetességét fel nem fogta asszonyt pedig szánjuk csak, de igazságtalanul ne kárhoztassuk; mert a férj képzí az asszonyt, s ez mindenben csak az uralta nemnek nyomán jár.

Nincs is ezért honunkban általában véve — és itt mint mindenütt, hol magyarságról van szó, kivesszem dicső Erdélyt — tiszta magyar társaság sehol is; mert ha tiszta, többé nem egészen magyar, és ha magyar, többé egészen nem tiszta!

A világ egy csinosultabb emberében sincs aránylag oly kevés világi műveltség, mint a magyar nemesben, melynek oldalainál fogva érintkezésbe jöhetne más nemzetekkel. Hazája is sziget, ő is sziget, jó kikötő egyikben sincs. S csudálkozva láttam nem ritkán az itthon legtanultabb mily szomorú szerepet játszik sokszor odakünn, melynél feszesbet, furcsábat senki sem. Más nemzetek az idő szükségéhez és élethez szabják nevelésüket, míg a szegény Magyar még mindig a konyhadiákban kotorkál — minek még szagát sem szereti többé a practicusabb Jelenkor*) — és husz évi tanulása után, habár mindig első eminens volt is, semmi valódi hasznost nem tud; a mi egyéb-iránt csak akkor látszik legjobban, ha a törvényi tekervények és országlási szövevények hazájának háttáráin túllép.

Némelyek — s fájdalom, itt tán többek az újabb korból, honunk egyedüli reményiből — külsejekre fordítanak legtöbbet; de korántsem inaik erősítésére, férfiúságuknak gymnastika általi kifejtésére, a mi

*) Tréfás czélzás a jelen kor mellett a Helmeczy szerkesztette „Jelenkor” című hirlapra is.

némi dicséretet érdemlenez, hanem mind ezeknek inkább elfojtására, a mit kávéház-ülés, és a semmitnem-tevési ürügy : ,a mindenütti és mindenkori dicső pipa' *) legdiadalmasban eszközöl. Sokan viszont szinte a levegőtől elzárván magukat, s külseikkel nem sokkal többet gondolván mint gyenge farkas vagy beteg medve, csak könyvekben, csak irományokban élnek. S csak felette kevésben látjuk a test és lélek azon iránysulyi míveltségét, mi nélkül férfit nem azon tökéletes lény, melynek magasságára önakarattja, saját ereje által emelkedhetnék; s ekép megbocsáthatlanul hibáz és vétkezik, ha ily — mondhatni — isteni czél és állás elérésére minden tehetsége szerint nem törekszik! Mert vajjon mi áll e világon, s kivált mostaniban, egy testi s lelkileg tökéletesen kiképzett férfit felett, ki a hazai törvények körében él? Tán csak nem mind azon születés, hivatal, pénz vagy czim utáni ál nagy ur, kinek oly számtalanát nem a természet, nem a teremtő, nem az emberben égő isteni szikra emelte a nagyság nimbusába, hanem a nagyság, jóság s fényesség bitorlott nevezetét rájuk csak véletlen születés, balszokás vagy valami halandó fente.

A legnagyobb tanultság, legmélyebb tudomány, de a legtisztább erkölcs sem vonhatják ki magukat a külső bajok hatalmi alól büntetlen. A Szépnek, Di-

*) Most szivar!

csőnek, de még a Jónak ideálja sem lehet bájak nélkül tökéletes. S midőn a vak, gyarló ember felsőbb lényt, angyalt, Istent, csak mint legszebb, legbájo-lóbb emberi alakot képzelhet, magára nézve mind ezen bájak szükségtelenségét hiszi, s nem csak azok megszerzésével vesződni nem akar, sőt mint tudós és így magasabban álló (!) azoknak szinte megvetésével kérkedik. Mintha szűk halandó keblében annyi becs léteznék, melynek sulya helyreüthetné a bájak hiányát, annyi dicső találkozónék, mint még angyalban, még Istenben sines! Nem törpe magaelbizás, nem szá-nakozásra méltó kábult lét-e ezen különös, s mégis oly közönséges elfogultság?

Már a tanult, tudós, lelkipásztorkodó bizonyos privilegiumot veszen — kivált nálunk az ezernyi privilegiumok tarka hazájában — kevesbet mosdani, kevesbet öltözködni, szennyesb teremben lakni, piszkosb kezekkel jelenni meg, mint más; teljes joggal képzei ő mind azon szebb szokások s csinosb divatokat áthághatni, melyek a jobb társasági kellemelek fő vagy inkább egyedüli forrása, azon jobb társaságoknak, melyeket „nagy világiaknak“ is neveznek, s méltán; mert jóllehet földünk bármely pontjátul kezdve méressék is, se kisebbnek, se nagyobbnek valósulni nem fog, vannak mindazáltal oly pontjai, tudniillik oly társaságok, melyekből a világ s ennek összeköttetési csak kicsi körben, bágyadt színben, s

ezer bilincsekkel megrakva mutatkoznak; s viszont oly társaságok is, melyekben a világ s emberi esetek egybefüggési nagy vonatokban, legszabadabb létükben, teljes fényben szemléltetnek. Az előítélet, elfogultság, ál s egyoldalú tudomány zsarnoka az elsőeknek, s messze távoznak a bájak. A másodikban viszont a minden salakból kitisztult műveltség azok részeseit ismét a természet egyszerűségibe de nemesítve hozza vissza, s azokban megint az előítélet nélküli vizsga ész, az elfogulatlan egymás iránti türelem s azon köz szerénység az uralkodó, mely szerint a legtöbbet tudó mindig legkevesebet vél tudni.

Hol települ ily társaság, s kik azok, kik részesülnek benne, sem éghajlattól, sem kormányzótól, sem születéstől — — — nem függ. De ha csak az volna is az egyedüli különböztető jel egy durvaságban megmaradt, vagy abból félig-meddig kiemelkedett — rendszerint a jót odahagyva s csak a rosztartva meg, — és egy civilisált nemzet közt, hogy az elsőben semmi, a másodikban rossz, s csak a harmadikban van jó társaság; s ha csak ezen egyedüli pont vétetnék is fontolóra, mielőtt nemzet civilisációnak ered, s ezt fentartani, előmozdítani lehetne : valóban rossz nyereség volna a nemzetre, az egész emberiségre nézve a durvaság köreit egy léptel is hagyni el, ha az előmenetel közép völgyén, melynél rútabb a csillagok alatt nincs, meg kellene állapodni, s erő a nemzetben

elég nem volna egy szebb hazának partihoz vivhatni végkép, hol ha semmi de semmi se pótolná is ki a valahai egyszerű élet kellemeit, egyedül a jó társasági örömek nyeresége váltig elég volna azon primitív lét legkecsegtetőbb visszaemlékezetét keblünkből kitörteni. Mert vajjon mi hint földi pályánkra amnyi s mindig még agg körünkben is viritó virágokat, mint a jó társasági és józan társalkodási szellem áldásai?

A természet csudái, kies tájék, zöldelő völgyeknek havasok közti nyugalma, az ég éjjeli csende, s azon milliárdnyi világ, mely oly szeliden hat érzel-minkre! oh ki ne értené ezek mennyei nyelvét? Mágusi erővel bizonyolják mind azon szép és dicsőnek létét, mit ember meg nem foghat, de lelkében édesen sejdít, s a mik egy szebb életnek bizonyos előjelei. Ki ne értené a nagy természet ezen szózatát! De vajjon ki ért viszont minket, ki érez velünk halandókkal sympathiát? ki felel meg mind azon kín és örömnek, mely változva fejlik keblünkben? Mozdulatlan látjuk századokon keresztül a büszke szikla ormait felhőkbe magasulni, érzéketlen lengnek a sötét erdők agg cse-rei, halványul kel és száll a hold, keservinket, reményinket nevelve de meg nem osztva, világgal borítja a nap létünket, és azt kétséges homálylyal fűdi be megint; nyelvünket, szívünk szavait a nagy természetben semmi nem, csak *ismét* ember értheti. S

valamint *érzelünk* nemesül, erkölcsünk javul, lelkünk tágul, úgy ismét csak nemes érzelmű, tiszta erkölcsű, táglelkű értheti, oszthatja velünk s viszonozhatja a szív és léleknek mind azon ezer árnyazatu s ezernyi édes kinjait, melyek a természet durva fiában lappangnak ugyan, de egyedül a kimivelt, nemesített, s a természethez mégis hű maradt emberben élnek valódiilag.

A jó társaság bájai homoklapályt édenre varázsolhatnak, s nincs kor, nincs hatalom, mely mostani időkben — és ez a civilizációnak legnagyobb haszna — azon kifejtett véleményt semmibe vehetné, azt kimélni, annak engedni ne volna kénytelen, mely a jó társasági és józan társalkodási szellemből ered. Ez oly erő, melynek előbb-utóbb a legzsarnokibb hatalom is hódoland, sőt oly ellenállhatlan erő, mely mind azon előítéletek és anyatétjjel beszített csalvélemények (fallacy) lánczait is ketté törni és megsemmíteni fogja, melyek a még most sötétben veszteglő nemzetek legszebb tulajdonit, legkifejthetőbb s legbecsesb eredetiségít rút szolgaságban, undok bilincsek közt tartják. Mert vajjon mi ad egyeseknek annyiak felett hatalmat, ha nem a sokaság vak elfogulta s szünetlen egymás ellen törése?

A társasági kellemek s társalkodási elvek józan elrendelése határtalanul magasbra emel egy nemzetet a másik felett. Mert ha vannak emberek s nemzetek-

nek bizonyos időszakai, s tán tovább tartó szenvedelmek is, melyeknél fogva zablátlan függetlenségben inkább szeretnek forogni a műveletlen természet körei közt; eljutnak mindazáltal a legnagyobb kerületek után is végkép életkoraik azon lépcsőjéhez, hol ezen szerencsei álmak s ábrándozásoknak vége szakad; eljutnak ezen lépcsőjéhez, hová eljutni, valamint azon előhaladni kénytelenek, vagy lelkiileg mind mélyebbre süllyedvén s kisebbre olvadván, egyesek csak testileg tengenek, nemzetek pedig minden eredetiségüket vesztvén, lassanként egészen elenyésznek.

Civilisationnak indult nemzetek, midőn e lépcsőjéhez közelitnek, hol az álmak s illusiók megszűnnek, és felébred azon vizsga ész, mely mindennek okát ellenállhatlan nyughatatlansággal nyomozza, valóban a lét és nemlét közt vannak helyezve. Ha társasági fejlődésük a nemzeti lélekben, és azon eredetiség és sajátásnak halálos megsértésével munkálódik, mely nemzetben az, a mi egyesekben érzés, emberiség, talentum, genius s nagylelkűség, és ekép ezer árnyazatu; akkor az idő előbb-utóbb, de bizonyosan elhozza a nemzeti tökéletes enyészést és nemlétnek óráját.

Honunk, nemzetünk már több század óta csinosulásnak eredt, de, mint érintém s tagadni nem könnyen lehet, újabb szokásinkban, újabb divatinkban, midőn nem durva erő palladiumunk többé, a bájaknak, melyek végkép mindent magukhoz csatolnak,

sokat s minden esetre annyit nem szentelénk, mint csak nyugoti szomszédink is, s annál kevesbé mint az emberiség néhány vezér nemzetei. A helyett tehát, hogy mi magyarok szaporodtunk s köreinket tágitottuk volna, összezsugorodva, ha tán nem kisebb számban is, de valódi nagyságot tekintve, minden esetre kisebb körben léteztünk ma, mint hajdani vad létünk közepett.

Szokásink, divatinknak elég külső báj és külső varázs nélküliségét említém nemzeti oladásunk egyik fő okául; de vajjon nincs-e még határtalanul nagyobb magához hódító bája és ereje azon belbecsnek, mely a lelki műveltség szerzeménye, s nemde a mesterségek, művészetek s tudományok magasb állása helyzi egyik nemzetet a másik fölé? Kétséget ez nem szenved. A külső első pillanatban nyer s csábít, de nem ritkán oly szaporán mulik varázsa mint támadt, s rendszerint, ha belbecs nem kíséri, egészen elenyézik, midőn emez minden nap, minden órában, minden pillanatban neveli varázsló, hódító hatalmát.

A külsőnek kelleme, s az első benyomás kedvező volta nem hat tehát oly mélyen, oly tartósan érzelmeinkre, mint az emberi elfogultságokon és előítéleteken felülemelkedett belbecs; de viszont hány ezrekre osztja varázsló erejét a külső báj, s aránylag

mily kevesekre a belső becs! Ezt nem gondoljuk meg, s ez oka, hogy egy kis belbecsünk tudatával külsőnk kellemes vagy kellemetlen létéről tökéletesen elfelejtkezünk.

Hányat ismerünk belsőkép? tán szinte senkit; s viszont hány ismer minket belsőleg? tán nem több. Külső szerint ellenben ezret ismerünk, s ezer ismer ismét minket! Midőn tehát ezrek hatnak külseik által kellemesen vagy kellemetlenül egymásra, csak felette kevesek vonzódnak egymáshoz, vagy taszítanak vissza egymástól a rejtett beltulajdonok által. Ha mind fontolók, csak okoknak engedők volnánk, meglehet, a külsőnek korántsem lenne annyi hatalma mint van. De ugyan fontol-e, csak okoknak enged-e a sokaság, és az emberek legnagyobb része nem első benyomási-e, valamint első hallomási is? Azonban ha józanul fontoljuk s rendesen nyomozzuk azon okokat, melyeknél fogva a külsőnek varázserejét látjuk minden alkalommal gyakorlatban, kénytelenek lesziünk megvallani, hogy e tekintetben a sokaságnak igaza s csudálatosan józan látása van.

A szép és erő bájolja a sokaságot, s vajjon minket, kik itéletünket helyesbnek tartjuk, tán a rúttság s gyengeség bájolja? vagy nincs-e inkább bennünk, valamint benne, még azon ideálnak képe is, melyet a legfőbb Jóról képzelni tudunk, a szépnek s erőnek legfényesb világában; s ekép nem megbocsátható-e,

ha emberitéletinkben néha igazságtalanul ítélünk akaratumk ellen is, és mindig a szép és erő felé hajlunk? s nem természetes-e azon igen gyakori eset, hogy a kellemes külső minden belbecs nélkül jobb sikerrel emelkedik az emberek közt, mint kellemetlen külső teli belbecscsel?

Nem csak megbocsátható s természetes, de rendszerint korántsem oly igazságtalan, milyennek tartatik. Ha a külső báj és külső kecs kirekesztőleg a természet ajándéka volna, s a szerencse mostohái semmikép nem tudnák helyreütni a természet rövidítésit, akkor igazságtalan sőt szívtelen lenne, meggondolatlanul külfényt pártolni az annyival becsesb befény előtt. De az a különös, hogy a bájak nem a feszes, ha ugy szabad kitennem, junói szépségnek, s nem az ügyetlen erőnek szokták nyujtni a koszorút, hanem azokat szállják meg isteni kellemeikkel leginkább, kik — s im ezt magyarázni nem lehet, én legalább képes nem vagyok — egy bizonyos ,nem-tudom-mit' birnak, a mi tetszik, s a mi hasonló körülmények közt mindig és mindig a jó, tudnillik nem előkelő vagy honi iskolai, de jó nevelés okozatja.

Belsőnk oly szoros összeköttetésben van külsőnkkel, hogy amaz ezen némileg átlátszik; s menyire javithatja sőt felejtheti a külsőnek kecsnélküliségét a valódi belbecs, azt tapasztaljuk, midőn nem ritkán az tetszik legjobban, az hódít magához leg-

többet, kinek külseje legkevésbé ajánlkozó, s az taszit viszont magátul mindenkit hidegen, kinek a természet leginkább látszék mosolyogni. A kimivelt ész lángjai, ha bár legkedvetlenebb borítékban égnek is, ellenállhatlan törnek ki néha-néha, és azon égi szikra mely az ékesszólást gyújtja, könnyen felejteti az agyag hiányit; az erő is csak ügyesség által nyeri bájerejét, midőn a műveletlenség s tudatlanság a legszebb szemekből is kilátszik, s az ügyetlen szép test inkább boszant mint varázsol.

Már ha annyira van hatalmunkban, bárdolás, idomitás s tanulás által természeti rövidségünket kipótolni, vajjon igazsággal panaszkodhatunk-e, ha embertársaink ebbeli feledékenységünkért minket büntetnek, s nem kedvelnek annyira, mint azokat, kik vagy természet ajándéka vagy ön szerzeményük szerint nekik jobban tetszeni törekednek s valóban tetszenek is.

Az emberi nem mindenben a szépet s a tökéletest keresi. Ez azon javítási elv, mely cselekedetinek legmélyebb rugója s tán azon láncz, mely az istenekhez legközelebb emeli, és minden munkálódásinak s előre törekedésinek legrejtettebb titka. S csak emberben ne keresse az ember a szépet, a tökéletest? Nem álomkórság, nem fekete vakság-e ez?

Ha külkecs párosul belbecscsel, az illik egész emberhez; s csak az a derék ember, a szó valódi ér-

telmében, ki testi- s lelkileg természetéhez képest lehető legnagyobb magasságra van kifejtve. S ugyan miért nem látjuk vagy miért látjuk csak oly felette ritkán az ember e két tulajdonit egy személyben egyesülve? Miért egyben csak némi külső bájt s felette kevés jó beltulajdont, másban viszont csak lelki miveltséget, és a külsőnek legügyetlenebb és szennyesebb tartását?

Mert már régóta csinosulásnak indultunk, egykori ázsiai sajátság- s eredetiségünk színét már régóta elhagytuk, új szokásink és új divatink elfogadása közt pedig, részint mély álomba merülve, részint háborúkba s belviharokba keveredve nem vettük észre, hogy csinosulásunk eredetiségünknek és sajátságunknak halálos megsértésével munkálódik.

Ha külsőnk iránti legnagyobb gondot s mind azon szép szokási fogások megszerzését, melyek már józan szabályok szerint megállapítva vannak, semmi se tenné is oly fontosságuvá, mint én azt még gyengélkedő nemzeti létünkre nézve oly elkerülhetlen szükségesnek látom; jusson csak eszünkbe, hogy mindenek előtt a szépnemnek megnyerése körül kell aggódnunk s közvetlen arról, mi kedveltethetné vele szent ügyünket, tudnillik halálból visszatért s most egy idő óta jobban fejledező nemzetiségünket legbiz-

tosabban meg. Tegyük magunknak csak ezen egyszerű kérdést, de öncsalás nélkül és hidegvérrel, s azt fogjuk kénytelenül felelni, hogy sikeres kezdet és fordulás tételére semmi annyira mint viseletünk, magunktartása, szóval külsőnk kellemes, természetes, jó ízlésű és mivelte léte. — Kezdetre ez elég volna. De midőn *csak* elég, egyszersmind elkerülhetlen is. Mert ha csak a kötelességnek zordon köteléki által akarjuk magyarságunk pártolására s előmozdítására szorítani hölgyeinket, azon kötelékek által, melyekkel, ó szégyen, magunkat sem hagyjuk kötni; akkor többeket fogunk tán ügyünknel megtartani, kik eddig is velünk érzettek, de a nagy sokaságból bizony mondom, csak felette keveset nyerendünk meg; még kevesbet pedig, ha külsőnk bájaival ezentúl sem gondolván, általános belbecsünkkel fogjuk őket hódolatra bírni akarni.

Mert általános belbecsünk, azaz kimivelt lelki tulajdonink oly kicsinyek, oly csekélyek, hogy azokban a gyökeres fordulat és javulás tán még sürgetőbb, még égetőbb szükség, mint külső szokásink s divatinkban.

S ugyan az annyiakban található természeti szép idomokhoz képest aránylag miért oly szűk a magyar közönségben a lelki műveltség és tulajdonok tömege. S miért áll szinte az egész nemesi rend a régi nemzeti eredetiség körén már kívül, s csak felette kevés,

a régi eredetiség talpkövén emelkedve, kimivelt magyar sajátság körén már belől? Mert

„Szinte mióta csinosodásnak eredt a magyar, kitért a természet utjából, s mind társasági, mind társalkodási fejlődése a nemzeti léleknek s azon eredetiség és sajátságnak halálos megsértésével munkálódott, s mely nemzetben az, mi egyesekben talentum, genius és nagylelkűség, s ekép ezer árnyazatu; s nem is sérthető meg sem egyesben se nemzetben amannak elaljasítása, s ennek minden gyökeriből kidöntése nélkül.

A boldogtalan latán nyelv dúlta már bölesőjétől fogva a magyar csinosodás szellemét; e holt nyelv mérge olvasztá már az ifju kebelben a honinak minden szeretetét; e természetelleni áldajka fosztá meg a serdülőt gyermekora édeni napjainak visszaemlékezetétől, midőn meglelt korában hazát neki nem adott, de csak száraz elégtelen tudományt. Ezen embertelen bilincs tartá vissza a magyart az Istentől nyert nemzeti eredetiségének s anyanyelvének kifejtésétől; ezen utálatos békó szigetelte őt el a többi élő nemzetektől, s tartá a holt csinosodás járma alatt, mely ezer évek előtt már megszűnt, és őt még piruló veszteglésre kényszeríté, míg más nemzetek, sorsuknak szerencsésben megfelelően, maguk sajátságában bilincstelen emelkedtek szebb civilisatio felé. Ezen szívtelen zsarnok vágta ketté a nemzet közérdekét, s

taszítá a szántóvetőt az ártatlan becsmérlett magyarság körébe le, midőn a nemest az annyira bitorbecsületán elsőségibe emelte fel; s így midőn a sympathiának legédesb érzelmit gyilkolta, melyek már rég egybeolvasztották volna a nemesség és parasztság közérdekeit, az egymástóli visszavonás átkit csepegteté századok folytában a nemzet legbelsőbb ereibe. És ezen boldogtalan holt, vampirként még most is szivja nemzetünk hátramaradt életét, s halálos lehelete által még most is gyászba borítja az erőlködő nemzetiségnek itt-ott oly gyéren s halványul fejledező virágját. *)

Ó Isten! Ázsiának számüzte népét, mely csak szivvérével tudott szerezni új hazát, mily átok forrasztá oly erősen a holtak nyelvével össze, hogy rég túllépvén már gyermekkorán, még most sem szabadithatja magát halálos öleléseiből ki a rég elhunytak. Mely kárhozat sulya nyomja századok óta azon nemzetet, mely a természettől az emberiség legszebb tulajdonival oly bő mértékben megajándékozva, rút alacsonytságban tesped, s majd-majd ki volt tagadva már saját nemzetiségének jogaiból! Mily ármány gyújtá az irigység és viszálykodásnak azon örökké dühöngő elolthatlan lángját, melynek szomoru tüze évről évre minden lapját diszteleníti?

*) A tisztelt olvasót már figyelmeztettük, hogy e helyes feljajdulás a holt nyelvnek iskolai alkalmazása ellen az 1840-ik év előtti időkre vonatkozik.

A megsértett örök természetnek engesztelhetlen boszuja!

Ez a magyarság átkának, ez nemzetünk kárhozatának gyökéroka!

A latán csinosodás kiemelt egykori durvaságunkból; ezt mondják. S nem tagadom. Mert valamint most-születettnek dajka, nyavalygónak orvos kell, úgy függ csinosodásban serdülő nemzet az egész világtól. Hogy a magyar másutt nem vette példáit, mint a latán miveltségben, ezt sem kárhoztatom; mert a középkornak újra nemzetülő népei is azon egyedüli forrásból meritének tudást s tudományt.

De vajjon használ-e a dajka, ha időn túl örök gyermekségben tartja a csecsemőt; használ-e orvos, ha egészségesben is szünteleni gyógyszerei által pótolni akarja az életet? Mind dajka, mind orvos átok, időn és szükségén túl.

A latán gyám is tehát bizonyos időkorunkig tán hasznos sőt szükséges volt; de azon túl mindinkább fogyasztá nemzeti vérünk melegit, míg végre most nemzeti létünkre nézve azon átokká vált, melynél súlyosb, égetőbb, türhetetlenebb nemzetet nem epesztett még. Mert a holt gyám-zsarnok, mely alatt mi szerencsétlenek görbedünk, koporsóba taszit, honnan visszalépés többé nincs!

Keleti zománczu eldődink magasan állottak a szépnem felett, míg ez az emberiség jogaiból kizárva

csak oly helyt foglalt, milyenen durva nemzetek közt szokott állni a nő. A keresztény vallás, mely honunkban a latán nyelvvel szinte egykoru, szelidítve mindent, a házi kör viszonyaiba is a szelidülés azon áldását lehelé, mely az asszonyt örömink, nyomorink hű megosztóját némileg természeti jogaiba iktatá. De idő haladtával és a nemzet nöttével, midőn mindinkább s inkább ránk száradt a latán nyelv, a vele egykoru keresztény vallásnak egyszerű tanításai viszont, „a felebaráti szeretet s keresztényi türelem,” tőlünk lassan megint elszálltak, ezen időközben mondom, épen az zárta az asszony természeti körének tökéletes elfoglalásától el, a mi nemzetünk előbb korában őt némileg természeti jogaiba iktatá be. Mert mióta a társalkodási viszonyok rendelkezni kezdének, és a szépnem hatása az erkölcs, jó izlés s társasági kelleme körül tágult, iskoláink ellenben oly nyelven tanítának, melyet szépnem nem értett, melyen az nem szólt, azóta kezdé elválasztani a holtak nyelve a két nem érdekít. Az asszony nem értvén mit tanul fia, mit beszél férje, vagy ismét lesülyednie kelle egykori keleti állására, de ezt többé az idő szelleme nem engedé; vagy, ó kin! habár természetes következés, idegen cultura felé irányult. A férfi viszont nem kedvelvén sőt gyűlölvén, a mit az asszony külső példa szerint gyűjtött, még inkább eladta természeti értelmét a természetelleni zsarnoknak. S ily tán sehol előbb

nem tapasztalt kötetlenségben végkép ránk jutott azon idő, melyben asszonyaink s férfaink izlései, nézetei s tán reményei is oly elágazók, s egymáshoz oly kevésbé illő világban mutatkoznak, hogy ennek további és mindig rosszabbra növekedő következése minden közérdekeknek legveszedelmesb felforrását okozni kénytelen, ha még jókor, a természet örök és soha meg nem csalható elvei szerint, a két nem közti elágazások gyökérokai nem irtatnak ki, és izléseik, nézeteik és reményeik nem egyeztetnek egy nagy czél felé.

Valamint minden serkentő eleinte sürgeti a vér keringését, s életerőt látszik a testbe lövelni, de csak hamar annál nagyobb lankadtságba mereszti azt, a szünetleni ingerlés pedig időelőtti hervadásra bírja; úgy segíté elé a latán nyelv a magyar életét eleinte egy kissé, midőn későbbi ingere azt mindinkább fogyasztá, míg végre mi boldogtalan mostaniak minden sajátságinkból most már-már kivetkezve, valóban a halállal vagyunk egybeházasítva.

Külnemzetek úgy valának a latán bilincseitől körülfonva, mint mi. De ők nem az idegen halálnak, mint mi, hanem a hazai életnek engedték át nemzeti-ségök fejlődését; ők nem a latán nyelv és műveltségnek maszlagai közt nyomorogtak, mint mi, hanem az

egykori lángész és tudománynak azon halhatatlan remekit kincselték csak fel, melyekben megint mi vagyunk oly szegények.

A külföld a holt nyelvnek s műveltségeknek *) csak elveit fogadja el, midőn ezeknek alkalmazása nem az idegen s holt, de a honi és élő szellemben fejlődött, míg a magyar a holt latánnak ingerét, nem mint idegi serkentőt, hanem mint az életnek elvét szította legbelsőbb ereibe!

Becstelenül tengünk is azért, a helyett hogy dicsően élnénk. Sem igazi magyarok, sem derék latánok nem vagyunk, de egy korcs keverék, minden hatalomnak, minden erőnek bizonyos martaléka. Egyetértés, barátság köztünk nincs, és mikép is lehetne oly neveltségig tarka felekezetek közt, melyeknek midegyike annyira más nézetet, más izlést s más reményt rejt kebelében, hogy szinte az asszony és férj sem jár egy úton? Közléleknek szikrája csak itt-ott van; és az is mióta? de lángja, tüze, mely ismét kivivná a természet jogait, sehol sem mutatkozik. Mindünnen az elbomlásnak képe, a rothadásnak szaga illeti érzelminket; s ne lenne a világ előtt a nyelvek és népek egybekeveredésének szomorú példája az összedőlt Bábeltornya által már ismeretes, Hunniának tére szolgálhatna arra!

*) Némely nemzetekre a keleti és görög nyelv s műveltség nem kevesbet hata, mint a diák.

Ez helyzetünk, ez nemzetek közti álladalmunk.

Azon néhai nemzeti villanások, melyek fel-fel-ébreszték a halálos álomban szendergő magyart; azon néhai kinos sejdítések, hogy nem járunk az élet útján, mit segítenek rajtunk? Mivel állunk előbb?

1791-et említjük mint ujjaszületésünk korszakát. S igaz, fellobbant akkor egy kissé a nemzeti élet. De nem tudnók bizonyosan eltalálni vajjon, ha József „*alátánt*” bántatlanul hagyta volna“ maga nem temette volna-e el magát a magyar?!

1805-öt és a legközelebbi évtizedet tekintjük tisztulásunk idejéül. De mi nagy történt? Néha egy lépéssel előre, s viszont annyival hátra; ritkán két lépést haladva, de egyet ismét hátrítva; rendszerint egygyel lépve elő s kettővel nyomulva vissza; ilyféle mozgások közt ingadozánk, veszteglénk; a mi ha élet, vajjon mi a halál?

Ezelőtt 20—30 évvel igaz kevésb magyar szót hallánk mint most, nem is vallottuk akkor mindig oly bátran meg, hogy „magyarul irunk“ mint ma. Előkelőink kisdedeiket még csak magyar névre sem méltatták akkor, most pedig magyar név (!) már váltiglan osztogatott; egy-két ujságunk is van, sat. Igaz; de annyi századok óta figyelemre, említésre méltó előmenetel-e mindez? Szégyen, csúfság!

Ha holtnak vélt test csak vonaglással bizonyítja is még hátramaradt életét, mily öröm, mily nyereség

ez; mert hol csak szikrája van is e mindent elevenítőnek, ott nincs eloltva még a remény világa. De hogy hervadozó létünkben, melyben még élünk, habár csak kinosan és gyengén is, már annyira örüljünk, s oly nagy nyereség birtokában véljük magunkat, mert már néha magyarul is beszél a magyar, és sokan annyira nem nevetik többé mint azelőtt, ha magyarul ír is; mert egy előkelő (!) fiu- vagy leányra magyar nevet keresztelnek, és később franczia, német, táncz s több eféle órák után a magyar leczkének is engedtetik néha egy pillanat; vagy magyar inas lánczoltatik az urfi mellé, hogy kifejtné benne a magyarságot (!); mert egy-két csorbált hirlapunk van, sat. mindezekért én legalább nem tudok még örülni, s mindazt nagy nyereségnek még nem tartom, a mivel újabb időkben oly sokan már büszkélkedni, vagy jobban mondva, hiuskodni is tudnak.

Mig csak ott sorvadunk, hol még törvényesen kérni se tudjuk egy szívvvel lélekkel a mit akarni is lehetne, hogy valahára a latán bilincseitől megszabadulhassunk; hol még a magyarnak legtehetségsbei sem ébredtek fel azon agoniából, melynek rém- és álképei fogva tartják a természetes látást, a józan értelmet; mig csak ott sinlödünk, hol a halál verte fel lakhelyét s nem az élet; ó addig minden kis előmenetelünk inkább boszantó gyötrellem mint öröm, inkább tantalusi kín mint nemzeti boldogság.

De a szent természet megsértése nemzeti életünk legrejtettebb gyökereit fertőzte azon méreggel bé, mely miatt nyomorgunk. Akármit kezdünk, ezer baj, ezer akadály tornyosul előnkbe. Tanácskozásink-, fáradozásink-, legjobb szándékainknak kellő sikere nincs. Nem értjük egymást, egyezni, egy célra egyesülni nem tudunk; s a mi sülyedező létünk legnagyobb átka az, hogy azon holt nyelv, mely méreg gyanánt kinoz bennünket, annyi mákonyt (opium) közöl vérünkkel s velönkkel, hogy szinte a nagyobb rész buta kábultságban bajait nem is érzi, nem is sejtíti, s csak keveseknek engedett a kegyetlen természet tisztább látást azon fenéktelen sötétségbe, mely a magyar alatt tátong, s melyből az oda egyszer lesülyedt nemzetiség, szabadság, becsület soha többé fel nem merül.

Nem, nem, örülni, vigadozni valódi okunk mindaddig nem lesz, míg a holtaknak fagyasztó ölelésiből végkép ki nem bontakozunk; mindaddig míg a latán nyelvet kellő helyére, mint más nemzetek, félre nem tesszük, s hazai közdolgainkból tökéletesen nem száműzzük.

Nem a Török járma alacsonyítá le nemzetiségünk természetét, mert tudva van, honunkban zsarnokoskodott sok basa magyarul szólt; nem a német sülyeszté latánba a magyart, mert azt másutt sem al-

kalmazta; de a magyar maga taszítá le anyanyelvét a selejtesség közé, és saját kezeivel nyomta rá az alacsonyság pecsétjét. Le is esett az az előszobák s istállók falai, a kunyhókba és a szántóvető körei közé; s századokig felejtve s tisztitlan hevert a férfitől becsben nem tartott, a szépnemtől nem értett honi (!) nyelv. Túlhatottak e közös lethargián némely ébresztők szavai, igaz; tanácskozásinkban mindinkább terjedett a magyar szó, és néha-néha a felsőbb házban is hallatik már. De mi nagy siker még mindez? Semmi, sőt szánakozási tárgy. Még a magyar nem magyar törvény szerint él; míg a magyar törvényes királyával nem magyarul szól, mindaddig nincs mivel fitogtatnia magát, nincs miben büszkélkednie.

Jól is látják országgyűlésünkön néhányan, s több törvényhatóságink, hol a baj, és mi azon sorvasztó, mely merevedtségünk oka; de ezek közül hány áll azon az uton is, mely minket a rég elhagyott természet körébe ismét visszavezethetne! hány kering viszont mindazon tekervényeken, melyek nemzetünket még mindinkább eltévesztendik azon tömkelegbe, honnan kibonyolódás nincs!

Nem hogy tiszteltük s becsültük volna, hanem mi magyarok saját lábainkkal tiportuk, saját kezeinkkel piszkoltuk be századok óta anyanyelviünket. Felébredünk valahára egy kissé hosszabb s tán kialudtabb ébredésre, s ime rögtön magyarosítani akarunk

mindent. Ha becsmérteni, kaczagni meri valaki azt, mit minmagunk sem tudunk becsülni, minmagunk is gúnyoltunk tegnap csak, de most egyszerre mindenkít imádására akarunk kényszeríteni — jaj annak; s mily lármát ütünk, ha idegen csak annyit mer anyanyelvünk ellen, melyhez semmi gondja, mint a mit magunk tudtunk merni, merészleni legszentebb sajátunk ellen századokig!

Magyar nyelvünk s magyarságunk hitelét vajjon mi alapítsa meg fejedelmünkénél, micsoda országunk oly külön nemzetiségű testvérlakosinál? Tán szép egyetértésünk, melyben élünk; azon tisztelet s barátság, mely a nemest köti a mágnáshoz s viszont; azon szeretet köteléki, mely e rendeket a polgárság és parasztsághoz oly erősen szorítja s viszont; azon dicső türelem, mely külön vallásinkat szinte egy testbe s lélekbe egyesíti, vagy mely soha nem engedi az irigység azon tüzét fellobbanni, mely a gyarló emberi kebelt oly emésztőleg égeti, ha más emelkedik fölibünk, ha más lép közelebb a fejedelmi székhez? Vagy tán szebb szokásink s divatink vessék meg a magyar nyelv hitelét, minthogy azok a csinosulandó nyelvnek előjelei vagy együttjárói? Tán szabadságunk (liberalitásunk) és azon minden gög és erőlködés nélküli bánásmódunk, mely által ügyünket másokkal kedveltetni s megszerettetni, és őket hozzánk csábitni kívánjuk? Ha! ha! Viz tódulj a hegyre; kő veszseds

el földhöz vonzó súlyodat, természet bomolj ki öröki sarkaidból; miért nem kívánjuk, miért nem sürgetjük parancsolólag inkább ezt?!

A mi csak kevéssel ezelőtt magyarnál se volt becsben, sőt figyelemre méltó sem, azt ma rögtön mindenki mindenén túl becsülje, tisztelje? Mily kívánság ez! Mivel legédesb érdekiink, legszentebb tulajdonink felett századokig aludtunk mi magyarok, s most egyszerre mint vízbe taszított alvó, ítélet, cél, irány nélkül hadarászunk, kapkodunk magunk körül, azért hönünk minden egyéb lakosa is, ki korántsem aludt annyit mint mi, hasonlólag törekedjék megmenteni azt, mihez se nemzetiség, se sajátság nem köti? S egymás elleniségünk, irigy meghasonlásink, szokásink, divatink részint rothadt, részint aljas léte, alattállónkkal türhetlen gögünk, liberalitásunk parányiséga, s gondatlan csáb nélküliségünk eszközölje azt máról hónapra, mi csak hosszas idők és minden oldalu felsőbbbségnek munkája lehet? Ugyan hol van eszüink, hol ítéletünk!

A mi tegnap minden becs nélküli volt, az ma még nem lehet legmagasb becsü. Ha egy nemzet elaludt, az dicsően nem ébredhet fel; mert dicsőség csak okozatja lehet a felébredésnek és hosszabb józan ébredtségnek.

Igaz, hogy általános elhidegülést anyanyelvünk iránt s annak általános becsmérélsét legigazságtalabb túlállitás nélkül szemünkre nem vethetni; mert

voltak honunknak védangyalai mindig, kiknek megmaradt létünket köszönhetjük; de nem kivételek valának-e ezek azon elkorcsosult közszellemből, melynél fogva latánban, olaszban, hajporban s eféle dicsőségekben fénydegélt, vagy ily fény után esengett a nagyobb rész? S nem volt-e azon lelkeseknek hatása, kik nélkül rég oda vesztünk volna már, inkább tűrő, szenvedő s mindig csak a multa visszaszomorkodó, mint cselekvő és a jövőbe tekintő! Mondjunk le csak képzeletinkről; hasonlitsuk magunkat más nemzetekkel össze; nézzük a nagy következt, ítéljük azután, és piruljunk; ne oly nagyon azonban magunkért, mint inkább kötelesség felejtette s természet utjából kitért eldődinkért; mert mi a mindig nevedő méregnek árájától ellenállhatlan ragadva mai nyomorink, szégyenink közé legfőképp ő hibáik, ő vétkeik által bonyolítatánk, s ma keservesen azok után bűnhődünk!

Még mikor minden volt a Magyar honában, és a régibb külföld előmenetelei csak példakép hatottak a serdülő nemzet fogékony idegeire, akkor vala ideje óvni azt idegen mérgek veszedelmétől, akkor volt ideje természetét saját szüzességében fejteni ki, nemesíteni s emelni magasbra, akkor maga körül lehelni az erő s hatalom varázsát, s önmön fénykörében egy testté olvasztani hazánk gyengélkedő s oly számtalan bitang nemzetségit.

De valamint tapasztaltabb ideinkben is nagyon sokszor látunk kormányokat inkább azon viszonyok körül aggódni, melyekben a haza a külföldhez áll, mintsem a honi egyesség erő és jóllét körül, ugy annyival tapasztalatlanabb eldöndink is hibázhattak; de azon tenger baj és feltornyosult nyomoruság, melyet hazánkra hoztak, az emberiség évrájjából semmi erő által soha ki nem törültethetik, habár mi nem akarnók is kárhozatni őket.

Nem kevesbé igaz azonban, hegy helyezetünket, álladalmunkat kecsegtetés nélkül szigorú valóságában sok látja, és nem is akar nyulni természetelleni módokhoz a nagy természet engesztelésére. Országgyűlésink is felírásaikban csak ezen józan úton járnak. De vajjon tetteleg mit látunk ismét más részről? Eröltetést, időelőttiséget szinte mindenütt, tüzzel vasali munkálódásokat, autodafét sok helyütt.

„Hatás ellenhatást, nyomás ellennyomást, erőlködés erőlködést szüül“ : ezen divatsorokat — mert szinte minden könyvben előfordulnak — alig van, ki nem ismerné ha olvas. „Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris“ : minden második ülésben, lehetne fogadni, valaki csak elmondja. „1822-iki törvénytelen commissariusok szorosb törvényre oktattak.“ „Semmi se hagyja magát rugalmasságán túl nyomni, még viz söt levegő se.“ Mindezt mindennap halljuk, sőt magunk szavalgatjuk. Van-e mind ennek édes minma-

magunkra alkalmazva haszna? Ugy látszik, legkisebb sincs. Ennyire elvakíthat, elkábíthat az indulatosság!

Itt látunk oláhokat magyar predikációkat hallgatni de nem érteni; ott vesződik magyar mester német tanonczokkal s viszont. Onnan hallik jajszó, mert az ing nem magyarosan a gatyán belül vagy odáig sem, hanem azon kívül lógott. Amott társaság némán mulatoz, mert benne csak magyarul szabad szólni, ehhez pedig nagyobb része nem tud. Innen legvastagabb szidalom kong minden ellen, a mi nem törzsökös magyar. Imitt készen van a magyar öltözet a szolgabíró fogadására, sat. S nem ötlenek-e ilyes gyermekes erőltetései nemzetiségünk terjesztésének mindünnen szeméinkbe, tagadni nem lehet.

Mindez azonban még semmi, habár annak, kit ér, felette bosszantó is, azon nevetséges göghez és képtelen arrogantiához képest, melylyel nem egy, nem száz, de ezer meg ezer terjeszti, azaz terjeszteni hiszi a magyar nyelvet és magyarságot azon erőltető s ezer árnyazatu, mondhatni, közszellemhez képest, melynek türhetlen létét csak az ismerheti valódiilag, kit kinos méltatlanságai illetnek, vagy az, ki igazságos lélekkel és philosophiai felemelkedéssel az ő helyébe képzelheti magát egészen.

Nem, — ily lágy velejü és tompa eszü erőlködések nem csak hogy nem segitendik nemzeti nyelvünk

és nemzetiségünk terjesztését elő, sőt azt kellemetlenné, sértővé s így gyűlöletessé tévén, még végveszélybe is hozandják. Egy bolond, egy ügyetlen többet ront, mint a mennyit ezer bölcs helyrehozni képes, ki nem tudja ezt? Mily sikert várhatni tehát ügyünkben, melynek előmozdításában szánakozásra méltó bolond szesztől hajtva nem egy, nem néhány, de oly nagy számu ügyetlen veszen részt; viszont pedig nem ezer meg ezer, de aránylag csak felette kevés állitgatja s üti helyre azt, mit a nagy szám rontott s folyvást ront.

Valóban önkecsegtetés nélkül ily szerencsétlen eljárások következésében nagy sikert nem várhatunk! Nem is volt, minden kedvező jelek (symptomák) mellett nemzeti létünk oly nagy veszélyben még soha mint most. Mert ezelőtt csak szenderegtek inkább s nyugodtan veszteglettek honunkban az egymás elleni hatások és erők, midőn most ébredtebb s nyilvános surlódásban van a kicsi, gyenge nemzet a mindennap nevedő s nagyobb erőre emelkedő külhatások és külerők elsőbbségivel.

Valamint az idő és természetlen elvei által elaljasodott Török, béke nyugalmaiban még nagy hatalomnak látszott, és az is volt, újabb surlódásai által pedig mindinkább összeolvadt és zsugorult, úgy magyarságunk szunnyadozása is jobb s erősb biztosítéka volt nemzeti éltünknek mint mostani felébredt

léte. Ezelőtt magyarságunkért nem tettünk semmit, vagy legalább nem eleget, ez vala legfőbb hibánk; most pedig az, hogy érette alig, de ellene cselekszünk s eszközünk untiglan. Hosszas álmunk utáni ijedtségünkben, hogy nemzeti létünk minden sajátságából majd-majd kivetkeztettünk, rögtön akarjuk helyrehozni azt, mit eldődink *nyolcz* század alatt mulasztottak el. Jóllehet mindent csak léptenként láttunk a természetben fejlődni, magyarságunkat még is máról holnapra valami csoda által akarjuk emelni, elaljasodásunk közt magunk szállítottuk le s hová megint csak mi emelhetjük fel, — egyedül ezen feltételek alatt :

Ha a magyar nyelvet minden kiméléssel, egyedül, s csak szorosán a latán helyibe állítjuk, se nagyobb, se kisebb kört annak adni nem kívánván, mint politikai és iskolai tekintetben ez foglalt; ha

Ennél szigoruan megállván mindenkit háborítlan és szabadon hagyunk, valamint vallása, úgy nyelve, szokási s nemzetiségi sajátságainak gyakorlatában; s végre ha

Tántorithatlan egyességben szokásinkat nemesítjük, értelminket tágítjuk, alkotmányunkat feudális szennyeiből kitisztítjuk, anyanyelvünket mindinkább s inkább kiképezzük s csinosítjuk, szóval ha ügyünket annak józansága és szépsége által megkedveltetjük.

S itt szeretném a francia Demosthenes *Foy* *) szerint mondani :

„Ki ennél kevesebbet vagy ennél többet akar, az vagy a nemzetiség jogait felejté el, vagy az emberiség igazait támadja meg.“

A mit régi időkben tenni felejtének őseink, — kiket azért soha eléggé nem kárhoztathatunk, — azt sokan mai napokban arányon és józanságon túl korlátlan tüzzel akarják eszközteni. S szivszorongva látjuk nemzetünket az igen is kevés és igen is sok közt felváltva ingadozni; szivszorongva mondom, mert ha ezelőtt vétek és bűn vala nemzeti létünk gyilkolója, ugy most egy résznek felemelkedettsége s erénye, de zablátlan, indulatos felemelkedettsége s erénye még nagyobb veszélyek közé állítja a hont, mint a másik résznek tengése. Ugyanis ezen utolsó maga körül ismét csak tengést szül, de bezzeg felébreszti az indulatosság, az ellenindulatok minden rugóit; és ha azt gondoljuk, hogy egy szeles, meggondolatlan tett, ha nem használ, nem is árt, igen csalatkozunk.

Ki nem ismeri az emberi szenvedelmek érzékenységét, ha indulatba lobbantatnak; ki nem tudja, mily szomorú következései vannak a viszontorlások mindig nevedő vakságinak? Egy ro-

*) Osztálytábornok a császárság alatt; s a szabadelmű kisebbség fejeinek egyike a követi kamarában; az 1815-ben visszaállított királyság alatt.

szul kiejtett tréfa mily sokszor volt már emberhalálnak oka, mily sokszor egy hiábavalóság véres háborúnak indítója!

Ne is gondoljuk azért némelyeknek mindazon agylobi erőlködéseit, melyeknek, ha jó lélekkel figyelmezzünk, mindennap tanui lehetünk, oly következés nélkülieknek, figyelmet s dorgálást nem érdemlőknek, mint azokat semmibe se venni, sőt rendszerint jó izün kaczagni szokta a magyarnak mindenkori s most is legnagyobb ellensége, tunillik a — magyar!

A mi nekünk csekélységnek látszik lenni, mert mi vagyunk a megbántók, nem oly színben tükrözik azok szemeiben, kik megbántásunk céljai s kaczagásunk tárgyai. Mert bár mily csekélységben éreztessük is más nemzetbeliek iránti figyetlenségünket, s nyelvük s szokásik becsmérlését, megvetését, már oly fulánkot, oly kést döfünk kebelébe, mely hidegvérűnek, nem érdeklettnék tán fájdalomatlan volna, de viszont égetőn fáj és türhetlen kínos a nemzetéhez, nyelvéhez hünek. S ha mi nem ismerünk indulatos felhevültünkben józan célát és mértéket, midőn magyarságunkat megkedveltetni (!), terjesztetni akarjuk, mikép kívánhatunk tót-, horvát-, oláh-, rác-, németben sat. hideg vért, mérsékletet s igazságot viszont az ő sajátuk védelmében?

Nekik is mosolygott a nemzetiség angyala, ők is meg vannak hívva tökéletesülhetésük által az emberi-

ségnek tán egy láncolatját alkotni, s házi köreikben mentebbek a vén latán bilincseitől, mint mi, és mentebbek a külön karzatok azon gyűlöletes hasonlástól, melyek minket magyarokat gyengítnek, mai napig szinte szüzebben tartá a közös érdek bennük fen nemzeti sajátságukat s nyelvüket, mint az egykori uraság mi sajátságunkat s nyelvünket tartá fen. Mily leczke a most még annyira elágazó érdekinknek mindinkábbii egyesítésére.

De a miképen mi bánunk velük, úgy bánnak ök mivelünk. Csodálkozhatni-e azért olyféle jelenéseken, mint a „Sollen wir Magyaren werden?“ melyek a viszontorlás szomorú lángjait lobbanták ki. Csodálkozni nem, de mélyen busulni, szívszorongva epedni kell; mert a felbőszült vak indulatosság hol fog ezentúl határt lelteni?

A különbözőségek, meghasonlások, szétirányzások (divergentiák) hazájában mi jót fog szülni azon gyűlöletes megkülönböztetés, melyet a felingerlett tót vagy horvát indulatosság a „Magyar“ és „Ungar“ közt feltalált, és mit azon bagolyi befejezés, melyet egy igen sokban helyes és igaz tartalomhoz függesztett? Az „Ungar“ név alatt ezentúl honunk minden népe értessék, és „Ein Ungar“ annyit jelentsen, mint „Ein Slowak, Raitze, Wallach etc., oder wer da nur will.“ „Ungarisch reden“ pedig annyit mint „Slowakisch, Raitzisch reden, oder was man nur will;“ a

szegény „Magyare, az Arpadier“ pedig azon bagoly legyen tán, mely ellen mindenki, és néhányan felette okosan a névtelenség palástja alatt is, büntetlen hughassanak.

Jó vért fognak-e mindazon újabb s több helyről visszabökések s szurdalások készíteni, s vajjon hasznot eszközteni-e, melyeknek viszont mi magyarok vagyunk céljai? Valóban nem. S azért hagyjunk fel Istenért szűklelkű vitatásainkkal valahára már; mert most van még idő szebb frigynek kötésére, vagy soha többé. Eldődink e frigyét könnyen köthették volna, mi mostaniak már csak nehezen, utódink tán soha többé; ezt ne felejtjük. Vegyünk bucsut indulatosságinktól, s ne egymásra vagy éppen hölgyeinkre toljuk honunk hátramaradását, de legyünk meggyőződve, *hogy eldődink hibái után sorvadunk*, kik az örök természet útját elhagyták; és azért nézzük áldalmunkat magasb látpontból, bölcsebb nézettel.

A magyar nyelvet senki vagy felette kevés fogja hajlandóságból s ahoz vonzó szeretetből gyakorolni magyarokon kívül; valamint egy nyelvet sem, melynek bájai és hasznai nem nagyobbak, mint a magyaré.

Az emberiség sok nyelvei közül, tudósokat s külön szenvedelműeket kivéve, a többség gyakorlatában

mindig azokat tapasztaljuk, melyek bájaik vagy hasznuk által a többieket megelőzék. Ezt mutatja az egykori *görög*, későbbi *latán*, újabb *francia*, s legujabb *német* és *angol* nyelv.

S e sorok után, úgy hiszem, világosan ki van jelölve, mily egyedüli uton tarthatja magát a magyar nyelv fen, s milyenen gyarapodhatik, vagy mire van elítélve jövőendő sorsa!

Eredetiségének kiképzése, bájainak nevelése igen fényes kört ígér, ha tekintjük, mi volt a francia nyelv egykor, mi a német alig félszázaddal ezelőtt, sat. De bármi szerencsésen haladjunk is előmehetésünk e nevezetes, elég gonddal s elég szeretettel valóban alig járható pályáján, nem volna-e az azon nyert legfényesb siker mégis csak felette gyenge kezeze nemzeti létünknek; s lehető legnagyobb csinosodása hihetőleg kiemelhetné-e azt — minden körülményinket tekintve — a tudósok s azon kevesek szűk köreiből, melyek közt ma is létez; s vajjon az egyedüli habár legtökéletesb kiképzése elég erővel birna-e azt a nemzet minden élesztő ereibe is lövelni?

Mostani szorosabban számoló practicusabb idők közt, hol a dolog, a *tett* nyom többet, mint ezek képviselője : a *szó*, valóban a kiképzettebb szó, a bájosb kitétel csak felette gyenge kezesei lennének független magyarságunknak. Nemzeti létünknek tehát, mely nemzeti nyelvünkkel elszakithatlan kapcsolatban áll,

erősb, közösb és hathatós b kezességet kell találunk.

Erősb, közösb és hathatós b kezességet pedig nekünk nem nyújthat semmi, mint „*Magyar nyelvünk érdeke és hasznossága.*“

Ez fogja kifejtetni, gyakoroltatni velünk azt mindinkább; ez fogja tanítani arra a más nemzetűeket; ez fogja lassanként társaságinkba, szépnemünk köreibbe hozni, vagy semmi a világon.

S itt vagyok a már megjelent s most s utóbb megjelenendő Stádiumban általam már felállított főelvnél, mely az emberi cselekedeteknek legerősb, legközösb s leghathatós b rugója, tudnillik a minden akadályon diadalmaskodó *haszonrágy*.

Ha hasznossá, szükségessé tehetjük nyelvünket; maga magától fog terjedni mindinkább, valamint hasznuk és szükségük után mindennap jobban esengnek s törekednek az emberek. Ha viszont hasznosabbá és szükségesebbé nem tehetjük, mint eddigelé volt, nincs erő, nincs hatalom, mely olvadásától, enyészétől megmenthetné.

E pontnak felvilágosítása, e kérdésnek eldöntése körül forog jövőnk! És azért a hidegvérű, indulatlan szorgos figyelmet s nyomozást ugyan megérdemli.

Az Austriai birodalom a soknyelvűségnek s külön nemzetiségnek leg tarkabarkább példája; mely hogy eddig szövvényés sarkaiból ki nem bomlott, az isteni — általunk sokszor meg nem fogható — gondviselésnek tulajdonithatni, és azon tüdőelmes szelidségnek, mely szerint kormányzói egy nemzet geniusát se támadák meg erővel általánosán véve.

Mi Magyarok vizsgálkodásink, geographiai helyzetünk, tán csekély számunk, vagy a véletlennek következtében elvesztünk önálló helyzetünket, s most az Austriai birodalom egy kiegészítő részét alkotjuk.

Helyzetünk philosophiai tekintetben, mely szerint mindenütt találhatni szerencsét, megelégedést, valóban tüdőhető, minthogy nemzetünknek egy része megvan, a másik pedig jól van. Ezt azonban se törvényinknek, se saját szorgalminknak annyira nem köszönhetjük, mint inkább ezelőtti fejedelmeink erőszak nélküliségeinek, tán a véletlennek is, s mostan élő atyai fejedelmünk lélekisméretes kormányzásának.

Ha az idő nem haladna, s ekép a mai napot nem váltaná fel a holnap, a mai embert nem a jövő, ugy nem kapkodván a mostan birt veszedelmeztetésével az új után, tán megmaradni a régiben legjózanabb volna. De az idők esete sürget, s csak ha-

mar el lesz lökve a mai nap a lefolyt idők tenge-
rébe, csak hamar eltemetve a mai nemzedék egy jövő
kor alatt.

Ha alkotmányunk nem engedné vagy tiltaná
közdolgainkhoz járulásunkat, legtanácsosb volna, ag-
gódtalan a jövőndőről a jelennek szedni virágít és
kellemi. De alkotmányunk megengedi, sőt paran-
csolja közdolgaink körül azon gondot, melylyel anya-
földünk annyi áldásiért valóban tartozunk. Valamint
tehát a koronát tartja szent joggal a király, s azt él-
tével is védelmezi, ha kell, úgy őrzi a nemes viszont
befolyását a közdolgokba.

Álladalmunkat tehát fontolóra venni szent köte-
lességünk, s itt figyelmezzünk, nem csak annyiban,
mint az ma mutatkozik, de legfőkép a jövőndőben
hihető kifejlését tekintve. Magános egyén szorosan
véve tán csak élethatáráig köteles kitüzni a biztonlét
és szerencse köreit, nem úgy a közdolgokba avatkozó,
a nemzeti képviselő, mert ennek jó vagy rossz hatása
századokra terjed. Vessük azért mi, kiket honunk
java kötelességként illet, pillanatinkat a jövőndőbe,
melyet tekintve

Legvalódibb nemzeti hasznunk két tanácsot
sugal :

1-ször Testtel lélekkel ragaszkodni a most urál-
kodó dynastiához, vele osztani hűséggel azon sorsot,
bár jó, bár rossz, melyet még a jövőndő leplege borít,

s hasznunkat, dicsőségiünket, egész létünket egybeolvasztani hasznával, dicsőségével, egész létével.

2-szor Testtel lélekkel ragaszkodni intézvényeink fő sarkalatjához :

„Nihil de nobis sine nobis.“

E kettőt szüzen fentartani annyit teszen, mint Magyarország boldogságát eszközteni.

A mi az elsőt illeti, nincs és nem volna annál könnyebb; mert ki nem tiszteli Urunk s általában egész nemzetségének mindazon moralis lényt dicsőítő valódi tulajdonit, melyekkel szinte mindnyájan bírnak? S hol van azon ábrándozó, ki Muszka vagy Török járma alá ohajtozna, vagy a magánálló pünkösdi királyság után esengne. Hüknék lenni dynastiánkhoz tehát nem csak szívünk, de eszünk tanácsa is, és azért mindig kész is lesz a magyar törvényes fejedelmével megosztani bajt és szerencsét, s védni vérével még akkor is, ha netalán másoktól elhagyva, maga állna. De hány ajtó és lépcső, hány kapocs és hány akadály van uralkodó s nemzet közt, és nem félhetni-e, hogy avatatlan tanácsok miatt időjártával intézvényeink ama fő sarkalatja szenvedhet?

„Ezen elválasztó köz, udvar és nemzet közt mindenütt létezik,“ ezt lehetne mondani. S igaz, de a mi helyzetünkben egy iszonyu anomalia, melyre eddig tán csak kevesen fordíták figyelmüket, ezen közt annyira tágitja, hogy nemzeti érzelmünket, kívánatink

s ohajtásink okait uralkodóink mind nehezebben s nehezebben fogják érthetni, sőt magoknak csak magyarázhatni is naponként ezentúl.

Sokféle nemzetekből egybeállított, de azért össze nem olvadt monarchiákat láttunk már, melyekben a rend s a közszerencse — az emberi társaságok és országlások legfőbb célja — bizonyos lépcsőig el volt érve. De a fő nemzet, melyhez a többiek csatlakoztak, mely körül egybeállának a más nemzetek, mindenben elsőséggel birt. Szokása, vallása, nyelve szerint s közepette élt a fejedelem, s midőn az alkotta ha így mondhatni, az anyatörzsököt, a többi nemzetek csak ágai valának egy egésznek, s mint provinciák, mint gyarmatok voltak a közgyeplőhöz csatolva.

Ezen rendszer már gyökerében egészen más az Austriai birodalomban. Magyarország a kormányzásba törvényesen avatkozhatik; nálunk a király ennél fogva nem korlátlan, míg minden egyéb tartományban az, s mindegyikben csak a fejedelmi akarat legfőbb törvény. Magyarország tehát szó szerint legmagasban áll, és az Austriai birodalomban a Magyar a fő nemzet; de facto ellenben a fejedelem legközelebbi tanácsosaival Austriában, Austria nyelvével s szokásai szerint él, Magyarország pedig a többi provinciákkal szinte egy sorba s egy lépcsőre helyeztetik.

Mily következtetéseket kénytelen szülni az említett

anomalia, nem nehéz megfogni; s előre látni se nehéz, mily mindig nevedő kellemetlenségek forrásául kell szolgálnia e rendelleniségnek, míg e részben egészen tisztába nem jövünk.

— — — — —

Ezen anomál helyzet már annyira megzavarta némely született Magyarnak is látását s ítélő tehetségét, hogy nem ritkán tapasztaljuk, s pedig sokszor bona fide, némelyeket nem csak legvakabb indulatossággal kelni ki természeti kívánságink, törvényes ohajtásink ellen, de önmagukat annyira elkülönözni s elszigetelni a nemzet minden érdekítől, hogy néha maguktól sem sejditett álmokórságban Magyarországról szólván, még a józan szólásmódot is felejtik és nem az első személyben beszélnek, p. o. „Ezt nem jól, nem józanul *cselekedtük*; ebben megcsalt *reményünk*, ezért *bűnhödünk*“ sat., hanem a harmadik személyt használják, p. o. „ők nem tudják, mit akarnak; ezt nem jól tették; de nem is nyertek semmit; jól is esett nekik“ sat., „ők, ők s mindig ők!“ Mintha más véreiek, más nemzetiek, más családiak lennének!

Ha tehát a fejedelmi tanácsos, kinek feje teli van... az austriai complicatiók bonyolékival, ki nem magyar, ki Magyarországról csak felszínest, magyarul pedig nem tud, — tán igazságtalanul ítél tetteinkről, szavainkról, van-e annál természetesb? van-e a körülményekből ennél valami önkénytebb folyó?

A legigazságosb, mindig éber figyelmű sem egészen ment az első hallomás csábító veszélyitől. Ugy hogy természet elleni állásunknál fogva még akkor sem lehetne csodálkozni Bécsnek Magyarország körüli tévedésein, ha mi magunk is egy testtel s lélekkel mindig csak egyet akarnánk, csak egyet kívánánk. De mai álladalmunk közt nem szükséges fejedelmi tanácsosban az első hallomási tévedés, hogy ellenünk hideg, zárt keblű legyen, mert e hibába valóban ártatlanul a legméltóbb is könnyen eshetik. Hiszen a magyar, s pedig sok a házi erénynek — hej de nem a hazainak is! — hiven élő magyar, maga alacsonyítja le és teszi utálatossá nemzeti ügyét. Mikép emelje tehát idegen azt sárból ki, mit oda honfi lökött? És nemde itt is látható a megsértett természet boszuja, mely a magyart leginkább magyartól gyilkoltatni kárhoztatá? *)

Az Austriai birodalom kormányában mindenütt úgy halad, mint hajós csendes folyamon kies partok közt, — csak Magyarországbán ütközik a mély hullámu habokkal össze, s mindünnen rémlik elibe, ha utjából kitér, a veszélyezettető szirt. S ha azért jobb kedvűek a hajókalauzok a kies parti menetkor, hol sziklák nincsenek, mint a mélyen habzó tenger közepett, nem megfogható-e ez? Mert ki tehet arról, hogy köz-

*) Ismételve emlékeztetjük az olvasót, hogy e munka az 1830-iki évtizedben íratott.

tök kevésnek oly mély tekintete a jövőbe, oly tág lelke, felfoghatni az idők elkerülhetlen esetét; mely tulajdonoknál fogva tán végre kivilágosulhatna némileg, hogy csendes és szunnyadozó körülmények közt kis mélységű folyamon, kies partoktól övezve ugyan kellemesb haladni, de a felbőszült orkánnak dűhei között, messze a parttól, csak a mélységben van menedék! Ember csak ember marad, saját veszedelmének, gyengeségének s elfogultságának öröki rabja; és azért kit lehet vádolni, kinek háynyi szemére némi joggal a vakságot, ha még magyarok sem látják önhazájokban e bátorító mélységet!

De éppen azért, mert ezt senki se, kinek hatalom a kezében, vagy csak felette kevés látja, nagyobb veszélyben is van Hunnia, és mindig nagyobbban lesz, mint ezelőtt volt. Minél fogva az is legsürgetőbben szükséges, hogy még inkább ragaszkodjunk testtel lélekkel amott *Urunkhoz*, emitt intézvényeink fő sarkalatjához :

„Semmit rólunk nálunk nélkül.“

Ezen cél elérésére pedig, melytől, fájdalom, már sokban eltávoztatánk, és az elért cél biztosítására semmi nem segíthetend oly hathatósan, mint Magyar-ságunk kifejlése, s annak szűz szeplőtlenségébeni fentartása, a mit anyanyelvünk mindinkább mivelese s magasbra állítása nélkül csak képzelni sem lehet, s azért az elsőt, mint sokan kívánják, a második nélkül

emelni akarni nem több, mint észficzamlott balgagság!

Mi-magyarokat tehát, bár szeressük a honi nyelvet, bár ne, bár örüljünk előmenetelén, bár vele ne gondoljunk, a pusztá 'haszonvágy' is magyarságunk s anyanyelvünk mindenek előtti tisztelése s megbecsülésére kész. Tanácsosok, fizetésben lévők mindnyájan nem lehetünk; de ha mindannyian lehetnénk is, ne felejtjük, hogy soha nem adhat annyit az állam se pénzben, se becsületben, ha bár legkisebb adóssági se volnának sat., sőt ha Croesus kincseivel birna is sat., mint a mennyit a haza adhat, csak ismerjük meg valódi kincseinek kútjait!

Anyanyelvünk hivatalossá tételére tehát, az eddig mondottak után világos, nem csak érzelmünk és a nemzet becsülete kész, hanem közhasznunk is ösztönöz.

De mindazon hátramaradásink ellenére, melyekről magam rántám a leplèget kiméletlenebbül le, mint eddigelé tán leghalálosb ellenségünk, vajjon mily haszon, mily nyereség reménye vétesse bé a magyar hivatali nyelvnek honunkban azokkal, kiket se érzelem, se becsület nyelvünkhöz nem köt? Lássuk, és hadd szóljak egyenest és közvetlen ezekhez.

Országunk minden lakosa, Hazafiak, kiket sors, idő s történetek esete egy testbe forrasztott, nyujtsatok barátságos kezet, im itt nyujtom őszintén enyimet. Vége szakadt a gyermekkor kecsálmainak, eltűntek varázsi, és a serdülő férfiulás jelenében vagyunk már. Igazítsuk el azért természeti jogainkat férfiakhoz illő igazsággal s mérséklettel. Vessük ki mindenek előtt azon versenygési vágy-szálkát, mely oly hosszú idő óta viszont sebzé keblünket, és — külön nemzetiségink, nyelvinkhez, szokásinkhoz házi köreinkben hűk, szövetkezzünk társalgási (köz) viszonyainkban egy test és egy lélekkel közös hazánk, közös Urunk boldogítására, dicsőítésére.

A felette különmemű Austriai birodalomnak igen különmemű, de egy testbe szorított része vagyunk, kisebb szövédéke a nagyobb szövédéknek. Honfitársak, Rokonok, mily sorsa lehet országunknak, jövő fejedelminknek, ha e szövvényes létnek természetesen mindig nevedő sokszerűsége ellen végre valami hathatós eszközlés által nem vettetik gát! A túlszövvénynek, melytől már nem messze vagyunk, köz-zavar elmulhatlan okozatja. Országlásunkat lassanként az egyszerűség elveire visszavinni tehát legszentebb kötelességünk, mert csak ez által menthetjük meg honunkat a veszélyek legnagyobbikától, a köz-zavartól, e veszélytől, melynél irtóztatóbb nincs.

Urunk egyéb tartományi inkább egybe vannak bonyolódva. A hány vidék, amnyi nyelv, sajáttság, rendszabás s jövődöbe-tekintet, minden a súlyos adósság terhe alatt, ezer meg ezer még mindig szaporodó tisztség és tisztviselő, roppant számú fegyveres, a jövődelmi és visszafizetési források kimerítve; innen csak a legmélyebb bölcsesség és Isten mutathat ki menedéket. Mi országunk ehhez képest még egyszerű elveken nyugszik, nem is veszté még szüzességét a minden számot túlhaladó parancsok és ellenparancsok által egészen el; cselekedjünk tehát most, és ne akkor, ha már késő, s egyszerűsük fejedelmünk legerősb országát, míg lehet.

Országos erőművünk legfőbb megakasztója, közdolgaink legnagyobb akadályja, minden szövevénynek fő forrása az, hogy nem értjük egymást. Otthon külön-külön nyelven szölvünk, máson tanácskozunk, ismét külön nyelven járulunk a fejedelmi székhöz. Uraink anyai, szívi nyelve mindezekről megint idegen. Barátim, Hazámfiak, lehet-e ily chaos üdvös következű, vagy nem fogja-e inkább, hazánk minden érdekeit összeitközésbe hozván, társasági létünknek csak most csirázó szebb virágít ismét bizonyosan elhervasztani, valamint eddig is szolgaságban tartá egymás elleni indulatinkat, s ez által a szegény hazát:

Értsük valahára már egymást, nehogy örökön

örökké feláldozzuk a dolgot a formának, s a valót a bevett, de már elpenészült szokásnak. Beszéljen kik; a hogy tetszik, a hogy tud, s ez iránt ne háborítsuk egymást; csak országos- s közdolgaink folyjanak egy hangon, egy nyelven.

Becsületes ember, ki földi létének titkait csak sejditheti, éltének homályai közt forrón fog ragaszkodni nemzete bár mi sorsához is, és hiven vigadand, busuland vele. Anyanyelve első zengési, az őt szülte föld első benyomási kiszakithatlan fogják lelkét éltén keresztül koporsóig bájolni; s csak a becstelen, kinek hite, kinek Istene nincs, tud felejtkezni szülőföldjéről, tud elpártolni anyai hangjaitól.

Tiszteljük tehát akár mi kis körben létezőnek is nyelvét, s életmódját; mert a legkisebb elkiülönözött emberi sajátság is egy karika azon lánczolatban, melynek fokain a tökéletesség felé emelkedik az emberi nem. Tiszteljük mindenkinek nem csak földi sajátját, de lelkének legnagyobb kincsét is „honi, nemzeti hűségét“! mert csak így várhatunk mi is külön felekezetűek némi igazsággal sajátink, kincseink iránt türeelmet, engedelmet.

Közdolgaink nyelve azonban legyen csak egy, minthogy erre nem csak legbizonyosb hasznunk, mely az országos erőmű gyorsabb s rendesb forgásából eredend, hanem ezentúli bátorságunk is nyilvánosan int.

És ez ellen, úgy hiszem, senkinek se lehet igazságos kifogása. Mert mindegyiknek elkülönzött joga, sajátja békén hagyva s megbecsülve, és csak arról van szó, mit és mennyit áldozzon természeti jogaiból egy-egy felekezet a köztársasági haszon és bátorság elősegelésére; vagy jobban mondva, ha csalni magunkat nem akarjuk, az forog kérdésben „ki mit adjon honi hasznunk s bátorlétünk már valahárai megfenekítésére.”

A hivatali egynyelvűség iránt tehát mindnyájunknak kezet nem fogni lehetetlen, s ekép most csak azt kell vizsgálnunk s elhatároznunk, melyik nyelv illik, létünket és körülményinket tekintve, legjózanabban s bölcsebben közdolgaink vitelére.

A holt latán élők közé, kiket úgy is untig tartott sorvasztó békói közt, többé nem illik, bár csak fele álljon is annak, mit e könyv elején olvashatni. De ha illenék is; még az sem helyeselné a tovább fentartása iránti gondot s erőlködést. Mert midőn fiatalság van küzdésben aggsággal, mindig az első győz, bár mennyivel méltóbb legyen is ez amannál. Valamint emberek, ha elvénültek, bár mi nagyon illenének is hozzánk, elmulhatlan kénytelenek helyt engedni még azoknak is, kik épen nem illenek köztünk, úgy ül mindenben jelen a multnak, s jövődő a jelennek helyébe.

Hogy a latán nyelv legalább is elaggott már —

ha holtnak azt nevezni nem engedjük — azon tán senki csak félig-meddig is józanul látó, nem kételkedhetik, valamint hazánk élő nyelveinek ellene küzdésén se; a miből legtermészetesebben az foly, hogy az agg latán nyelvnek, ha nem átka, sőt legnagyobb áldása volna is honunknak, ezentúl már szüségkép visszavonulnia kell, s annak helyét maholnap elkerülhetlen élő nyelv foglalandja el.

A világ már régi, és alig történhetik valami új, minek egykori volta valahol ne mutatkoznék. A mit tegnap látánk ott, azt holnap itt látandjuk. Más nemzetek is állottak egy időben a latán nyelv uralkodásával küzdőleg szemközt, mint mi ma állunk. Egyenlő okok egyenlő következtetéseket szülnek. Valamint tehát hajdanta más nemzeteknél kiszorította élő nyelv a latánt közhasználatból, s azt tudósok körébe emelte, úgy fogja nálunk is, bár akarjuk, bár ne, bár szeressük, bár ne, kiküszöbölni azt az élet. Minden ellene törekedés hasztalan munka, elbitanglott idő.

De azon nemzetek, melyek a latán bilincseiből kibontakoztak, vagy ha másképp akarjuk ezt hallani, melyek a latán áldásaitól elestek, vajjon nem pusztultak-e el védtelen, gyámoltalan? Nem bizony; sőt kifejlési, felemelkedési aerájok azon időtől számittatik, mikor a halál jármát magoktól ellökték, és az élet szent jogait kezdék tisztelni.

Hasonló ok hasonló következtést szül; s ennél fogva bizonyosak lehetünk : megmenekedésünk az elhunytnak hervasztó ölelésitől és az élettel kötött frigiünk nálunk is csak üdvös következtést eszközözend.

De mikép is mozdulhatna nemzet illőleg helyből, míg tetteinek, cselekedeteinek tolmácsa álló, azaz holt nyelv? Mindinkább tágulnak ismereti, találmányi, körülményinek sokszerűsége, de az álló nyelv nem csak aránylag, hanem többé épen nem tágulhat; a miből szükségkép következik elakadás, vagy dolgok s kitételek közti zavar, vagy élő szavak koholása holt alapon; mely utolsó legellenségesebben hat minden előmenetel ellen, még az elhunyt nyelvnek is legrútábbul fertőzteti egykori méltóságát. Ugyanazért csak helyből nem mozduló pangó (stagnans) nemzet maradhat pangó nyelvvel összeköttetésben, mert a fejledező, tágitván körét, a tágithatlan bilincsek közt többé el nem fér, s így azokat elmulhatlan ketté törni kénytelen.

Ha helyből nem akarunk mozdulni, Barátim, akkor szövetkezzünk a koporsói latánnal még inkább össze : becestelen sülyedésünket biztosabban semmi nem eszközölheti; de ha még van annyi erény, annyi hazaszeretet bennünk, melynél fogva aljas létünkben, szinte legutolsók a keresztény nemzetek közt, még pirulhatunk, akkor taszitsuk ki a holt latánt honi testünk idegeiből s éleszsziük ezt élő nyelvvel.

Nem különb sophismákkal látjuk latánhőseinket az élő nyelvek bevétele ellen kikelni ma, mint egykor latánul küzdöttek Galileivel, Copernicussal a sötétség bajnoki : megmutatni a napnak földkörüli forgását.

„Mivel sok nyelvűek vagyunk, azt mondják, azért kell nekünk a latán nyelv.“

Valóban mély okoskodás! Mert a sok rugó veszélyezteteti honi erőműviünket, azért még inkább kell szaporítani a rugókat! Sok nyelveink miatt ugy is bábel tornyához közelitünk már, s azért még egy nyelv hozzáadásával kell orvosolni a bajt! Igazi nevetség!

„Mert a latán nyelv nem változik többé, s így kifejezései állandóbbak,“ így szólnak továbbá : „azért kell törvényeinknek latán nyelven maradni“.

De vajjon ezen ok, hogy tudnillik a latán nem változhatik — jól figyelmezzünk, csak józanul nem, mert barbarismusok által eléggé elrútult már — nem sürget-e minket éppen ellenkező cselekedetre leghatóságban? Ők conserválni akarnak, s ez felette helyes, nekünk is legszentebb kötelességünk s legforróbb ohajtásunk; de célukat mikép remélik elérni? helyben maradás, javítlanság, vagy csak barbarusi változások által! Nem képtelenség-e ez, s nem járnak-e azon uton, melyen kivétel nélkül a természetben nem csak nem conserváltatik semmi, hanem minden bizonyos elpusztulásnak indul!

„Mindenüvé eljuthatni a latán nyelvvel“ ezt is mondják.

Már hová lehessen a pusztá latán nyelvvel jutni, s a világon mily messze haladni tolmács nélkül, valóban nehéz elhatározni; mert a nyelvek szüksége azon arányban száll vagy nő, melyben a vándor hallgat vagy szól. De ha a világ leglatánabb országát tekintjük, tudnillik hazánkat, hol sokszor egy egész napi utazásban, ha készakarva nem keressük fel a plebánot, nem csak egy latánnal se találkozunk, de még olyassal se, kivel szólhatnánk, vagy kit legalább érthetnénk, ha négy-öt nyelvvel az európai mivelt nyelveken kívül nem birunk, — ha mondom, latán hazánkban is legtöbbsnyire csak ennyire használhatjuk közéletben a latánt, mily nevetséges elfogultságnál fogva hihetjük, hogy a practicusabb s élő külföldön járassunk sikeresen konyhalatánunk mankóin mai nap! azon konyhalatánéin, mely, közbevetve legyen mondvá, legfőbb tudományunk, s melyet külföldön valóban sikeresebben javithatnánk mint ide haza, noha odaküin az csak mellékes, és nem a fő kincs.

„Mily szép volt, midőn a nemzet nagyobb része oly nagy tökéletességgel birt, hogy szinte kiki tudott latánul; a min a külföld nem bámulhatott eléggé. Mily kár volna ily elsőségtől elesni!“ Ilyest is állitnak.

Hogy bámulni nem eléggé tudta az, ki tapaszt-

talá — mert a külföld figyelmét ily selejtesség elkerülte — mikép birhatá oly béketűrőssel, szinte megelégedéssel, sőt negéddel élő nemzet a halál jármát, azt igen könnyen elérhetni, valamint azoknak bámulatát is, kik eléggé nem csodálkozhatnak azon karzatnak valóban igen különös látásán, s számoló tehetségén, mely magát mindig az egész nemzetnek vagy legalább a nemzet legnagyobb részének tartja, midőn a nagy sokaságot csak számba se veszi! Mi is bámultuk valaha, ugy-e Hazafiak, mennyire elcsufithatá a franczia olló a növény-természet csudáit, miként az élő fa, álmeesterségtől elundokitva feszes rendszabások, csak lánczok közt sorvadozhatott, vagy kiszakítva fejjel ülteték a földbe, ezután mint természet csufja kinosan csak mezitlen gyökereit meresztvén az egekbe. Ugy-e mi is bámultunk az emberek ily kegyetlen, ily természet elleni tettein; de sympathiát inkább az erdőkkel, az agg cserek sötét lombjaival, a meg nem sértett természet szabad körletivel éreztünk.

„Még mikor latánul folyt inkább a tanácskozás, könnyebben győzött akkor a *sanior pars*, mint ma, midőn mindenki, akár végezte iskoláit, akár nem, bele avatkozhatik“, így is szólnak.

S azon sem kételkedünk egy cseppet is, hogy a *sanior parsnak* egykor könnyebben eshetett a gyűlések stratégiája és taktikája, mint ma; de csekély kétségünk csak a körül forog, vajjon azon magát nevezte

sanior pars, mely közdolgainkat vővé, mindig az *egészségesebb, épebb* része volt-e a nemzeti testnek; a min mai álladalmunk után ítélve, egy kissé kételkednünk tán szabad. Ugy arról sem vagyunk tökéletesen meggyőződve „honi iskoláink járása s bevégzése az ítélő tehetséget s egyéb lelki tulajdonokat neveli-e vagy sorvasztja inkább. De azt ugyancsak bátorkodunk himni, hogy valóban kár tiz, tizenkét esztendőt mindazon hiábavalóságok és sophismák megtanulására fecsérteni, melyeknek jó s ember-séges hasznát az életben alig vehetni, s melyeknek sulya és zavaréka még azon kevés jót és hasznost is elnyomja, mit iskoláinkban felszínleg s tán nagy kin-nal tudánk felszededegetni; nagy kár valóban sőt égbe-kiáltó büin, honi reményinknek éltük tavaszában, mi-kor kebelnek és léleknek tágulni kellene, holt nyelvek s mesterkélt rég elaggott theoriák penészeit nyujtani természetes eledel helyett. Ugy azt is hiszszük erő-sen, hogy sokkal jobb, ámbár ennek túlsága is veszé-lyes, ha constitutionalis országban igen is sokan van-nak ébren, és igen is sokan szorgalmaskodnak honi dolgok és közjó körül, mintha igen is sokan alszanak, és csak magára a *sanior parsra* (!) hagyják a hont. Mert az első esetben gyuladás a baj, és egy kis érvágással minden rendben, másik nyavalya pedig vizkórság, melyből se természet, sem orvos többé ki nem menthet.

„Nem érti a nagyobb rész a törvényt, igaz, és mind kevesbé fogja érteni; de ez annál jobb, mert a nép azt mindig jobban respectálja, mit nem ért, mint a mit ért.“ Ilyes is kong néha.

Nem érti a nagyobb rész a törvényt és mind kevésbé fogja érteni ezentúl, tagadhatlan igazság! s ezen valóban már örülhetünk, mert ennél fogva igazságos lélekkel kívánhatjuk is, hogy mindenki a hazában a törvények szerint s azok szoros értelmében éljen! Ó Abdera, Abdera, lehetne gondolni. De korántsem mert nem észnek hija, hanem annak inkább feleslege s túlsága találtatá fel ezen elfogultnak látszó ördögséget. Törvények legyenek, de azokat csak egy rész értse, a másik pedig ne értse, hanem csak tisztelje. S vajjon miért? Csupán csak azon kis ártatlan okból hogy az egyik rész, midőn nem a törvények, hanem a más rész törvénymagyarázata azaz önkénye alatt áll, viszont maga védelmére vagy igazságos megtámadásra semmi törvényes fegyverrel ne bírjon. Kérdésbe nem vehetni, dicső találmány! Csak az kár, hogy nem bírnak feltalálói patenttel, s ekép félhető csakhamar fog találmányuk, tán még némi erős javaslatokkal, s ellenük utánoztatni!

Tisztelhetjük az érthetetlen Istent, sőt imádnunk kell a mit emberi értelmünkön túl nagyobb tökélyben magunk felett létezni sejdítünk, éreziünk; de az emberektől gondolat, az agyag fiaitól műveltet csak

akkor tisztelhetjük és fogjuk tisztelhetni, ha értjük, és a mit ha értünk, tisztelhetünk is, és értvén tiszteletre méltónak is találjuk. S ha valaki embereken úgy akar uralkodni mint Isten, valóban nem fogják soha imádni őt mint Istent, hanem gyűlölni mindig mint kísértőt.

„Mivel törvényink latánul vannak írva“, így szól megint a rozsdás csoport „azért nem adhatni túl a latánon.“

S valóban kár volna azon két köteten, azon törvényi codexen csak egy hajszálnyit is mozditni, mely nemzetünket dicsőíti! Ó szégyen! Mit? A rabulának tekervényiből, melyeknek gazdagabb mezeje azon két idomtalan kötetnél nincs, nemzetünknek soha ne lenne szabad kimenekedni! S az évekig együtt ülő országgyűlés csak annyi joggal se birna, kitisztítani azt, minek tiszta viseletünk kalauzának kellene lennie, és mit szennyess ügyvéden vagy mocskos sophistán kívül senki más nem használhat valódilag és bátran, míg tisztában nincs! Piruljunk ily eldohosult szégyenek közt sorvadók.

Midőn minden józan ember, minden lelkes nemzet tisztulásnak indul, s törvényeit homályból kiemelni s mindenkinek érthetőkké tenni törekszik, csak mi szorgalmaskodunk, hogy az amabilis confusio meg ne szűnjék, mintha madárlép, melyből szabadulás, és sötétség, melyből menedék nincs, volna elemünk.

Becsületes ember, ki valamint Istennek, úgy fejedelemnek és embertársainak meg akarja adni, mi övék, tudni is kívánhatja, mily törvények szerint éljen. A két vastag kötetből ezt azonban kitanulni valóban nehezebb, mint segítségükkel a legigazságtalanabb pört is megnyerni; sokkal nehezebb, mint tekervényeik közt elárulni a hazát.

És ez volna azon kincs, mely nem ér többet, mint a még selejtes részek közt gyéren lappangó arany; ez azon frigy szekrénye, melynek vénségéért és egy kissé megaranyozott létéért fel kellene áldoznunk nemzetünk életét, felemelkedését és minden reményit! Valóban drágábban soha nem vásároltatott volna még semmi.

Törvénykönyveink kitisztítása és mind azon tárgyaknak máshová illesztése, melyek törvények közé nem illenek, s ekép azokat csak össze-vissza zavarják, mint indigenáink születésnapjai, fundatioink emlékei sat., legsürgetősb szükségeink közé tartoznak, és csak akkor fog a két roppant foliantnak becse kezdődni, mikor legalább is kilencz tizede el lesz égetve, és tüze felett újra felszentelve módosított, javított s rendbe hozott egy tizede.

Ily üdvösséges átnézés, kiküszöbölés és elrendelés közt vajjon miért ne lehetne egyuttal élő nyelvre áttenni az élő nemzetnek holt nyelvü törvényét, melyet úgy is, ha notabene érti, hazánk alig ért egy ti-

zed része is, s mindig kevesebbé fog érteni ezentúl? „Ennél nagyobb veszedelem nem érhetné a hazát“ azt mondják „mert két hatalom közt lévén megosztva a törvény alkotása, eltörlése s magyarázata, az egy nyelvből másikba áttételi crisist könnyen és hihetőkép egyik kirekesztőleg csak maga céljaira használná“. S ezt nem tagadhatni. De ugyan törvénykönyveink módosítása, javítása s elrendelése közben nem volnánk-e épen ezen crisisnek kitéve, habár latánul kellene is mindezt cselekedni? Azt hiszem, a baj egy cseppel sem lenne kisebb; mert ki kézeskednék arról, hogy nem eszközlené-e egyik fél némi törvények eltörlését vagy *felvilágosítását*, melyek nekünk hasznosak, midőn viszont azoknak javítását (!) okozhatná, melyek megint ellenünk bizonyitnak?

Nemzeti függetlenségünkre nézve a veszély mindkét esetben egyenlő és felette nagy; miből az foly, hogy törvénykönyveinkhez nyulni nem szabad, sőt azokat szinte leporozni se, vagy veszélyes tengernek kell indulnunk, hol minden pillanatban hajótörés fenyeget.

Ha törvénykönyveinket el nem rendezzük, ki nem tisztítjuk, elenyésztésünk, elbomlásunk, halálunk bizonyos; ha ellenben módosítjuk, javítjuk s elrendeljük azokat, akkor megmenekedésünk, kiszabadulásunk s életünk lehető. E dilemmában vagyunk.

S ezt a régiek és latánnak tán egy sáfárja se

tagadja, csak a mai időt, a mai körülményeket nem látja, nem hiszi ily koczkajátéokra kedvezőknek. S igazság, sem idők, se körülmények ily játékra nem igen kedvezők, mert *erős a kormány és éber*, gyenge *viszont* a nemzet és álmos.

Régi időkben, több század előtt, még mikor erősb volt a nemzet, inkább illett volna hozzá törvényeit, törvénykönyveit tisztítani, módosítani és elrendezgetni, de még a félszázaddal, sőt egy évtizeddel előttünk élőkhez is mindezek eszközlése jobban illett vala mint hozzánk. Ez kétséget nem szenved. De valamint elődeinkhez jobban illett volna ily módosítások eszközlése mint hozzánk, s ők ezt bátrabban cselelkheték is mint mi, úgy törvényeink s törvénykönyveink valahárai tisztítása s elrendezése ismét hozzánk is jobban illik, mint az utánunk következőkhez, és mi is aránylag nagyobb bátorságba helyezhetjük mindazt, mit ők végbeinni többé tán épen nem lennének képesek.

A nyavalya, melyben sinlödünk, mindinkább súlyosul, s harapózó mirigye napról napra közeledik nemzeti létünk legbensőbb életgyökeréhez.

Mi jobb tehát? a vakok és félénkek seregéhez szegődnünk-e, s becestelenül fogynunk, enyészniünk s végkép elkerülhetlenül veszniünk; vagy kezét fogunk az előrelátó bátrakkal, s menedékért, életért, szabadulásért férfiasan vivnunk, a mit — ha időt nem

pazérlunk többé szerencsétlen elfogultságink közt — sikeresen tennünk most még nem csak lehetséges, sőt hihető is.

— — — — —

Nem ovakodhatunk ennél fogva minden olvasztó, mecsevészító tágulások, változások s veszélyek ellen elég gonddal. De vajjon a latán nyelv által megmenekedünk-e mindezekről, s elérjük-e azon dicső czélt, melytől nemzeti létünk s önállásunk szüzessége függ, s arra törekedni ekép szintoly szent kötelességünk, mint a koronás fejedelninkhez kötő hűség. Az okok következtét kiszámolni s előre látni, mint szül a kicsi sokszor nagyot, s viszont a nagy nem ritkán kicsit sőt semmit, felette szövevényes, és az élet legegyszerűbb, legeggybefüggőbb esetiben is gyakran előreláthatlan sötét borítja a jövőndöt. Minden esetre azonban felette különös argumentatiók és jövőndöbeli horoscopoknak látszanak e következők : „Ha megszünik a latán, megszünik Magyarország“. S valóban hát már ennyire volnánk, hogy Magyarország latán dajkája nélkül saját lábain nem is tudna állni többé; s ezen hervasztó kisértet annyira elgyengítette, s minden férfiúságából úgy kifosztotta vala, hogy egész léte kirekesztöleg *a függetlenségnek* csak szunnyadozó elvein és irott diplomákon alapul már s minden élete csak az egykori lét visszaemlékezetére volna ítélve ezentúl? Természeti jogainktól annyira elesénk, és

annyira süllyedénk-e a szégyenek közé már, hogy végképeni elkorcsulásunktól minerőnk, saját életünk többé nem óvhat, s csak öröki rabszolgaság által kerülhetjük ki a halált? Igen; szinte ennyire jutánk, szinte ily mélyre süllyedénk, ne csaljuk magunkat Hazafiak; s létünk inkább csak papirosra van irvalatán nyelven, mintsem hogy valódi életet élénk az élő nemzetek sorában.

S ezt s ennyit főleg inkább latán bajnokinknak köszöniük, kik régente dúlták, s kik most is dúlják a hazát.

Már mi a jövődönk, azt bizonynyal ki tudhatja? Élni fogunk-e még, vagy az emberiség nagy egyetemében elenyészni, ki mondhatja előre? De sorsunk bár mi legyen is, még előbb ugyan csak férfiasan megvívjunk mi, kik anyaföldüinktől gyáván nem szakadánk el még, rokon nemzetünk közös sorsától hűtelen el nem pártolánk, és azért, ha országunk vesztével, nemzetiségünk megsemmisítésével kellene is kockáztatni ezen utálatos kisértettöli *) megválásunkat, mely szinte minden sajátságinkból kivetkettett már, még akkor se kellene vonakodni, késlekedni a sorvasztó láncznak kettétörésével. Mert holt zsarnoknál, kit irgalomra semmi nem engesztelhet többé, kegyetlenebb nincs. És jobb a szolgaság leg-súlyosb terhe alatt görbedezni, mert ez alól menedék

*) A latán nyelvtől.

még van, mint egy alattomos, mindig emésztő méregnek végképi áldozatjává sorvadni.

Megmenekedhetésünk hihetősége nem csekély, sőt nagy; de valamint napról napra bizonytalanabb azon testnek megmentése, melyet fene emészt, s egyediül ennek mentiül szaporábbi kiégetése segíthet azon, úgy bajunk is csakhamar gyógyíthatlan lesz már, s ha nem segítünk magunkon tüstént, később rajtunk semmi nem segíthet többé.

Ne késsünk tehát Istenért, s emeljük a régi Rómaiak dicső emlékezetii nyelvét a szent maradványok tisztelt helyére. Legyen az iskoláinkban tanítva ezentúl is, de nem kirekesztőleg, hanem csak mint *egyik* tárgya a tanulásnak, egyszerűbb s célhoz szaporábban vezető uton. Szolgáljon ezután is a férfiúi tömött szólás és írásmód példájául, s legyen mindenek fölött halhatatlan remeki által buzdítja nemzetünknek „római honszeretetre, római nagylelkűségre, római nagyságra!“ Életünk dolgait azonban vigyük élő nyelven, s ezt minél előbb, mert természetes vége előbb-utóbb úgy is az lesz, s mindig jobb, nehogy elmérgesedjék a test, az abban lévő szálkát idővesztés nélkül huzni ki.

Tehát tüstént élő nyelv közénk, élő hazafiak közé! De vajjon melyik, mert hazánkban a nyelvek száma nagy; vizsgáljuk.

Magyarország, mint fentebb érintém, tetteleg, a

mint mai nap áll, alkotmányos tartománya egy alkotmánytalan főországnak.

„Austria körülményei, mint nem különben Cseh- és Morvaországéi sat. igen kellemesek, s mindenütt látszik az atyai kormány áldása; nagyobb is ott a vidámság és forgás, s több a pénz mint nálunk; földesur s jobbagy aránylag jobban bírja magát; eleve nebb a kereskedés sat., miért tehát rettegnünk, miért ovakodnunk attól, mit inkább ohajtnunk s irigylenünk kellene“. Így szólnak; s van okoskodásikban sok igaz, mert ki tagadhatná, ki józanul látni akar, több austriai tartományoknak Magyarország felettségét szinte mindenben. De viszont ki merné megint azon nagy kérdést eldönteni — mely körül mai időkben felette sok forog — vajjon Austria, Cseh-, Morvaország sat. tartomány biztosb és szebb jövődöt ígérő sarkalaton nyugszik is-e, mint Magyarország? Ki merné elhatározni, hogy a most említett kifejtettebb tartományok egészségesb és hosszabb étellel biztosító alapokon fenekülnek, mint az annyiakban kivált materiális tekintetben hátramaradt Magyarország?

A külfény és egyben-másbani elsőbbség azonban még nem keze a nemzeti épségnek, még korántsem záloga azon nemzeti léleknek, melyből a legszebb, legnagyobb, legdicsebb is könnyen veheti eredetét; és azért, mert valamely tartomány civilisációban egy

kissé előttünk áll, még nem következik, hogy Magyarország azokat el ne érhesse és messze hátra is ne hagyhassa.

Magyarország igen is felette hátra van mindenben; de viszont benne több életerő rejtezik, mint a monarchia minden tartományiban. Mi még nemzet vagyunk, melynek zománcza még kettétörve nincs.
— — — — — És mindezek felett alkotmányunk van, mely legszebb kifejtésre képes.

— — — — —
Kiki tudja, hogy korlátlan kormányzás egyszerűsége miatt tán a lehető legjobb, ha tudnillik erény és bölcsesség ül a fejedelmi széken; de azt is tudja mindenki, mily sokszor zsarolta már korlátlan uralom kegyetlensége az emberiséget.

Sok századoknak kimondhatlan bajokkal, keserű könyekkel, kinosan ontott embervérrel nyert tapasztalása találtatá fel a képviseleti rendszert. És mostani felvirradtabb időkben az Isten minden teremtese, ki gondolkozik, csak akkor leli keble nyugtát, ha ő neki is van joga saját sorsa körül.

A legkeserűbb rágalom tajtékával látjuk ugyan az emberiség e mostani irányzatát sok oldalról beferőtztetni. De ha vizsgáljuk, kik állnak fentartó gátként ellene, csakhamar leesik képeikről az álarcza, mely szűkkeblű de önkényeskedni szerető egoismust rejt csak, vagy azon, fájdalom, még közönséges

együgyűségét, melynél fogva sok erősen hiszi, hogy mivel ma meglehetősen vagy jól van, azért holnap, holnapután és jövőendőben is jól lesz, habár ennek megnyerése végett nem aggódik, nem törekedik is, hanem csak a véletlennek, vagy másnak engedi át jövő sorsát, jövőendő létét.

Az emberiség néhány nemzetei, melyek a civilizatio és tökéletesülés központját alkotják, kivívták már az emberek e közös jogait; más nemzetek csak most vannak e küzdésben; mások alszanak még. Mi Magyarországnak pedig több század óta birjuk e kincsnek fő vázlatit a legvalódibb legitimitas szent törvényei szerint, és már bölcsönktől fogva sajátunk volt az a kincs, melyet más nemzetek minden áldozattal volnának megvásárlani készek.

És ezek után mi irigyeljünk más tartományt egy kissé jobb utaiért, kereskedésének egy kissé virágzóbb léteért, vagy a székvárosoknak egy kissé nagyobb kellemeiért; mi, kiknek férfihoz illő kincsünk „Nihil de nobis sine nobis“ valóban többet ér, mint ama tartományok minden kellemei; melyeket azonban korántsem kell megvetni, mert azok is ugyan jól eshetnek, ha férfihoz illő komolyabb munka s haza körüli fáradozás által megelőzvék.

Az egész Austriai birodalomban mindenki retteg azon pillanattól, melyben eléggé nem szerethető Urunk szebb életre emelkedvén, ide fogja hagyni

porhantjait. *) S valóban méltán; mert ki töltendi be annyi erénynyel s bölcseséggel azon széket ismét, melyen ő közjavunkra oly számos évekig ült. De a közös félelem nem csupán csak szívből veszi eredetét, mely szakithatlan szeretettel köt mélyen tisztelt fejedelmünkhez, hanem értelmünk s előrelátásunk sugallása szerint is mindenek fölött nyugtalanít.

„Mi lesz sorsunk, mi a mindig bonyolódtabb szövevénybe keveredő systemáknak vége; ki fogja a mindinkább súlydező financiákat elrendelni, s hitellel tartani az austriai adósságok súlyát; ki fizetni a hadsereg roppant számát; ki öszhangzásban tartani a közbirodalom oly sok heterogen részeit, ha egyszer mi szegény hátramaradtak dicső Urunk apotheosisát leszünk kénytelenek ülni“. Így szomorognak szorult kebellet, kik nem csak márul holnapra néznek, s mint gyáva gyermekek a veszély előtt behunyják szemeket, hanem férfiu elszánással a jövődöt rejtő fátyol mögé is mernek tekintni. S valóban ki fogja a csodálatos szövevényes erőművet rendes mozgásban tartani, vagy csak egybevergődéstől és elbomlástól is megmenteni, ha a dicső és jártas erőműves szebb életre magasulván, többé köztünk nem lesz!

Szomoru tekintet, felrázó kilátás bizonyára. S ki volna, ki aránylag hasztalan létét, s aránylag becs-

*) Nem szabad feledni, hogy e sorok eredetileg *I. Ferencz* örök-emlékezetü Császár és Király végnapjai felé irattak. T. J.

telen vérét nem lenne feláldozni kész, hogy soha haláli hideg ne fagyaszsa azon vért, mely oly melegen vert a népek javáért, hogy soha ne muljék azon lét, mely oly hasznosan, oly példásan vala élve. De hiába, a természet szent törvényit se áldozatink, se a legforróbb könyök szivrehatósága nem változtathatja, és legyen bár még számos évekig is azon kimondhatlan szerencsénk birattatni oly urtól, mint fejedelmünk, s viszont birni őt, elhozza végre az időnek engesztelhetlen vaskeze azon szomorú napot mégis, mely mindnyájunkat legmélyebb gyászba borítand.

Dicső fejedelmünk maga adja a példát, mily szent kötelességének tartja nem csak múlt élete folytában eszközölni javunkat, de létünket azon időkre is biztosítani előleg, mikor ő már földi bilincseitől szabad lesz. Teljes erőben és egészségben több mint négy évvel ezelőtt utódjának koronáztatja fiát és legszivrehatóbb nagylelkűséggel szól kegyes leírásában, mint kíván emberi pályáján túl is gondoskodni álladalmunkról. Pozsonyban, Kolozsvárott egybegyűlve vannak a honi rendek, s a nagylelkű Úr a legellenségesb fondorkodások, irigységek és félrefacsarások ellenére is, szép lelke sugtában, sok gond, sok bú alá veti magát, s csak jövődünk biztosítása végett; mert valóban sokkal nyugalmasabban élhetné éltének öszre hajlott szakát, ha részint mindazon incselkedésektől ment maradna, mely mérget kifejlődésünk ellenségei

oly ügyesen tudnak királyi személye és közénk vetni; s ha részint nem volna tapasztalni kénytelen, mily theoretikai halászatok, egymás elleni árulkodások, s ellenséges meg hasonlások közt töltjük országgyűléssinken az időt, a helyett hogy régibb nemzetek tapasztalásit használnván, tudnók mit akarunk, s azt egy szívvvel s lélekkel szép egyességben férfiasan kívánnók is!

Urunk példáját követvén, minekünk is kötelességünk, nekünk, kiknek jogszerű befolyásunk van a törvényalkotásba, nem csak mára s mai állásunkra, de a jövőbe és jövő létünkre is tekintni.

Már ha az Austriai monarchiának, mostani áldott fejedelmünk kimultával szinte jólléte kockáztatik : nem igen biztos lábon áll s mintája nem felette tökéletes, valamint azon erőmű se biztos és igen messze van a tökélytől, melyet csak egyetlenegy bizonyos művész forgathat.

Mit nyernénk tehát mi magyarországiak ily körülmények közt, ha néhány csekély elsőbbségek miatt, melyekkel Austria legfőkép mostani atyai Uralkodónk kegyessége által egy kissé előttünk áll, mindazt fel akarnók áldozni, mi intézvényeink legerősb alapja, s pedig elannyira, hogy előhaladásunk, csinosulásunk s nemzeti sulyunk öregbitése csak minakaratusunktól függ, s ha most hátul veszteglünk is, az egyedül álmokórságunk okozatja és csupán csak saját hibánk.

Valóban legelszántabb ellenségünk, feltéve, hogy előre ható esze van és őszinte, sem veheti még néhai túlféltékenységünket is rossz néven.

Volna a monarchia másik részének képviseleti alkotmánya, nekünk pedig nem, mirajtunk lenne akkor a sor, hazánk belső idegeit szerinte alkalmazni. De mivel Austriának képviseleti alkotmánya nincs, sőt ilyesről szinte még sejdítése sincs, nekünk pedig, hála az Egeknek, van, azért nem rajtunk áll az utánozás, hanem valóban mienk a szent kötelesség fenntartani azt, akár utánoztatunk, akár nem, a mit ha Austriának minden provinciái szívszakadva bennünk nem irigylenek, ismét csak minhibánk, saját halálos bűnünk.

— — — — —
Elégge szomorún tapasztalók, mily gyenge nővérsre kárhoztatott latán dajkánk, ki mindent végbevitt értünk a helyett, hogy tőle csak azt tanultuk volna, saját izmainkat mikép használjuk; elég kinnal tapasztalánk ily hervasztó túlgondot mondám, nehogy a latántól megszabadulva ismét német dajka által kíváncsozhatnánk hordoztatni, saját lábaink, saját erőnk használása helyett.

A német nyelvet tehát, Barátim, tanuljuk ezen túl is nagy szorgalommal, sőt nagyobb gonddal mint ezelőtt; vegyük át például külön sajátságinkhoz hűk; valamint egykor a rómainak is mintául szolgált a

görög, s e kettőnek utmutatása szerint Európának szinte minden csinosb nyelve idomult. Iparkodjunk azt szépen szólni, s ha lehet, hagyjuk azon beszélván aljas s nem ritkán készakarti izetlen s elfacsart accentusainkat odahaza, mert akárminek is roszul tétele által valóban soha nem szolgáljuk a hazát; s mindenek felett igyekezzünk utánozni a Németnek szorgalmát s állhatatosságát, mely által kétharmad század alatt szinte semmiből mai fényébe tudta állítani literaturáját, s csak rövid idő alatt követésre, utánzásra méltóknak vala képes alakítani társasági viszonyait.

— — — — —

A latán helyibe azonban valóban úgy látszik, függetlenségünk és alkotmányos létünk kockáztatása nélkül egyéb nyelvet, mint a magyart, el nem fogadhatni.

— — — — —

És miért ne mernők valahára saját erőnkre bizni magunkat, s minszárnyainkon emelkedni magasbra? Annyira elhagyott-e már a bátorság, nemzetünk egykori ismertető jele, hogy sajátságink, tulajdoninkhoz nem érünk többé bizodalmat; hanem mint elfajult ügyefogyott csak idegen gyámolhoz esengünk ragaszkodni, s külerőnek szeretjük átengedni magunkat? Mily szégyen, mily gyengeség! S kivált azért teljességgel meg nem bocsátható, mert nem

kifejlődhetési elvnek, nem erőnek híja, de álmokór-ságunk, szükkeblűségünk, és elhatározottság, akarat nélküliségünk okozza rabszolgákhoz s valóban nem hozzánk illő tengésünket, azon lealacsonyító tengést, melyben annyi időtől fogva sorvadunk, s mely soha és soha nem engedi, hogy mindazon kincset rutságiból kitisztitnók, melylyel megáldta a sors, s valahára a világ más nemzeteinek megbecsülésére érdemesülendők illő fénybe helyeznők eredetiségünket.

Nem buzaföldeink termősége, s telkeink zsiros léte, nem mérséklett éghajlatunk, s arany- és ezüstbányáink bármi dús tartalmai alkotják azon kincset, mely kifejlődésünk s egykori felemelkedésünk alapjául szolgálhatna; nem — mert mindezen elsőbbségek az emberben létező mennyei tűz hozzájárulása nélkül csak mindannyi kopár parlagok. Mélyebben, ó sokkal mélyebben fekszik azon kincs, melyre jövendönket bátran építhetjük, ha a polgári erény- s az igazi dicsőségnek szavát még képesek vagyunk hallani s lelkünk nem fásult még annyira el, hogy a hazaszeretetet nyelvét többé ne értenők.

Több mint nyoczsáz éve, senki se tudja bizonyosan, mi okból s honnan, Hunnia határi közt termett egy maga előtt mindent meghódító maroknyi nép. Az élet legszebb himbóit hordván keblében, többször fel-felvirágzott, de igazi erőre soha se férfiasodhatván, hosszú századok folytában martalékjává

lön inkább belegyenetlenséginek mint külerő hatalmának. Megrontása, elolvasztása körül pedig az irtalmas Istenen kívül a természetnek úgy szólván minden teremtmése, sőt saját vére is már bölcsőjétől kezdve szakadatlan iparral munkálódott, mintha megsemmisítésére a földtekének minden népei, minden elemek engesztelhetlen frigyét kötöttek volna. Mert nincs veszély, nincs rossz, nincs nyilvános erőszak, vagy viszont alattomos, nyugodni soha nem tudó rágalom, nincs kajánság, nincs hont gyilkoló undok gazság, mely e népet a kegyetlen Eumenidáktól megszállva ne dúlta, ne alacsonyította, ne mocskolta volna be a szégyenek minden kinjaival.

Északról a nagylelkű de szabadsággal élni nem tudó Lengyel nép szigetelte őt rakoncátlan függetlenségi ittassága által azon egészséges civilisatiótól el, mely a bátor létnek s szabadságnak egyedüli keze. Keletről a durva Osmán tartá tőle a nagyobb csinosodás melegítő világát vissza. S csak nyugatról fénylett, mint tömlöczbe néha rá, és az is ugyan fösvényül, az emberi előmenetek villáma. Mindünnen sötétségtől körülvéve mint gyenge sajka századokig hanyatott ide s tova, fel s alá, a megböszült s partatlan tenger árjai közt; végveszte minden pillanatban hihető; — s mégis, noha elsülyesztésére mintha összeesküdött volna minden, fentartá magát és él.

S im Hazafiak, ezen elronthatlan minemiség,

ezen kettétörhetlen erő, e megsemmisíthetlen szellem, mely a lehető legkülönb s legkeményebb próbák minden árnyéklati, minden lépcsői közt szabadsági zálogunk vala eddig, ez azon drága s egyedüli kincs, mely méltó alapul szolgálhat utóbbi létünknek, jövő magasságunknak.

Közösen vittük s emberileg — számtalan veszélyünk kinos súlyát, közszerencse ránk ritkán mosolygott még, de egyberokonitott viszont az idő s az együtt szenvedett viszontagság; fogjunk kezét azért ismét s tartólag, s tekintsük e fontos kérdésben túlszenvedelem nélkül a jövőndőt.

Ugy is mindinkább egybebonyolodó országos erőműünket lehető legegyszerűbb elvekre állítani kötelességünk, ha hiven és igazán akarjuk szolgálni a hont, mely Istenért! tömkelegbe soha ne keveredjék. Egész Magyarországbán minden hozzá tartozókkal együtt tehát csak egy, csupán csak egy hivatalos nyelv létezhet; minthogy ha ezen fő javítását alkotmányunknak elmellőzzük, soha nem fogjuk az országlás azon egyszeriiségét, és ezzel szorosan egybefüggő elevenebb és egészségesebb forgását eszközölni, minek elérése az országlási philosophiának fő elve.

Hivatali nyelv tehát, mondom, csak egy lehet, csak egy uralkodhatik honunkban. Se latán, se más azonban, mint láttuk s igazságos lélekkel nem tagad-

hatni, hivatali nyelvül körülményinkhez nem illik; s ekép az oláh, görög, szláv — mely szóba e törzsöknek hazánkban létező s külön nevezetű minden elágazását foglalom — és a magyar nyelvek közt kell választanunk.

Már ezek közül, Földiek, hideg vérrel, indulat nélkül, józan észszel s azon igazságos lélekkel, mely nem egyes izlésinket, szenvedelminket s hasznainkat veszi fontolóra, hanem csak és egyedül csak a közjót, közhasznót, közdicsőséget mázsálja, ugyan melyik nyelvre fog esni választásunk?

Az országunkban termett csekély számú hódító magyar, noha maga nemében s természete szerint csak lassan fajzik, s könnyen túl nem szaporodik, minden tenger viszontagsági közt, mai időkig mégis legalább két vagy tán négy és több annyira nevelkedett, mint mennyi akkor volt, midőn Árpád diadalmas zászlói alatt szállta meg Hunnia földjét. Szinte az egész országnak tére — csekély kivételekkel — a magyaroké, mert nemtelen, ingatlant nálunk még nem birhat, a városi földbirtok pedig aránylag csak csekély, s így szinte az egész királyság a nemesek s kivált a főnemesek kezében van, kik magyarok. Száma is nagyobb a magyarnak, tán nem ugyan mint országunk minden külön nevezetű népségeié összevéve, de ugyan sokszorta nagyobb, mint azoknak akármelyikeé is különösen. Ötvenkét vármegyei tör-

vényhatóságink és szabad városink nagy része magyarul viszi jegyzőkönyveit. Országgyűlésink már jobbadán csak magyarul folynak. Országunk egykori fénypillanati, pedig — noha honunk minden nemzetisége *hűséggel* osztozott bajainkban, s ekép közös diadalkoszorut érdemel mivelünk — és minden visszaemlékezésink a multba mégis csak magyarok, s magyarok bús elmerülésink is azon lefolyt időkbe, mikor még serdülő korában

„— — — — hazánknak
Három tenger partvidéke
Alkotott határfalat.“

Mindezeknél fogva tehát legvalódibb, leghűségesebb igazság szerint csak a magyar nyelv lehet hivatali nyelve a magyar korona alattiaknak.

Ha azonban az eddig felhozott okok, bár mily győzők legyenek is azok, se döntenék el a kérdést a magyar nyelv választása iránt kedvezőleg: legyen szabad itt állitnom s erősitnem, hogy mindazon megérzések elhárítására, melyek a közös hazát e kérdés eldöntése közt bizonyára legnagyobb gyászba fognak sülyeszteni, egyéb mód teljességgel nincs, *mint a magyar nyelvnek minden hátráltatás s akadály nélküli bevétele*. Mert velem együtt — az élő Istent hívom biznyságul — még igen számos van, ki minden életkellemről s magáról az életről is kész lesz

inkább lemondani, mintsem 'anyanyelvünk mostoha sorsát, alacsony állását ezentúl is békével tünni, és kar- s kardnyugva nézni, mint dúl azon csodálatos de vajmi szomoru versengésben nem kevésbé a külföldi értelem, mint a honi butaság. Bomoljék inkább az egész össze, s fagyos gyászravatal borítsa inkább, mint tatárok átka alatt, az egész hont, minckelötte ez utolsó kincsünk, melyet csak most szoritunk ismét vérző kebleinkhez, ismét elveszsen. Nem — ezt életünkben soha többé emberi hatalom elidegeníteni tőlünk nem fogja.

Melegszik vérem, felhevül az indulat, s látásom józansága, lelkem igazsága kételynek indulni látszik. Ugy-e ezt gondoljátok, ez hiedelmek, Barátim. És úgy van; de nem azért buzog vérem elkeseredéstől, s nem azért szünöm szinte indulatimnak ura lenni, mert magyar nyelvünk felszentelése ügyében, nemzeti fejlődésünk dolgában akadályokkal kell küzdenünk, nehézségekkel kell megvívunk, hanem az szünteti meg bennem a hidegvért, s az ébreszti bennem az indulatosság minden lángjait, hogy nem csak a külföld, melynek egyébiránt figyelmét elkerülök, nem csak a szomszéd, ki sympathiát velünk nem érezhet, de még hazánk lakosi se tudják, még ők sem érthetik el, mi baja a magyarnak, miért vigad busulva, s miért hevül, ha nemzetéről van szó, oly könnyen túlságra!

Magyarország minden népeinek van rokona oda-

kiin, csak a magyarnak nincs az egész világon sehol. A magyarországi Oláh mult létéről sokat nem tudván, soha nem ébredett még a nemzetisülés azon reggelére, mely váltva vet napsugárt és sötétet a serdülő népek reményire, és inkább a jelennek mezei virágít szedvén, pásztori egyszerűségben éli napjait; de se határ, se határörizet nem vághatja ketté azon erkölcsi lánczot, mely szomszéd anyatörzsökéhez köti, mely gyenge ugyan még, de belőle minden lehet, mert hol nemzeti nyelven tanít iskola, foly hivatal, forog fegyveres s szól társaság, ott bármi kevésbé kedvezők legyenek is egyéb körülmények, még minden kifejlés lehető. A magyarországi Görög pedig, ha nem is él többé egykori dicső létének fénykörében, mely minden lelkes nemzetnek irigylési tárgya, hanem a hasznosb (!) élet körei közt bajlódik inkább, éjszokról keletig, keletről délig mindenütt talál rokonvért, frigyest, sőt ha szívét készíti, még német szabatossággal elrendelt új hazát is. A magyarországi Szláv továbbá, hol nem leli az meg hazáját? A fagyos gönczöltől le az ádriai tenger öbleig szinte elszakithatlan lánczban létez, és száma s szaporodási tulajdona által földtekénknek még majd legnagyobb részét elborítandja ő. A Magyar-Német végre mindenütt akad hazára, mert német szinte mindenütt van, hol ember él s mindinkább terjeszti s erősíti magát.

Mindezen, hazánkban létező sarjadék-népeknek

anyatörzsöke odaküin van. Volt nagyságuk odaküin fénylett, jelen hatalmuk odaküin ragyog; s habár azok, kik fajokbul ideben léteznek, mindenről elfelejtkeznének és lemondanának is mindenről, mi nemzetet alkot, elolvadásuk, megsemmisülésük azért mégis lehetlen, mert van mindnyájuknak, ki érettük viraszson s kiképezze mindazon tulajdonok- s erényeket, melyek által az örök Alkotó kimondhatlan bölcseséggel, számtalan árnyéklatu színekben elkülönbé a nemzetek sajátságait. A mit ember feltalálhat, és mire önereje által feljuthat, mindazt végbevitetni látják odaküinti testvéreik által. Tengjenek bár resten e hazában és here gyanánt, nem tilthatja el azért őket semmi is mindazon becsület- és tiszteletben részesüléstől, melyre rokonvéreik érdemesíteni tudák magokat. A mesterségekben nyert előmenetel, a csatatéren szakított babér, a tudomány mezején aratott dicsőség, a polgári viszonyokban kifejlett szebb szokás és ezek okozatja a közszer, mely a külföldet valahol csak dicsóiti, mindannyi sajátjaik; és még azon édes sympathy is áldja fajukat, melyet boldog és borongós napokban érez velük a külföldi rokonvér.

A magyar azonban e nagy világ terén egyedül áll, s bár éljen, bár veszszen, örömet vele rokonvér nem oszt, könnyüket érte rokonvér nem hullat.

S miért nem látja Magyarországnak sokvérü sarjadék népe ezt ily világban, ily igazságos valóságban,

s miért nem kiméli a magyart, sőt miért nem nyújt barátságos kezet fentartása végett? s miért nem tudja, miért nem értheti soha el, mi baja a Magyar-nak? „Mert hidegvérrel, indulat nélkül, józan észszel és egészséges lélekkel eddig nem igen tudta, nem igen akarta fontolóra venni a magyar sorsát, a magyar elszigetelt létét. S ezen megrögzött közvátság, ezen szánakozásra méltó szüklelkűség, melyből egy jótévő angyal sem akará eddig kiemelni Magyarország heterogen részeit, még mai nap is nyitva tartja Pandora szerencsétlen szelenczéjét, melyből minden méreg, minden rossz, s minden átok nőtten növe veszi eredetét, mi ellenséges meghasonlásunkat nevelheti, közhazánkat dúlhatja, mi csak disztelenitheti a földet.

Mi magyarok, ha nemzeti fenmaradásunkért aggodunk, s nyelvünk és sajtáságink kifejtésében előhaladni törekedünk, egyenesen csak elolvasztatásunk, megsemmisítettésünk ellen védelmezzük magunkat; Magyarország egyéb nemzetségi ellenben, ha nyelveiket, sajtáságikat törekednek terjeszteni honunkban, nem elolvasztatásuk, megsemmítettésük ellen vivnak, minthogy nekik valóságos hazájuk kün van — mert hazát nem alkot holt föld, hanem élő ember — s ekép fenmaradásuk záloga bizonyos; ők nem védelmezik sajátukat, létüket, de minket magyarokat igyekeznek kiszorítani, legszivtelenebb-, legirgalmatlanabbul, elpusztult sajátunkban, eltörlött létünkben osztozan-

dók; mert ha nincs Hunnia határi közt hazánk, egyebüttl e földön többé sehol sincs.

Ha tehát mi Árpádiaknak e kincsünkért, nemzeti létünk s becsületünk ezen legutolsó zálogáért küzdenünk kell, s mint végveszély közti védelmünkben nem ritkán támadókká látszunk válni, ugyan emberseges lélekkel ki kárhoztathat minket azért, kinek szíve bőrré s veleje csonttá nem fajult még?

„A magyar kényszerítő módokkal akarja terjesztetni magát, míg mi más nemzetűek az időre és sajátosságink természetes kifejlésére szeretnők hagyni növésünket, de nyomás ellennyomást szül, s ekép mi is kénytelenítettünk minvédelmünkben haladásunk iránt gondoskodni“ így szólnak, s a buta, vagy tán inkább „szívtelen sokaság a szegény magyarra kiált anathemát, míg a többieknek szép mértékletességét bámulja. Ó valójában szép, dicső moderatio, mely semmibe, legkisebb áldozatba se kerül! mert vajjon mi okból is akarná nyomni a görög, de kivált a szláv és más a magyart ha nem azon enneses szűklelkűségből „helyt senkinek e világon nem engedni s minden más felekezetűt kiirtani“?

S im ezen hideg enségnek, ezen megvetésnek sejdítése, sőt minden órai tapasztalása forrasztja, heviti túlságra azon *vért*, melyet rendszerint legnemesb kebel *táplál*.

Nem, bizonyára nem azonegy ügyért viv a

magyar s Magyarország egyéb lakosa. Mert ha a magyar veszti ügyét, veszti mindenét, veszti létét; a többi pedig, ha ügyében nem sikerül, nem veszít semmit, de csak szárnya szegetik, körme vágatják, hogy másét ne ragadja. A miből az foly, hogy Hunnia határi közt józanul vivni magyarság mellett, erény; ellene hatni viszont és üldözni azt, meg nem bocsátható vétek, minthogy egy egész nemzetet megsemmisíteni Isten előtt bizonyosan még súlyosabb tett, mint egyes gyarló embernek rövidíteni meg aránylag csekély pályakörét.

Nem rágalmazni, nem megvetni, de becsülni kénytelen minket magyarokat tehát az igazságos ítélő, ha mindenünket kockáztatjuk nyelvünkért, mely nélkül nemzet nem létezhet; mert így midőn másét nem támadjuk meg, sőt becsüljük és tiszteljük, és minden gondunkat csak saját előmenetelünk s kiképzésünk körül egyesítjük, megtartunk az emberiségnek egy nemzetet, mely tán szebb tulajdoni kifejtésében szerencsés, nem lesz annak s a teremtésnek szégyenére.

Miért kell tehát ily szent foglalatosságink közt hazánk nem-magyar nemzetségitől, kik odakün is élnek s gyarapodnak, s ránk s vesztünkre nem szorultak, mégis mindig nemzeti idomulásunk körül akadályt, rosz akaratot, sőt nyilvános ellenzést is tapasztalnunk nekünk magyaroknak, kik valóban tán több

gyámolt, nagyobb emberiséget és szorosb igazságot remélhattunk, tán várhattunk is volna irántunk, mint a mennyivel találkozni mindig szerencsénk vala.

Része honi lakosinknak igaz még tán mielőttünk lakta a hazát, és így lehet chez legalább is annyi joga, mint akárkinek; de része csak későbbi vándor vala, kit Isten hozott, és kit a magyar is szives istenhoztával fogadott mindig. Ez azonban semmibe se vétetett, de viszont eljött az idő, melyben a honosink egy részével rokon külnépek értelmi sulya mind erősen nyomja a magyart; a külnépek értelmi sulya, mondom, mert mai civilisatiói lépcsőikről ítélve, mindazon nemzetségek, melyek Hunniát lakják, rég elolvadtak volna Magyarországon már, ha odaküinti focusaik szünetlen nem melegitik s tartják vala életben, minthogy maguk által hazánkban századok óta úgy szólván egy lépést se haladtak, s igazi culturában még mögöttünkiek, de a körülményektől s odaküinti vérrokonaitól segítettén, majd-majd fölibünk nőnek.

Napról napra inkább sürget e szerint az idő elejét venni, míg lehet, e veszélynek, s eldönteni valahára az élet s halál közti kérdést.

De értsük egymást, s nézzük közelebbről, mit ohajtunk, mit kívánunk, mire törekedünk mi magyarok.

„Minden vágyaink, reményink, aggodásink egybevont czélja csak az :

„*Hogy a latán helyibe iktassék a magyar*“.

Ennél tovább menni nem szándékunk.

S most kérдем, Hazafiak, megtagadhatjátok-e pirulás nélkül saját igazságtalanságotokon nekünk ezen egyedüli kezesét jövődönknek; *nekünk*, kiknek léte forog e kérdés eldöntése körül, s *ti*, kik meggyilkoltatásunk által boldogabbak valóban nem lennétek. Lehetetlen hidegén tőlünk visszavonulnotok; mert hiszen mi nem tiellenetek, sem sajátságítok, sem nyelveitek ellen pártot nem ütünk, sőt mi is tiszteljük bennetek a honszeretet erényét, valamint viszont megbecsülésekre érdemeseknek hiszszük magunkat; hanem a hervasztó latánnal, mely töletek szintoly idegen, mint tőlünk, vagyunk csak halálos engesztelhetlen harcban.

Tartsa meg anyanyelvét hiven mindenki, otthontól ne pártoljon soha el, s hordozza keblében, szep-lőtlen ártatlanságban sirig gyermekkorának azon szép vágyait, melyek soha nem szünendnek meg biborfényt deríteni földi útjára. Törekedjék mindenki, elkorcsosulástól rettegve, a tökélyesülés felé azon sajátság és eredetiség alapjain emelkedni, melyekre Isten állítá. S legyen végre elsőtől utolsóig kiki védje, gyámola önnemzetének. De azért — az emberiségnek ne válják ellenségéül.

Lépünk tehát pályakörre, s képezzünk külön nyelveinkben s eredetiséginkben minden hasznost,

minden szépet, minden jót lehetőségig ki. Ne álljunk egymásnak útjában; sőt segítsük philosophiai tágvelejűséggel az örök Valót kereső törekedésinkben egymást viszongyámollal elé. Mert egy nemzet erkölcsi nyereségiben az egész emberiség osztozik, s noha az Egek Ura az emberi nemet oly külön, egymástól annyira elágazó fajtákra szakítja, azért előbb-utóbb mégis az egész emberiség részt veszen mindazon javakban, melyeket bölcsesség a természettől nyerni, s lelkes elszánás az embereken korlátlanul uralkodni akaró önkény kezeiből kiragadni tudott. Járjunk e szerint felvilágosodás s csinosodásunk felé több utakon, melyeknek mindegyikén váltig van kincs, csak szorgalmasan akarjuk keresni, s megtalálván, értsük is, mint kelljen vele élni s használni azt.

Valóban kár volna, sőt a mostani felvilágosodott századra vajmi keserű gúny lenne, mely minden civilisált nemzetet bizonyosan legmélyebb szánakozásra, sőt tán megvetésre is fogna gerjesztni, ha az elaggott latán nyelv miatt, mely mint tövis ül lelkünkben, s így attól menekedni kell, egybecsapnánk, s legközelebbi legsürgetőbb érdekünket felejtván, annak továbbbi fentartása végett egymás elleni tusába keverednénk. Még csak ezen átok volna hátra, mely Hunnia földjét nem dúlta.

— — — — —
 Mi magyarok, ha a latán járma ellen kelünk ki,

senki sajátját sem támadjuk meg; mert a mi volt, kiesett az örökre az ember birtokából, s megszabadulásunk s felemelkedésünk alá senki létét nem temetjük, sőt még senkinek legkisebb kárát sem eszközöljük; azok ellenben, kik ezentúl is e holt zsarnok irgalmatlan lánczai alatt fogva akarnak tartani, mely már csakhamar meggyilkolja létünket, egyenesen szívünkbe döfik a megsemmisítő kést.

S a legszentebb ügyért bajnokoskodó magyar, rossz akaróinak, gyűlölőinek ily szívtelen igazságtalansági ellen küzd! Vajjon az örök Igazság és az élő Isten előtt melyik fél vivja ki a diadalt? Kétség erről nem lehet.

Nyujtsatok azért kezet drága Hazafiak, egy honnak külön nemzetségü de mégis rokon fiai, rokon reményi, s ne hagyjátok magatokat tőlünk azon lágyvelejűek csoportjai által elidegeníttetni, kik ügyünknek használni akarván, rajtatok oly sokszor méltatlankodának. Nemzeti fentartástokról biztosítottabbak, könnyen fogtok mint bátrabb parton állók azoknak megbocsáthatni, kik magukat s nemzetüket sülyedni érezvén, részint ijedtségből, részint természetes rövid látásból, jobbadán pedig csak túlhévből nem azon módokhoz és eszközökhöz nyulnak, melyek a veszélyből kimenthetnének, hanem épen ellenkezőleg cselekedvén, sokszor a menteni akaró kézre sem ismernek, de barátot ellenséggel kevervén össze, valóban maguk

sem tudják, mit mivelnek. Hiszen ily elfogultság, hála az Egeknek, nem közönséges, s kivételeket, melyeket ily ügyben azonban elég erősen nem kárhoztathatni, egy mérséklett és igazságos lelkű ember se fog soha is fő elvnek venni, s az okosabb rész mérséklett vágyaira nem ügyelve az értelmi selejtesség által engesztelhetlenül megbántódni.

Mindennek, mi honunkat megrendithetné, lélekismeretesen elejét venni legszorosb tisztünk. A hivatali nyelvnek azonban — mi a latán semmi esetre tovább nem maradhat — elhatárzása nem csak megrendíteni, de veszélybe hozni is fogná a hazát.

Azon mennyei szikra, mely ismét életre ébreszté a magyart, többé elalunni nem fog. Ne vessetek gátot tehát ti a magyar szó hivatali felszenteltetése ellen, mert így béke s a mai csend, meg nem zavarva uralkodandik anyaföldünk térein utóbb is, sőt sokszori hideg visszavonás helyibe meleg egymáshoz közelítés fog állni közibünk; mert mi magyarok, midőn fejlődő erkölcsi sajátságaitokat mindenek felett tisztelni fogjuk, a háladat legerősb kötelékivel is köttetendünk hozzátok, hogy viszont ti is megakarjátok becsülni nemzetünkhez hű ragaszkodásunkat.

Fogadjátok tehát el nem romlott s szent ügyünk iránt melegen érző kebleitek sugallását, s hajoljatok az emberiség örök jogai nevében, régi hiven osztott tenger bajainknál fogva, s nemes nagylelkű sziveitek

szép ösztöne után, az Ég és emberek előtt igazságos kívánságunk valóítására. Mert így, midőn új étellel ajándékoznátok meg rokonfeleiteket, honfitársaitokat, magatok is gazdagulnátok egy egész nemzet hű barátságával.

Ha azonban — tán csekély gyakorlás vagy rossz példa miatt — hallgatna Bennetek a sziv, s régi szokás fagyátul összezsugorodva, nem táplálna a magyar számára legkisebb meleget is többé kebletek; fogadjátok tehát eszetek tanácsát; számoljátok a jelennel s jövőendővel, és tekintsétek kirekesztőleg csak legérdekesebb hasznokat.

Mi magyarok férfiúi határozottsággal elszántuk magunkat — undorodást okozó koresosulásnak indultunkat már erősen utálván, mint a rémitő halált magát — nemzetünket zsibbasztó bilincsei közül minden áron kiszabadítani, vagy virágtalan létünket vesztetni csatatéren vagy akárhol. S jaj akkor nektek és a hazának; mert habár győztesek lesztek is — mit soha nem hiszünk — még estünkben is halálos fogással ragaszkodván hozzátok, velünk együtt fogtok dűlni a számunkra tiáltalatok nyitott sirgödrünkbe, s kénye szerint fogja akkor dűlhatni a hont a soha nem nyugvó kaján irigység.

Nem akarunk Titeket egyébiránt ijesztetni, mert tudjuk ,férfiak vagytok s férfiasan meg is tudtok vivni igazságos dolog körül, hasznokat, előmenetel-

tek és való dicsőségtekért. De' ellenünki ügyetek rossz, s a mi tán több, hasztalan'. Egy csepp vért, sőt egy hajszálat sem ér. Mert szennyes, tintafoltu latánok s e holt zsarnok szolgazsoldosai nem vagytok, mit egy élő dicső fejedelemnek hü bajnoki, annyiaknak halált adván, váltig bizonyítottatok be Európa minden csatapiaczin. És most, midőn odakiünti számosb és nagyobb hatalmu vérrokonitok példájára Ti is dicséretesen szorgalmaskodtok eredetiségtekben fekvő szép kincseitek elrendelgetése körül, most akarnátok a fegyverek kétes szerencsáját eresztetni kockára, egy élő nemzettel megvívni, mely századok óta azonegy hazát lakja veletek és legkevésbé sem áll utatokban; s ugyan mi haszon végett? „Egy elaggott nyelv fentartásáért, melyet — s itt vigyázatok — mi magyarok sem akarunk kiküszöbölni gyökerestől, hanem csak a mindennapi élet használatiból, hová többé nem való, kiemelni, s a régiségnek több helyes és hasznos mintái közé helyezni ohajtjuk.

Már ily veszedelmes kockajátékot játszani, melyben rossz szerencsével mindent veszthettek, a legjobbal pedig se nyerhettek semmit, de csak legkisebbet se, eszetek s jövődöbe józan látástok valóban nem javasolhat.

Ha mindazáltal még ez sem birhatna Titeket a magyar nyelv elfogadására hivatali összeköttetésinkben küzdés nélkül, tekintsétek a dolgot legmagasb

szempontról, melyről eddigelé tudtomra hazánkban csak felette kevés nézé azt, és mely magasságról tisztán kiviláglik, hogy Magyarország hivatali nyelve se latán, se egyéb, hanem kirekesztőleg csak magyar lehet.

Minden elsőbbségitekkel — melyekkel közületek kivált két nemzetiek odakiüinti hatalmasb vérrokonai sulya által előttünk állnak — a közszabadságra vezető uttól mégis mindnyájotok anyatörzsökeitekkel együtt messzebb vagytok, mint mi magyarok.

Az Oláhnak mint Görögnek *) még semmi alkotmányos léte nincs, s ez ideig mindkettő csak ébredtebb s ügyesb urat cserélt a lealacsonyított hajdanta kontyos uráért. A Szláv roppant idegeit alig birván mozditni, öröki fagytól védett honában még nem ébredt, nem serkent a szabadság meleg érzésire fel, és szolgaságában büszke, kész az önkény zászlói alatt vezettetni magát, akárhová parancsoltassék is, hol ez égi szikra a világon csak mutatkoznék, azt idomtalan sulya által okvetetlenül eltiprandó. Sőt nem csak kész maga körül elnyomni mindent, mit ember ember engedelme nélkül ujat cselekedni, vagy csak gondolni is tudott és merészlett, hanem visszaborzadás, megilletődés nélkül képes a könnyen vezethető és szí-

*) Itt újra bátorkodunk ismételve megjegyezni, hogy e munka eredetileg 1834 vége vagy 1835 eleje táján íratott. A Görögök ügye azóta jobbra változott.

vesen engedelmeskedő, legközelebb rokonának vérébe is mártani kardját, habár ez nem ujat gondol, nem ujat ohajt is, hanem csak régi szabadsága után bátorodik szivszorongva esengni. A Német élteének legszebb erejében, még sem tudta eddig egyitni nagy testének külön részeit, s iszonyu ereje mellett, legkülönösb ellenmondásban, mégis csak felette gyenge. Mert még nem magáé sehol is, de csak mindig másé mindenütt. S hol ki tudott is bontakozni már gyermekkorának járszalagiból, és maga urává kezd lenni, ott képe oly fiatal még, egész állása oly ujonczi, s annyira szokatlanok és ujak mozdulati, hogy az emancipatiokat nem kedvelők előtt elég tekintete, elég méltósága még nincs, és nem is lehet, mert ezt minden szükségesek, sőt a legtündöklőbb elsőségek mellett sem eszközölhet egy nap, egy év, de csak valamivel hosszabb időknak nimbusa. Nem is látjuk őt azért minden férfiúi bő tulajdoni mellett sehol is igazi férfiúi állásban állni még, hanem mindenütt csak fiataltsági szerénységben tapasztaljuk hajlongni őt.

Mi magyarok ellenben vakon a szabadság elnyomására soha nem szolgáltunk eddig, s nem fogunk soha ezentúl se; szabad szerkezetű, oly nemes kifejtésre képes alkotmányunk pedig se nem magunk találmánya, sem uralkodóink ajándéka, hanem atyáink, ős apáink, de legrégibb eldődink után reánk háromlott örökség.

Mily kedvező körülmények közt léteztek tehát Ti, honunknak nem magyar lakosi Magyarországbán! Nemzeti létetek záloga nem csak biztos sarkalaton alapul odakün, de rokon eredetiségteknél fogva mindinkább felvirágzástokat igéri; szabadságtok pedig bizonyos ide-ben, ha mivélünk magyarokkal ezen-túl is oly hűséggel és elszánással fogtok osztani szerencsét és bajt mint eddig; sőt a honi szabadság nagyobb kifejtése által annak áldásiban is mindinkább részesülnetek csak Töletek és akaratotoktól függ.

Ugyanis szabad Nektek a külföldi civilisatio szinte minden gyümölcseivel tulajdontokként élni, mik nekünk magyaroknak csak kiképzési mintakul szolgálhatnak; de a mi több, szabad nektek, idegen zsarnoktól menten, független létben élni szabad alkotmányunk életét; s a mi ezeknél még sokkal több, még határtalanul érdekesb: Lehet nektek felemelkednetek azon mindnyájunknak hasznosb, bátoritóbb s halhatatlan emberhez illőbb szabadságra is, melynek elvei honi alkotmányunk alatt fenekülnek, honnani felvirágzásukat csak mi gondunktól, mi ápolgatásinktól várják.

Ily felemelkedésre azonban a szláv zászló alatt reméltek lépni? Ez meglehet tán egykor, de most használjátok inkább a kész jelent, s ne keressétek kétes uton s tán veszélylyel azon jót távolban, mely

hozzátok oly közel fekszik, és melynek birtokába oly biztosan juthattok. *Mert közepettetek áll a szabadságnak azon tiszteletre méltó törzsöke*, mely a magyar czim alatt, megsemmisíthetlen erejétől fentartva, a viharok minden düheivel századokig diadalmasan birt megvívni, és mely, noha a mennyek csapási, ellenséginek rút fertőztetési, de kivált saját keblében táplált nádályinak alattomos, az egész természetet gyalázó marczongási által szinte halálíg elgyengült s elbágyult ugyan, s mint sirfűz busan csüggeszti földre gyászos lombjait, él azért mégis, s nem csak úgy él, mint kinek visszalépése sirbolttól többé nincs, s csak ennek ormán nyerhet egy-két pillanatot még, hanem telisded teli van az élet azon melegével, melyet semmi se tudott megfagyasztani eddig, sőt mely legcsekélyebb gond után úgy szólván csak egyes jótevő kezek ápolgatására is mindig kész agg, de még el nem aggott ágait bimbóztatni a virágok legnemesbivel.

Ha tehát honotokban van ezen egyesítő közép-pont, melyet annyi más nemzetek hiába, és sokak oly visszás utakon keresnek, miért nem seregülnétek inkább a szabadság azon tisztes cserje körül, s ragaszkodnátok hiven hozzá, melyet erény ültetett s az idő szentelt fel, s melynek fenállása oly biztos, hogy azt valóban minden kül méltatlanságtól czentül már mentnek hihetjük; mert mily birtok, mily tulajdon, mily saját volna akkor biztos, ha a régi idők e szent

maradványa se kiméltetnék többé. Valóban semmit akkor a nagy világ területén ment, biztos és bátornak többé nevezni nem lehet. Csak minmagunk ne dönt-sük azt állati otrombaságban szent helyéről le. Csak mi ne alugyunk legszebb érdekeink fölött el. Csak mi ne türjük az irszinü méregnek alattomos munkálódá-sit, melylyel bajainkból sok álbarátunk örökre kigyó-gyitni oly készséggel ajánlkozik. Csak mi ne felejt-sük magunk, nemzetünk, az emberiség és becsület iránti kötelességinket. S nemcsak ki nem fogja dönteni Hunnia szabadságcsérjét ezentúl senki és semmi se, de az újra fejedelmileg felvirulva, fölibünk fogja nö-vesztzni újra zöldelő lombjait, s az emberi előmenetek világát ki nem zárva, mindnyájunknak hosszú időkre a napok eseti s változási ellen biztos ernyőül szol-gáland.

Se civilisátiói lépcsőnk, melyen ma állunk, nagy tekintetet nem érdemel, mert civilisátióban az Isten-nek minden keresztény népei közt valóban szinte leg-hátul állunk, s míg ezen őszinte „mea culpa“-n törő-dött szívvvel át nem esünk, soha se fogjuk férfiui elhatározottsággal a sötétség békóit magunktól lökni. De valljuk meg azon szabadsági lépcső se felette ma-gas, melyen váltva hol hiuskodunk, hol csuszunk-mászunk, s melyen, ha Isten képébe hazudni nem akarunk, közölünk csak oly kevesen léteznek. És ha azért mostani mind civilisátiói, mind szabadsági állá-

sunknál fogva sokan senkiknek és semmiknek tartanak is, igen elérhető, mert valóban a nagy világban sem igen láthatónak, sem igen észrevehetőnek létünket nem mondhatjuk, mert *mintha kut fenekén ülnénk*, a többi nemzetek rólunk még azt is alig tudják, hogy vagyunk. De mi, noha külsőnk s tekintetünk ajánlásánál fogva eddigelé akarattunk ellen is csak inkább mindig az incognito álköntösében jelentünk meg a világ nagy színpadán, s felette kevesek vagy csak azok ismertek ránk, kiknek magunk mondogattuk és ismételtgettük, hogy kik vagyunk, azért az Örökkévalónak mindent melegítő napja alatt se senkik, se semmik még sem vagyunk, hanem ugyancsak valamik, sőt sokak, nem mostani tulajdonink és erkölcsi birtokink becse szerint mindazáltal, mely felette parányi, de csupán csak azért s kirekesztőleg csak azon egyedüli egy okból : *„Hogy még mindenek lehetünk“*.

Többet ér azonban ezen lehetőség, mint mindazon kis elsőbbségek fénye, melyek halovány köréből más országból sokan mindig csak szánakozási mosolygással tekintnek ránk le, valamint a legnagyobb háttámaradásnak tavaszélete is nagyobb becű, mert ez a legszebb nyárra, s legtermékenyebb ősze virulhat még, mint némi nemzeteknek a hideg télben egybegyűjtött s abban birt csekély testi és lelki takarítványa.

De csak akkor ér — és ezt ne felejtjük — ezen

kifejthetési s előhaladási lehetőség valamit, és többet mint más szolganemzeteknek idő-hozta s tán ármányadta kis elsőbbségeik s erkölcsi provisioik, ha ezen lehetőség, ezen tulajdon, ezen fiatalsági kiképződhetés a nagyobb civilisációnak s szebb szabadságnak elfogadására fogékony és nyílt is.

Mi Magyarországiak tehát nem saját ítéletünk után, mert magáról senki sem ítélhet tökéletes igazsággal, de azoknak bírálata szerint, kik philosophiai részrehajlatlansággal mázsálják, vagy eddigelé inkább csak fontolják nemzeti becsünk súlyát, egyedül és csupán csak azon remény fejében érdemlünk a nemzetek sorában helyt, ha arra magunkat érdemesíteni és azt el is foglalni képesek leszünk. A miből szoros következménykép az is foly, hogy nemzetileg Multunk kevés volt, Jelenünk szinte semmi, s csak a Jövendő lehet valami, tán mindenünk.

Ti közhazánk nem magyar lakosi, odakünti hatalmas rokonitok által tagadhatlanul közelebb álltok a napról napra tökéletesb alakra fejlődő civilisációnak kutfejéhez, mint mi magyarok, kik előtt még műveletlen a mező és ezért felettünk vagytok. Mi ellenben, mint már Árpád-kezde rakni szabad szerkezetű alkotmányunk örökösei azon elsőbbségnél fogva állunk viszont fölöttetek, hogy csak mi képezhetjük Magyarországnak azon közepítő pontját, mely körül Ti egyesülhettek.

S ekép, ha egymás iránti keblünk és szivünk nem szól, és semmi sympathia kézfogásra nem ösztönöz is, annál sürgetőbben int legnagyobb egyességre közérdekünk. Mert hihető, sőt bizonyos, hogy viszálykodásink által egyiránt fogjuk veszteni külön kincseinket, viszon felsőbbséginket, midőn azok csak egyesség és együttmunkálás által nyernék valódi becsüket, minthogy nemzeti versenység nélkül csak egyoldalú korlátolt szabadság alakul, szabadság nélkül pedig a legnagyobb civilisációnak gyümölcse is keserű.

Ennél fogva gazdagítsátok Ti a hont külföldről nyert sugáritokkal, melyek által mi is mindinkább részesülünk a világban; midőn mi a hazai szabadságunk emelendünk szebb oltárt, mely körül viszont Ti állhattok nagyobb számban s közös lelkesedéssel, úgy hogy kívülről több világ, belülről szebb szabadság éleszsze a hont. Mivel így s csak így fogunk szerezni magunknak diszes jövődöt, és csak ezen uton érdemleni nemzetek sorában tisztességet.

Ha a szövetséges Amerika egyéb példáit, helyzetünk és időkörünk nagy különbségi miatt tán nem is fogadhatjuk mindenben józanul el; nyelve, vallása és részeinek külön szerkezete körüli böcs türelemét mindazáltal bár ruháznók magunkra minél előbb.

Ott nem gázol egyik a másiknak polgári sajátjában, nemzeti eredetiségében, emberi lelkében; de

mindenki háborítlan éli élte napjait, békében veszi előditől s adja utódinak nemzeti mindenét át, s a mi ezeknél határtalanul több, önlelkének legjobb világa szerint imádja Istenét.

Vegyük mindazon respublikai próbák theoriái helyett, melyekkel sokan köztiünk már ma kívánnának Amerika ormaira lépni, inkább mindenek előtt Amerika türodelmességét például, melynek áldott alapjain mindinkább s idővel mindenre felerősödhetnénk.

S alkossunk ezért, nehogy nyomorult meghasonlásink következtében öröklek sinlődjék a hon, vagy végkép mint rothadó test magába horpadván undok férgek martalékja legyen, valami egyeztető köteléket.

Polgári helyzetünk lépcsői sokak, külön fajtaínek árnyéklati többek, lelki nézeteink elágazási számtalanok. Az első természetesb arányba fognak előbbutóbb minden bizonynyal állittatni, s pedig bölcsesség által megrendülés nélkül, iszonyu convulsiokkal viszont a felingerlett buta erőtol. Eredetiségeink küllönségi továbbá vagy kopni vagy élesedni fognak, a mint t. i. keményebb vagy lágyabb, becsesb vagy beestelenebb minémüségekkel lesznek surlódásban. Vallásaink sokszinüségé végre azon arányban fog tisztulni vagy zavarodni, melyben a nagy természet örök nyelvét elérteni leszünk képesek, vagy azt félreérteni fogjuk.

Mig mindezeket közszerencsénkre, közáldásunkra elrendelgeti az idő, a véletlen, tán egyesek bölcsesége — mert a Mindenható más csodát az emberi nemért bizonyára nem tesz, mint azt, melylyel lelki tehetségét dicsőíté — ugyan mi lesz addig Hunniából? Nem fogják-e külön felekezetink, fajaink s vallásink már-már egymás ellen kifakadó mérges pezsgőségi azt akkoráig vagy tüzes csatatérre, vagy dermedésben rothadozó testté alacsonyítani le?

Bizonyára vagy egyik vagy másik lesz közhonunknak, anyaföldünknek elmulhatlan sorsa. Mert hol annyi felekezet, annyi nemzet, annyi vallás van irigy — hogy ne mondjam ,egymást gyűlölő‘ — versenygésben mint hazánkban, s hol semmi által, de még törvény által sincsenek e számtalan heterogen részek némileg egyesítve — minthogy az igazság egyiktől távolabb van mint a másiktól, és egész egyeztető kötelékük azon lánczhoz vagy tömlöczhez hasonlitható, mely száz felekezet, száz nemzet, száz vallás szabadságát tartja fogva, de se rokon érzésnek, se barátságnak, se közérénynek nem kapcsoléka, nem helye, — ott minduntalani fellobbanás vagy végképi elhervadás a fenálló előzményekből szükségkép s szorosán folyó következmény.

Már ha e tekintet *„jelen és jövőndő létünkbe“* nem túlaggódás, túlgondnak, szóval, nem valami túlságnak okozatja, vajjon nem vérzik-e a mélyebben látó-

nak szive, veleje, sőt lelke is azon kebelepesztő látásnál, hogy éppen azon tulajdonok, erők és hatások fenyegetik megsemmítéssel a hazát, melyek legszebb áldással boldogíthatnák azt. Mert valamint, felekezestink, fajaink és vallásink különbségi akarataink sőt legnagyobb felvigyázásunk ellenére is átkot s kárhozatot kénytelenek hozni elvégre honunkra, ha — külön kincseink árnyéklatit összeforrás nélkül hagyván — nem köt ezentúl minket valami egyeztető nemzeti kapocs össze; úgy birná, emelné s lobbantná éppen ezen sokszerű kincs ébredésre, életre s nemes versenyre a hont, ha a felvilágosodás, szabadság és nemesülés nagy ügye körül csak egy szív, egy lélek és egy akarat egyesítené Hunniát.

Ily nevezetesebb dolgok körüli egyességre pedig — addig is míg idő, régibb tapasztalás és philosophia felekezetink, fajtáink és vallásink közti hidegségünket, vagyis inkább túltüzünket józan és nemes versenyre egybehangoztatni nem fogják — tüstént s külhatalomtól is (!) menten semmi sem birhat, mint országai erőművünk egyszerűítése, s abból természetesen folyó több kedvünk s több szorgalmunk kifejtése s javítása. Nagyobb egyszerűsége továbbá semmi se javíthatja azt rögtön, mint magunk közt s fejedelmünkkel hivatalosan csak egy nyelven szólás, sőt mi több, e pontnak eldöntése előtt minden gond, minden fáradozás országos erőművünk egyszerűítése és gyö-

keres javítása végett mindannyi hasztalanul leélt napok, mindannyi veszteséggel elbitolt esztendők. Nemzeti függetlenségünk koczkáztatása nélkül elvégre — minden hazai-nyelvek fentartása sőt kifejtése, de még egyéb mivelte nyelvek bevétele mellett is — hivatali nyelvünk csak a magyar lehet.

Maradjatok tehát Ti honunknak nem magyar lakosi eredetiségtek s nyelveknek hűk. Szolgálatok közös urunkat s a közös hont sajátságokban. Beszéljétek magatok közt a mikép és hogy tudtok, s ne akarjátok, mikor az első szerelem ege megnyíl lelkeitek előtt, és mikor a szorult kebel, szokott nyelvével sem bir, idegen nyelvvel bajlódni. Kutassátok saját eredetiségtek minden titkait közös hasznunkra fel. S csak a halál vagy csúf rém helyett kössetek az élettel frigyet, t. i. az agg vagyis inkább az új elrútitott korcs latán helyett, melyet erővel szoritnak Belétek, tanuljátok magyarul; de ezt is csak feltéve, ha az országos erőművbe befolyást venni akartok; mert ha attól távol szándékoztok éldegélni, akkor de még egyetlen egy magyar szónak megtanulásával se vesződjetek!

Azon okból, mivel a magyar csak aljas létben teng, és eddigelé nem csak semmi, de a Mindenhatónak az ő kimerithetlen s valóban meg nem érdemlett kegyességeért nagy, felette nagy adósa, hogy sok büneiért őt elsülyedni nem engedé — azért ne vona-

kodjakok sorsotokat kötni sorsához. Mert ha eddig fen tudá tartani a magyar, vagy valódiabban kiteve, ha eddig fen tudá tartani a nemzetek anygala a magyarnak függetlenségét, midőn szinte mostanig vagy aludt ő, vagy ha felébredt, saját fegyvereivel dúlta önbeleit, és az európai feudalis systemák büzei közt nem igen volt divatban a közemberi szabadság; ne tartsatok attól, hogy ennekutána bomoljék magában az össze, vagy ragadtassék külerőtől el, a minek szinte veszte örökre felébreszté a magyart, s majdmajd kétségtelen egyességre birandja őt, és a mi már most egyenesen a felvilágosult közvéleménynek hatalmas védpaizsa alatt is áll.

Azt mondjátok : „Régi erényeinktől elfajultunk, hajdani durva de férfiui büszkeségünkért piperés hiúságot cseréltünk, s többé már nem kardos vitézi, de inkább csak perpatvarral vitézkedni tudó tollas bajnoki vagyunk a világnak, többet szólunk, tanácskozunk és többet irunk mintsem teszünk; sem erőnk, sem idomunk nincs, de a mik vagyunk, csak képzeletünkben s elhittségünknel fogva vagyunk; mi okból nem csak nem nyílt és nem fogékony javításra vagy csak hátramaradásink elismerésére is keblünk, hanem hiu és vak elbizottságunk mámorában még azon selejtességek háboritlan birtokával sem elégszünk meg, melyek közt annyit pajkoskodunk, sőt azt kívánjuk, sőt még erővel is azt sürgetjük, hogy minket utánoz-

zon, mi pengetésink szerint forogjon a világ“. Nemde-nem így szóltok! És szent igazak szavaitok.

Hanem én mindennél, kérdem, kevesebbet mondtam-e? vagy nem rántám-e minden szégyeneinkről a lepleget még irgalmatlanabbul le, mint Tinéktek bármelyike is?

S ugyan, nem csak mindaz, mit szemünkre hánytatok, igaz és való, de annál százszorta is több férnerútul elasszonyosodott, s itt-ott már a rothadás szagát viselő, eléggé keményen nem büntethetendő nemzeti testünkre.

Kiméletlenebb fölfedezéssel, keményebb ítélettel, mélyebb vágásokkal, úgy hiszem, senki sem illette, sem bírálta, sem kinozta a magyart, mint én rokonvére; de azért kivégzésre, eltörülésre méltónak még sem tartottam, mint annyian, kik iránta korántsem mutatkoztak oly szigorún, mint a milyen engesztelhetlen én valék. De én előttem — midőn nyomozásim tévedtségig kinzó habzási közt nem tudtam csalni magam, mily szánakozási mélységre süllyedt nemzetem, s én szerencsétlen tagja vele együtt, s pillanatomra álom, csend lelkemre nem szállott — én előttem, mondom, megnyitotta a honszeretet Istene azon mélységet és jövőndöt, melyben én boldog hazám még el nem szenderült életszikráját s egykori felfényesülését láthatám, az emberiség azon melegítő világát, melybe mindenki tekinthet, kinek drága az

anyaföld, de melynek látásától mindazon sehoniak vagy mindenüvéiek örökre el vannak tiltva, kik nohátán határtalanul mélyebben s messzebbre látók, mint a hazának a Rosztól el nem csábitott fiai, de honszeretet, nemzeti hűség és szabadság-bálványzás iránt semmi szívvvel nem bírnak, és ekép hibáiért ugyan gyűlölni és megvetni, de erényiért viszont becsülni nem, de még csak kimélni sem tudják Hunniát.

Nemzetem hibáit úgy, sőt jobban ismerem, mint Ti, de azokat nálatok kevesebbé kimélem; mert szívem ösztöne szerint selejtességet honosimban nem tűrhetvén, mindazon hibáikat is halálos bűnöknek nézem, melyeket másokban tán észre se vennék. Hanem azon elpusztulhatlan erőnél, elolthatlan tüznél s megsemmisíthetlen szellemnél fogva, mely benne rejtetik, gyökerében mélyen lappang, de honi szemeim előtt tisztán fényledez, iránta még sem azon következményt vonom minden karczolásim, tüvel bökésim s késsel metszésim ellenére is, mint általában ellenségink, s közületek sokan, kik bennünk csak rosztat, de jót soha nem tudtok, nem akartok látni, hogy t. i. — és mondjuk itt kerekén ki — „a magyart ezentúl semmibe se szükség többé venni, de saját kezeivel maga hegyibe rántandó koporsójának sirkövén kell csak emelkedni magasbra“; hanem a lehető legellenkezőbbet következtetem, hogy t. i. — s itt is beszéljünk magyarán — a józan ész és bölcs előlátás nem pár-

tolhatja *túlságig* a magyart, s őt szabad alkotmánya és ezzel egybefüggő nyelve ügyében túlságig soha nem segítheti elő, mert Hunnia határi közt csak ez a mód és semmi egyéb mind a latán holt zsarnoknak eddigi, mind élő nyelvek tán egykori önkényes öleléseitől megmenekedhetni.

Mivel a magyar eddigelé néha csak tavaszi éltének fellobbanási közt fényledezett hajdanta, de az állandóbb férfiúság fénynyarára soha nem derült még, sőt századokig nyomta őt a legborongósb éjnapok gyásza, s most is korántsem közvilág, hanem csak egyesek gyenge sugári derítgetnek rá néha-néha egy kis melegítő fényt, azért higyétek el, bár mi legyen is sorsa, nem lehet Ti sorsotok tőle elkülönözve bátrabb, hasznosb és dicsőbb, mint ha jövődjével szorosán olvasztjátok egybe jövődötöket. És ekép nemzeti sajátságitokban szüzek, csak a magyar intézvényeknek könnyű sőt édes kötelékinél fogva léptek vele házasságra, egyházaiságra.

A magyarból, kinek az igazi nagyság mértéke szerint nemzeti multja nem volt és jelene nincs, még minden lehet; ugy Belöletek is csak ezután válhatik valami, mert hiszen Nektek sem volt, ugyanazon röffel mérve, Hunnia határi közt multotok, s jelene-tek se különb a mienknél.

A jövődönék vagyunk tehát csak urai, és azt dicső fejedelmünk, mélyen becsült dynastiánk, szere-

tett anyaföldünk és az egész emberiség diszére csak úgy birhatjuk bibor szürkületre, ha kölcsönös hibáinkat, melyek sulya Titeket is elegendőleg nyom, nem csak szüklelküi mérlegben nem fogjuk méregetni s egymásnak szemekre hányni ezentúl, hanem közös hátramaradásinkat nagylelkűleg elismervén közrothadásink helyeit tüzzel-vassal testünkben kiszakítjuk, a benne még lappangó mirigyeket kiirtjuk, s örök frigyeket kötünk mindennek elérésére, mi az erények honában csak létezhetik.

Hibáink sokak, de erényeink többek. És noha itt-ott rothadás jeleit mutatja is az igen is keveset mozduló, századi restségétől elálmosodott és elgyengült hon, egészséges azért mégis; egészségesb mint sok más, tán szorító kötelékei által pirosb és így a mélyebben nem gondolkozók előtt egészségesbnek látszó nemzet, s minden esetre elég jól van még ,derék közmunkálónak állni be az emberiség legfensőbb céljának elérésére, mely célta örök természet tüzött elönkbe, ahoz számtalan utakon de csak egy nagy öszhangzásban közelitendőknek, s melyhez mindannak kifejtése vezet, mi a nagy mindenségben fedve rejtezik, mit a bennünk levő isteni szikra elérhet, felfedezhet, s mi, habár csak egy kis fényledező csöppel is neveli a mindenség tökéletesülésének fénytengerét'.

Mi magunk, felébredt, erényt szerető és így még

pirulni tudó magyarok nem fogunk ily dicső úttól, melyre közülünk mind számosban lépnek, többé eltávozní. Álljatok Ti is rá. Mert így, ha minket közös erő s közös erény egy nemzeti testbe szoritand, nem kell akkor külszorítástól félnünk többé, vagy gáttól, mely emberi s nemzeti hivatásunktól visszatartani volna képes; s bizonyára virágzand honunk; holott egymás ellentiségünknek legkisebb tövise is, mely kebleinkben visszamaradna, elég volna a Rosznak meg nem szünő fondorkodásitól elmérgesítve, végkép gyalázat romjává sülyesztni a hont.

Egyesüljetez tehát Hunnia minden nemzeti a magyar genius szárnyai alatt, s tartsátok híven kebleitekben, hogy :

„Egyesség nélkül Hunnia semmi“.

— — — — —

Ezek után, úgy látszik, hogy a magyar nyelv hivatalosítása által Magyarországnak nem csak magyar, de bármi vérű, hitű s nevű lakosa is nyerend, feltéve, ha — mit soha nem kell felejtni — nem csak a rövid jelent tekintjük, hanem a hosszú jövőndöt is vesszszük számba, mely a mai szerencsének annyi véletlenei közt, mint áldott fejedelem, hosszú béke sat., ugyancsak nem viraszthat mindig fényben egy napot a másik után fölénk.

Következik most közelebbről tekintni: „mi lenne a Kormány haszna, s mit nyerne az a magyar nyelvnek latán helyibe tétele által.

Mielőtt azonban e csiklandós vizsgálatba ereszkedném, nem mulaszthatom el őszintén megvallani, mennyire félek ezen jószándéku munkám általános, de kivált most következő részének félrefacsarásától; a mi szent ügyünknek, főkép eleinte nem kevésbé árt-hatna, minthogy a felsőbb helyről rákiáltott anathema igen sokáig tarthatná tőlünk a felujulási áldást vissza. S ettől valóban nem azért tartok, mintha a bennem levő oly parányi erkölcsi súlyt becsülném túl, valóban nem; mert jól tudom „a mit mondok és mondandok, bizonyosan nem mivel én mondom, de csak annyiban fog nyerni hatóságot, mennyiben honosim érzetít valék és leszek tán kifejezni képes; hanem azon okból félek soraim kártékony elrutításától, mert olyasok fognak tán azokról ítéletet hozni, kik nyelvünket nem értik, s csak fordítások után lehetnek bírák, vagy mi több, kik még fordításra sem ügyelvén, csak a hallomás igazsága szerint (!) bírálnak.

Épen azon időközben, midőn e munkát szedegetném egybe, báró Wesselényinek Balitéletekről szóló könyvét látám egy előbbkelő kormány-emberének asztalán fekünni, s mint nézém — a tölem egyébiránt már ismertet — ilyest valék hallani kénytelen: „Ön

azon revolutionalis könyvet tekinti, mely Bukarestben jelent meg“. S én hallgaték, de kinosb görcsbe vonult azon igazságtalanok ellen már annyit szenvedett keblem, kik hazánk s hazánkfiái iránt minden alkalommal s minden vizsgálás nélkül ilyféle vak indulatu méltatlanságokra szoktak fakadni. Ugyanis azon előbbkelő, kiről szólok és ki szeszélyes elbizottságában mindent elevenen nyársalni szeretne, mi előtte nem hajlong, vagy mi szolgálilag mint ő, nem hajlong minden felsőbbség előtt, egy szót sem tud magyarul, és az említett könyvről sem egyebet, hanem csak hogy azt b. Wesselényi irta és a kormány nyomtatás előtt felfogatni parancsolá, mely két adatból fejében „revolutio“ támadt. Már Isten előtt kérдем, van-e ezen könyvnél, még a legközönségesb kalendáriumot se véve ki, egy is minden veszedelmes politikai irányzattól mentebb és tisztább; sőt e könyvnek sajtó előtti elnyomatása és sajtó utáni rágalmaztatása s üldöztetése nem legkézzelfoghatóbb bizonyága-e annak, hogy mi magyarok nem mindig ítéltetünk, szavaink, hatásink s cselekedetink után; hanem sokszor csak a szerint : „ellenségink vagy álbarátink mily szavakat tesznek ajkaink közé, és mily meséket tudnak számunkra koholni s fogni ránk“.

Ha tehát e sorok sorsáról is aggódom, s nem kissé, természetesnek fogja azt találni az igazságosan ítélő.

Legyen egyébiránt munkámnak bármi sorsa; hasson szivre, vagy a kajánság által elundokítva, a felfingerlett önkénytől elfacsarva, fejtsen bár fejemre irgalmatlan boszút is : hiven elmondom, mit hazánk s dynastiánk hasznára s dicsőségére okvetlen vezetőnek legtisztább lélekismeretem szerint érzek és hiszek. Mert ha nem eszközölöm is általa közvetlen hasznomat, sőt tán kemény ágyat vetek magam alá, bizom a nemzetiség angyalában, meg fogja ő hazánkat és dynastiánkat azzal ismertetni egykor, mi legvalódibb hasznára és legfényesb dicsőségére szolgálna, mit azonban csekély tehetségem most nem volt képes oly világban állítani elő, mint a milyenben az valósággal létez- és lelkem előtt fénylik.

Nagy haszon háromlanék a kormányra a magyar nyelv bevételeivel mindenek előtt azért, mert az országos erőművet, melyet mozgatni kénytelen, könnyebben forgathatná akkor, ha *egyszerűbb* alapokra állíttatnék az, mint forgatja most, midőn azt mindig növekedő szövevényessége miatt majd-majd semmi erő sem lesz képes rendes keringésben tartani többé.

Ily a külön nemzeti tulajdonok eltörlése által eszközözlendő egyszerűség azonban nem hasznos, sőt felette káros lenne az Austriai birodalomnak; valamint például a gőzmozgony némi részeinek kihagya-

tása sem eszközlené annak rendesebb s hathatósab járását, de azt vagy megakadás, vagy elpusztulási veszélynek tenné ki.

Az Austriai birodalomnak váza — nagy s veszedelmes változások nélkül, melyek tán létét is kockáztatnák — csak bizonyos lépcsőig egyszerűíthető; mert a szövevényesség már természetében fekszik, és közszabadsági egybeolvadás nélkül alig gondolható, mikép tágulhatna egy része is valamely más részének megszorítása nélkül.

Mivel tehát maga testében fekszik azon heterogeneitás, mely monarchiai létre szükséges, és az egyszerűség áldása is csak bizonyos határig boldogíthatja azt, természetesen foly, hogy szerkezetének egyszerűbb alapokra rakását is józanul csak azon lépcsőig eszközölheti, melyen magában foglalt külön birodalmi is elkülönözve saját nemzeti léteikben s eredetiségeik szeplőtlen szüzességében fen is állhatnak.

Már ha egy országnak egyszerűbb szerkezete áldás — mit tán nem tagadhatni — az Austriai birodalom egyszerűítése pedig józanul csak bizonyos határig eszközölhető; nem arról lehet többé szó: „Mikép kelljen abban mindent egy kaptára verni”, de csak az tanácskozás tárgya: Mily egyszerűítések lennének kivihetők a külön részek megsértése nélkül?

Miből önként fejlődik azon következmény, hogy mindennek előtt a latán kiküszöbölése vihetné végbe

azon jótékony egyszerűtést; mert ennek eltörlése nem csak nem támadná meg Austria, Morva-, Csehország sat. tulajdonit, vagy a Lengyelek s Lombardok nemzeti zománczit, de Magyarország nemzeti lelkének felvirulását is eszközlené.

Noha azonban kimondhatlanul nyerne a kormány a közbirodalmi erőmünek egyszerűtése által, idegiből egy holt nyelvnek kitisztítása pedig hathatósan egyszerűtne azt, mégis aránylag csak kevés volna a kormánynak a latán eltörlése- s helyibe a magyar nyelvnek bevételéből várható haszna, azon nagy nyereséggel hasonlítva egybe, melyben részesülne, ha a magyart jobban is értené. Most a fejedelmi székhez legközelebb állók többjei mit tudnak arról, mit beszél, mit ír, mit cselekszik a nemzet legelkesb része?

Kinek lelke nem hamisult tökéletesen még el, és fel is tudja a nyelvek közti azon ezer meg ezer árnyéklatot fogni, melyek midőn sajátóságikat képezik, egyszersmind hü áttételüket gátolják, sőt egészen lehetetlenné teszik, nem fogja-e szomorubbnál szomorubbnak itélni azt, hogy férfiui kebleink érzése — mely nem tud ugyan hizelkedni, de viszont tudna csatákat nyerni, — soha nem juthat szeplőtlen tisztaságban fejedelmünk lelkéhez; s így attól elzárva, mi után hűségünk legförróbban eseng, Urunkhoz nem juthatva el, kiért halni készek valánk, magunkba vonu-

lunk s csak busulva tudunk vigadni, míg kebleinket is végre elhervasztja téli fagy.

Örök jogaim következtében, melyeket nem bitorlottam, nem loptam, de úgy nyertem az Istentől, mint király a koronát, szabadon szólok maga helyén s öntudattal. Mélyen hordván kebelben királyomhoz kötő hűségem s imádván a hazát, szavaimat kislelkűleg nem mérlegetem, de folynak azok jó lelkisméretem sugtában mint illik férfihoz, ki, mert igaz, kajántól nem tart; mert ember, maga körül lappangó kigyót nem sejdit; s midőn mindenről hallgat belsőm, mi sajátomat érdekelhetné, sőt minden ilyest felejt, s testem-lelkem csak a fejedelem dicsőségéért, csak a hon javáért buzog, nincs legkisebb ok, hogy néhány óra múlva oda fenn valaki ne mondja: „Ez pártot ütni akar“.

S köztünk Magyarok közt ki nem volt, ki nincs ily körülmények közt?!

A mi egyeneslelkűséggel mondatik magyarban, az latán nyelvre lehető leghivebben áttéve már tán a keménynek színét hordandja magán, s a mi magyar erővel tétetik ki, az latánban tán már mint megbántás hangzik, úgy, hogy vagy nemzeti nyelvünkről kell lemondanunk, vagy eredeti kifejezésink királyunktól nem hallatnak soha.

Ha azonban csak egy nyelvnek közbenjárásáról volna szó, mely köztünk és fejedelmünk közt gátként

áll, még akkor a gyökeres elfacsarásoktól tán mentek volnánk; de érzetünk előbb szinte bábeltornyába vonatnak fel, mielőtt fejedelmünk színe elé bocsáttatnának.

Vármegyei, országgyűlési tanácskozásink jobbadán magyarul folynak, minthogy azonban latánok felírásink, már saját kezeinkkel vagyunk kénytelenek elhamisítgatni azt, mi szíveinkben vevé eredetét. Felmennek, de ott minden kormány természete szerint nem közvetlenül Urunk csak és magyar, latánt tudó tanácsosai vesznek azokban részt és szólnak hozzá, de még sok mások is, kik se latánul, se magyarul nem tudnak, és ekép számukra a deák fordítás után újra német fordítás készül, hogyan, mikép, az mindegy, csak hogy meg legyen, de tegyük fel, ha lehető legjobban is, vajjon Isten előtt ily elfacsarások után — mert kétszeri fordítás csak mindig az — lehet-e igazságos lélekkel itélni egyesekről, megyékről, egész országról, vagy irántuk adni tanácsot?

S ez úgy szólván mindennapi összeköttetésünk kormányunkkal; ez azon láncz, mely egybeköti fejedelmével a magyart s vizsont!

Már kérдем, hasznos-e nemzettel ily összeköttetés a kormánynak?

— — — — —
A király mindenütt oly magasan áll a nép felett, hogy ennek kisebb reményei, kisebb bajai nem érde-

kelhetik őt, fenségéhez nem juthatnak. Annál kevésbé kerülhetnek legforróbb reményink, legégetőbb bajaink hangjai elibe mindig tolmács nélkül. S ez úgy van, s mindaddig úgy lesz, míg a holt latán helyibe nem áll az élő magyar.

Ujabb időkben magyar ezredben s magyar hivataloknál mindenkinek magyarul kell vagy legalább kellene tanulni, csak a magasb polczon állók, kik sokszor az egész haza közérdekiről határozhatnak, csak azok ne becsüljék a magyar szót, és se országát, se nyelvét, se szellemét nem ismervén, se nem értvén a magyarnak, iránta csak inspirációk szerint cselekedjenek?

A Magyarot nem egy napi, nem egy évi, de számos évek mostohasága süllyeszté oda, hol ma teng. Azon gyilok, mely szívében ül, nem egyszerre dőfte őt keresztül, de éltét soha nem végezvén, testébe mind mélyebbre csak lassan merült, míg most halovány képpel áll a mindig zöldellő nagy természetnek közepette, mint a legundokabb kéjek közt maga-magát emésztette szégyenfi, nem elég bágyadt s a férfiúság minden tulajdoniból nem eléggé kivetkeztetett még, bután s állatilag lenyomorogni hátramaradt kinnapjait, de untig élénk s rettegve felébredt : önismeretre tébolyodni és érezhetni a pokol minden kinjait.

Magában fekvő ereje által gyengítve, azon édeni

szikra fellobbantától lealázva, mely teremthetne, így nyomorog az egész természettől, sőt maga-magától gyászolt magyar, s ha nem sejti, mi dulja keblét, mi borít gyászlepleget létére, komor búban vigad csak; de ha sejti, mi baja nemzetének, mi átok nyomja azt, görcsbe zsugorul melle, vére akadoz, s szive csak gyengén, csak hidegen ver.

Ha nem volt is hajdanta sok a magyar, s nemzeti fény rá csak úgy derült, mint hajnali sugár, fertőzetlen létében mégis egészséges láncztagját alkotá a nagy természetnek; midőn azon időtől fogva, mióta romlásnak indult, sőt, szinte rendszeresen bágyadt, napról napra mindinkább kiszikkadt benne mindazon tulajdon, melylyel Isten feldicsőíte embert és nemzetet; úgy hogy most nem egészséges részét alkotja a nagy teremtésnek, de annak legszebb áldásiból száműzve van.

„Miért hagyta és engedé ennyire s ily méltatlanul fertőztetni magát a magyar“ ezt mondják sokan, „s miért nem állott ellent“? Ámde nem erő küzdött erő ellen, hanem soha nem nyugvó kisértetekként a hiuság, pulya élet s önhaszon csábjai vesztegették őt meg!

„A rosznak ily fondorkodásai ellen is kellene magát védni tudni nemzetnek“ így szólnak továbbá. S valóban kötelesség lenne s a legszentebb, a nemzet léte s becsülete felett mindig virasztani.

Akármi birta legyen is egyébiránt a magyar nemzetet mostani elaljasodására — mit lépcsőnként és hidegvérrel vizsgálni magyarnak szívfájdalom nélkül alig lehet, és így én azzal ez alkalommal *fel is hagyok* — bizonyos marad az mégis, ha nevetségig egymást szünetlen csalni nem akarjuk, hogy e régi bűnök gyümölcsei érettségtől már-már pattogzanak és azok mérgétől felingerelve, a kormány és nemzet közötti bizodalom is megrendül. A mit ha ma nem világositunk fel és ma nem rendezünk el, midőn a legszigorubb lelkisméret ül a királyi széken, Európa harczban nincs, és egybegyülve vannak az ország képviselői; nincs ok, hogy a Magyar, ha ereje többé nincs, végkép el ne temetessék, vagy erejét megkísértve, ne temessen maga alá mindent!

Tizenhét esztendei katonáskodásom után, mely közt nagy előmenetelt ugyan nem tettem, de hűséggel szolgáltam, és azon tiszta szándéku törekvésemmél fogva, melylyel most is emberi erőmhöz képest iparkodom részt venni Urunk szolgálatjában, tán hozzám nem legilletlenebb, szólni néhány leplegtelen igaz szót.

A kormány nem becsüli a magyart, és fájdalom mondani, szinte igaza van. Mert testi- s lelkileg majd hogy már el nem olvadt; se egyesség, se közerény benne nincs, s még országunk legelsői is csak nem rég valának a selejtség, a semmirevalóságnak legkigondoltabb, legczifrább mintái.

Ily álmok gyalázatjából azonban felébredett a nemzet, s lelkesb része saját szégyenein, hála az Egeknek még pirulni tudván, hona felemelésére, királya szolgálatjára erény-frigyet köte.

De ebben az ébredésben, ezenéleti jelekben nem csak jót nem lát a kormány, hanem a lehető legroszabbat.

Mostani előkelőink részint már jó gazdák, rendes férfiak, s noha általánosan véve nem fehérek mint hó, a régi szennyes bünösökhöz tartva, elég tiszták még. Kártya szinte sehol többé, de a helyett számos b okosan és férfiulag foglalatostkodó; közdolgokban résztvevők, a hon java körül szorgalmatoskodók száma pedig napról napra nagyobb, valamint a közáldozatok egybevonatai is, és az egész nemzet jobb egészségnek, szebb létnek gyorsabban induló. Valóban azt gondolná a részrehajlatlan : „Ily szembetünő nemzeti javulásnak örülnek“. De nemesak nem örülnek, hanem legkomolyabb arcvonásokkal félve várják a jövőndöt.

Az országgyűlés, a nemzet legszentebb, sarkaikból majd ki nem forgatott törvényeinek helyreigazítását férfiasan de képviselői mérséklettel sürgeti. Ez már visszatetszik és sokban szemet szúr, ki azon okból, mert makacson ragad a magyar a törvényhez, a törvények gyökerestűli felforgatását bölcsen jósolja. Az emberiség iránt — tán egy kissé nyers és még

éretlen könyörületesség sugtában — meg-megszólamlik itt-ott valamely megye a lengyelek dolgában, és már elágzott és rendes organisatióban látják a párisi revolutio magvait Debreczentől Nagy-Kanizsáig csirázni! Állitson valaki egyesületet bármi hiábavalóság elérése végett, melyet egyes váll nem birt, nem bir és nem birhat; de beszéljen csak valaki minden szavainak latolgatása nélkül valamit; sőt gyujtson csak egyik a másiknak megtisztelése végett egy kis fáklyát, s mindenütt veszélyt és kísértetet látnak.

Sőt ne is szóljon a magyar egy szót is, ne avatkozzék semmibe, hanem csak képezze ki velejét külföldi utazásai és belföldi szorgalmi által egy kissé fényesebbre, s ne kételkedjék, lesz mögötte mindig valami Árnyék, melynek azon arányban nő vagy apad fizetése, mennyiben többet vagy kevesebbet referál, és ha arra véletlenül anyag nincs, minél szebbet, azaz feketébbet tud képzeleti tehetségéből kipréselni!

Kérdem a jövő kort, mert a jelen nem ítélhet, vagy legalább nem szokott igazságosan itélni a jelenről, mily színben mutatkozik előtte e szakasz az életből? s vajjon nem játszatná-e ily színpadon a magyar a csörgösapkás szerepét, ha maga ily helyzetre törekednék?

S ily állapotban létezőnk mi magyarok; melynek türethetlenségét azért nem érezzük még kinosan,

mert szinte csak most ébredénk s küzdünk megint élni. Legyen egyszer kifejlésünk növekedő, majd meglátandjuk, mikép növekszik a baj is, ha ez állapot permanens. Ugy hogy kétfelé hasad jövődünk: vagy nem mocczanni helyből s minden javítási vágyat magunktól lökvén, hátramaradásunkért még azok gúnyrobajit is szenvedni, kik az emberiség fenekén ügyekszenek tartani; vagy az élő Isten előtt az erények legerősb kötelékivel kötni létünket, becsületünket fejedelmünk s dynastiánk sorsához, s szorosan élván a törvények szent ígéje szerint, egy testtel s lélekkel haladnunk a tökéletesb felé.

Elaljasodásunk legfőbb okát tagadhatlanul nemzeti nyelvünk természetelleni becsmérése képzi; de ha mi magunk nem vesszük semmibe, mily értéket tulajdonitsanak neki mások? — mert mióta elhagyók azt, már hátat fordítánk nemzeti éltünknek, mivel nemzet nemzeti nyelv nélkül képtelen *nem-lény*. Nem volt ugyan könnyen észrevehető hajdanta, a halálnak mily magvait veték szerencsétlen apáink nemzetünk közé, mikor a latán nyelvnek aránylag nagyobb kifejlése és az akkori természetelleni divat álcsábjai által félre vezetve nem csak örök parlagra ítelték anyanyelvünket, de azt — sejdítlen, mily iszonyút visznek végbe — saját kezeikkel taszíták a szennyek és aljasságok feledék-gödrébe. Sőt hosszabb időig sem mutatkoztak a nemzeti testen a megsér-

tett, a halálosan megsebzett természetnek szemrehányásai mindenkitől észrevehető jelenségekben, mert a nemzetek élete általánosan szivós, s kivált a magyar, az eddig el nem pusztíttathatott, látszik ily tulajdonnal mindenek felett birni; hanem főkép azért nem mutatkozik az idegen méreg okozta régi időkben ijesztőleg, mert a társasági szebb viszonyok legkisebbé sem valának elrendezve, sőt még a szebb nemnek állása az életben sem vala elirányozva akkor. De bezzeg mindinkább s mind szembetűnőbben emészté a hon életének legbelsőbb elveit az oktanul beszítt méregnek maga körül mindent szánakozatlan mardosó mirigye, midőn tudomány s kifejlés jobbadán barátok és nem mindig legjobb barátok közé monostorokba szorult; és a nemzet vagy csak onnan nyert alamizsnaként egy kis halovány deák világot néha-néha, hová az elszigetelve lön, vagy nagyobb és szebb világ után ellentállhatlanul esengvén, mint Istennek minden érző teremtménye, sőt tán minden alkotása, külföldön vagy az onnan jöttben kereste azt, a mitől eleinte tán a legjobb szándék, később pedig az álbarátság, szokás és az abban, bármi rossz és természetelleni legyen is, élni sőt hizni tudó hazai restség tiltá el és rekeszté ki. Ugy hogy azalatt míg Hunniában időjártával egy új felekezet, úgy szólván, egy egészen új nemzetség támadt t. i. a dicső latán, s mint vampir a hon szívében ült, addig az élő nemzetnek ré-

sze buta tudatlanságban tespede, része viszont idegen műveltségnek rabja lett; a magyar szellem pedig e felséges háromság közt sárban hevert!

A gyalázatok e tengerén, midőn hintáztatni engedé magát a magyar s mélyen aludt, vagy minden sajátságát magától lökvén, parókát sat. tüzött és az elfajulásnak emelt oltárt, vagy paripáért s kardért léniát, kalamárist és tollat cserélt, a latán sereghez szegődve; az asszonyi nem pedig a soha nem ébredőket vagy a hontól pártoltakat nem szeretvén, s a természetet boszura gerjesztő elpuhult sereget utálván s megvetvén, valóban más „férjhez” mint a magyarhoz ment; a közben, míg ilyszinű jelenetei a honnak szomorú árnyékot vetének a Mindenható szép világára, kifakadt itt-ott egyes el nem romlott mellekből a legmélyebb panasz, s a gyászoló természet hangjain keseregve elzengék honunk lelkes lantosai nemzetünk tenger bajait. És Istentől sugallott szavaik bár hosszú évekig csak a pusztában hangzóak, bár a felbőszült viharok düheitől mint tengerparti virág a határtalanban elsodorva, nem veszték el, de sok még egészen el nem hült kebelbe édes rokon kint öntének. Mint egészség szikrája nem nyugszik, de meg nem szünő munkássággal életet lövel a test dermedező részeibe, ezekben a mirigyet alattomosan megsemmisítendő, míg nagyobb erőre növekedvén nyilván szembe száll a nyavalyával, és ennek engedni, vagy hogy

győzzön, kettőztetett erőre ingerülnie kell; úgy munkált a nemzeti szellem szikrája jótevőleg éveken keresztül s mindinkább felmelegíté a hon fagyban tartott részeit, de nevezeteseb kifakadásra nem lobbant, míg 1790-ben ezelőtt 45 évvel oly erőre fejlődött, hogy a honnak nyavalygó szeszével már-már nyilvánosan szembeszállni talpra állá.

Nem levén azon időkben nemzetünk gyökérbaja azonban még tökéletesen és a nagyobb résztől philosophiai szemmel átnézve és megismerve, minthogy sokan, tán legtöbben hangosabban zúgtak a latán nyelvnek s egyéb honi szennyeknek aggressiói ellen, vagy mivel szegény koronánkat Bécsbe utaztatták, mintsem hogy legnagyobb kincsünk, a nemzeti szellem, a magyarság további lassu s alattomos gyilkolását férfiasan gátolták volna; nem levén mondám azon időkben még tisztán tudva, vajjon mi azon baj, mely Hunniát hervasztja, csak az vala a homályos sejdítések közti hazai közérzés, hogy a hon nem egészséges, de valami nagy baja van. Ily öntudat természetesen legnagyobb nyughatlanságra gerjesztheté s gerjeszté is a hon lelkesb lakosit, de egyszersmind bizodalmatlanságot is keltett, mintha a magyarnak ezen önfentartási nemes erőlködésiben hűségtelenség s elpártolás ösztöne rejlének, holott minden élő teremtese e világnak, a legalábbvaló legbutább féreg is visszaizonyul a megsemmisítéstől, s ereje szerint ví megmentéseért, s csak

a lelketlen kö hagyja magát tapodni s hajittatni feneketlenbe panaszlán.

Iszonyu háborukba bonyolódott azonban a birodalom, melyekből végre csak az irgalmas Isten segítségével bontakozék ki. Kétszer ütötte a győzedelem szárnyain repülő ellenség parancsoló zászlóit szívében fel, s kétszer majd hogy ki nem fordult a régi szövevény minden sarkaiból. A magyar e viharok közt egykori bajnoki becséhez aránylag csak nyomoru szerepet játszott. Harczolt ugyan ő is, mint a többi, s a taktika kötelékivel igazgatva, a disciplina szalagitól tartva, megállott ő is vagy ment jobbra, balra s hátra, mint kellett; de nem éleszté őt eldödni azon maga előtt mindent legázoló dühe, melynek ellentállani egykor semmi nem tudott, nem hevité őt azon nemzeti közlelkésedés természet fölötti erőre, melyre hajdanta képes vala, s mely csak győztes lehet. A valahai született s kész katona pedig hosszas előkészület s idegen idomítás nélkül, epesztő kín mondani, semmirevalóságában szinte mindenütt hátat fordított; és a nemzet virága, mely több háborukban inkább csak parádéra szolgált vagy táborokban pajkoskodott, végre egy kissé maga szárnyaira hagyatván, a nemzet virága, mely azelőtt ha meggyőzetett mint Mohácsnál, jobbadán csak saját viszálkodási s túlereje által győzetett meg, s melynek 1797-ben csak egykor nyert hire is visszatartá az akkor akadályt

nem ismerő, azóta leomlott bálványnak seregeit a haza határitól, — a nemzet virága, mondom, mely egykor mindent, csak félni nem tudott, a régi *Győr* falai alatt, remegő nápolitánok elöl, kiknek szerencsétlenségünkre később jutott a megfordulás eszükbe, csúful megszaladott, gyalázatosan megfutamlott. Nem vala ügyesen vezetve igaz, de egykor minden magyar maga tudta vezetni magát, magában volt egy had, és ha vissza is nyomatott, kinos vért izzadva, vajmi drágán fizette meg azt győztese.

Sajátságiból kivetkeztetve, minden férfiúságából kiforgatva, csak fejedelméhez kötő hűségében el nem romlott és tiszta mint kristály, ennyire jutott a magyar. De ha erőtlen, bágyadtságban buta, haladni nem tud, vagy előre törekedésiben ügyetlen s botorkál, sőt céljától el is esik, azok gúnyolják, gyalázzák s vetik legszivtelenebbül meg, kik tőle minden világot lehetőleg elzárván, őt a természet legszebb ajándékitól hidegvérrel megfosztván s lépte közé tövist s fentartó gátot rakván, tán legfőbb okai voltak, ha elasszonyosodott, gyenge, hátramaradott, tudatlan, s magán szinte többé segítni se tud.

De ez még semmi. Mert nem másra akarja tolni a magyar az egykori sötét idők és még sötétebb elmék tévedésit, melyekért ma oly keservesen bünhődik, hanem magát vallja nagylelkűleg a fő bűnösnek, hogy mikép tudott gyáván hinni, gyáván bizni s gyá-

ván elalunni a nemzet legszentebb érdekei felett! Nem is ereszkedik azért szemrehányásokra le, sőt pártfogást, segítséget de még mentő kezet sem kíván, hanem csak azt kéri : „Egészsége, élete visszaszerzésében ne akadályoztassék“.

Ez azonban neki megtagadtatik. Mert noha több félszázadnál, hogy szünet nélkül, eleinte esengve, később en égetőbben sürgeti a magyar egészsége helyreállithatását, és most jobb időtől (!) fogva a nagy természet, az irgalmas Isten s mindennek nevében, a mi emberek előtt csak szent, térden esúszva kér s könyörög : „hadd uszhassék háborítlan önerejével mentő partig“, szívet lágyítani nem tudott, vagy inkább : „szívet nem talált, de annál érettebbre nevelte az irántai bizodalmatlanságot, s nemcsak segédkezet, őt a végveszélyből mentőt sehol nem látott, de a legkavargóbb habok közé érzé magát visszalöketni. Sehol kezet nem lelt őt menekvésre segitni azon skorpiótól, mely lelkében ül. Nem, ilyest a szegény magyar sehol nem talált, azaz felebaráti segítséget nem.

Negyvenöt évi kérése, könyörgése, kimerithetlen türedelme szinte egy lépéssel se hozta a magyart szent céljához közelebb. Férfiúi vágyaiért „fentartani magát“; nemes lelkesedéseért „széllörni a tudatlanság békóit s előhaladni“ nemcsak sympathiát nem gerjesztett sehol is, de még az irgalomnak egyetlen egy könyét se tudta megnyerni, és a mi mindezeknél

még határtalanul kinzóbb, mindennél kiállhatlanabb, csak figyelemre, sőt nyilvános neheztelésre se méltatták rimánkodásait, hanem magán segíteni nem tudó ügyefogyottságáért minden tartozkodás nélkül s képebe kicsufolták s lekaczagták.

Állj elő most hóhér s mutasd mesterségedet, ennél tudsz-e többet? Nem hiszem, s meg vagy szégyenyítve. Mert hol századi álnokság kiszopta a vért, kiszította a velőt, hol a kajánság a lélek legmélyiben dúlt, s annak legnemesb vágyait a gyalázatok minden mocskaival tajtékzta be, ott késed többé nem fáj, ott legélesb vasad is tompa.

1790-től fogva nincs alkalom, melyben a magyar anyanyelve hivatalosítását ne sürgette volna. De törvényes uton — s csak ez lehet a nemzeti kívátnak igazságos hévmérője — a lehető legnagyobb, sőt mondhatni túlmérséklettel mindig; a minek megczáfolhatlan bizonyága száz meg száz, s ezek közt csak azon egyesség (!) is, melyre az országgyűlési két tábla 1830-ban gyuladott fel (!), hogy t. i. e két magyar (!) (alsó és felső) tábla magyarul írjon egymásnak, s felírásikban szabad legyen a magyarnak a látán után sántikálni. Mely diadalmak fényétől — ily csekélyek valának praetensióik — annak idejében legtöbben csakhogyl nem iszonyodtak, s szinte senki nem volt, ki az ily nagy sikert (!) szívében ne ünnepezné.

1832-iki kívánatink nyelvünk körül már merészebbek voltak, mert szinte oly túlságra vetemedénk, három hónapi előkészület s józan meggondolás (!) után végre minden alázattal azon engedelemért kérnünk, hogy ezentúl magyarul szabadjon nekünk magyaroknak kérnünk, s a királyhoz folyamodnunk és szólnunk. Mely természetelleni ideán, ifjusági ábrándozáson, s revolutionalis tendentián egész Bécs kaczagott, és sok öreg ur legkomolyabb ránczokba vonta szemöldökét.

Már mit tegyen a magyar ezek után, mit javasol a mértékletesség, mit a leghidegebb vérű bölcsesség? kérdem.

Negyvenöt évi kimerithetlen türedelem után, élni akarni azon joggal elvégre, melylyel a legalábbvaló Eszkimó is bátran él, tán nem felettei hirtelenség, tán nem oly igen éretlen gyümölcse a képzeletnek, s tán nem épen oly igen bizonyos jele a pártütésnek. Mit tegyen tehát a magyar ezentúl? Várjon még tovább? De meddig? s mily körülményeket lessen, míg végre anyanyelvén legyen neki szabad tanulni, tanítani, honi dolgait vinni, fejedelméhez szólni, s törvényeit írni? Vagy ezen idő soha rá ne viradjon, és az egész teremtésben csak egyedül ő legyen kitagadva azon jogokból, melyekkel a legszolgáibb népek még lánczok közt is vigasztalhatják egymást. Vagy légszentebb kívánatinak mindigi ügyes

hátratételei közt tán ismét szerencsésen elalugyék, hogy aztán megmaradt sámsoni haját annál könnyebb legyen lenyírni, s elvégre mint medvét lehessen Európa előtt tánczoltatni s vele ijesztgetni a constitutiók bajnokit?

S im itt vagyunk az igazi kikötőben, melynek fénytornyából szabad szemmel, minden szemüveg és láteső nélkül tisztán láthatni azon systema lánczkarikáit, melyet a régi kor kovácsolt számunkra, s melynek utolsó tagja ma függ fejünk fölött, vagy minket bilincselő, vagy tőlünk örökre elesendő.

„Mily rettenetes dühösség, mily képtelen elragadtatás a magyar nyelv miatt ennyire vetemedni!“ így látom most, mint csapják iszonyodástól lelkesítve a kályha-mögöttiek kezeiket össze. S valóban kár ily kicsinységért (!) oly nagy lármát ütni; hiszen csak nyelvünket vágják ki, s minden világtól eltiltva majd-majd csak szemeink lesznek kibökve; de mit árt ez? még van egyéb testiink, s az szolgálatra még felette alkalmas; minek tehát ily éretlen panasz!

S itt vagyunk megint egy más kikötőben, melynek fenekéről — minthogy szerencsétlenségünkre világitó tornya nincs — senki, vagy csak oly kevesen tudják átlátni, hogy a magyarnak léte és a magyar-nak nyelve synonymon, és ő akkor veszti nyelvét, mikor veszti létét, és akkor veszti létét mikor veszti nyelvét!

A legmagánállóbb, függetlenebb s legnagyobb számu nemzet is a feneketlen mélység párkányán áll, s veszte előbb-utóbb elkerülhetlenül bizonyos, ha nyelvét veszti; mert a nyelv a nemzeteknek lelke, mely ha megsemmisült, tenghet az ugyan szolgálilag azontúl is, de élet benne többé nincs; mily hajborzasztó veszélyben forog tehát még a maga lábán soha állni nem tudott, mindig függő maroknyi magyar nép szomszédjai közepette; s elmulhatlan veszte mennyivel bizonyosabb még, ha nyelvétől megfosztva örök némaságra kárhoztatik?

S itt vagyunk ismét más nevezetes állásponton, melyre a világ tarka kosmopolitái, kiknek isteneenség, és az emberiségnek azon csömörletes örömhősei, kik viszont Midással ülik a buja gyalázatok meg nem szünő ünnepeit, soha felemelkedni nem képesek az emberiség azon egészség-fenségére, hova közelébb a természetnek örök kútfeje; soha fel nem szárnyalhatnak, minthogy testük nehéz s lelkük gyenge; s kik ocsmány létüket nemcsak nem szégyenlik s nem törekednek leplezni, hanem még inkább ők ocsmányolják, ők gyalázzák, ők méltatják szánakozási mosolygásra azokat legvastagabban s legnagyobb rátartással, kik nem örömet csusznak és másznak sár közt, mint ők, de szebb, emberhez illőbb örömöket is ismervén, inkább a tisztább lég felé vágyódnak.

Nincs világon példa, mely nagyobbban fénylenék

— de mily rút fénytől! — mennyire tudta ember embert s ember magamagát minden méltóságából kivetkeztetni, mint az, mely vázként közöttünk mutatkozik. Mert nemcsak azon mélységre süllyedtünk, hol honszeretet, hazai erkölcs, közerény, dicsőség-vágy s halhatatlansági remény nem létezik, vagy csak oly gyéren csillog, mint a nagy Chimborassoban elszórt gyémánt, — nem ily mélységre süllyedtünk csak, mely helyzetünkhez képest még magas, de a szégyenek azon lemélyebb fenekén ülünk, hol jó és rossz közt határ többé nincs; hol nem létezik azon fal, mely büin és erény, gyalázat és becsület közt szokott állni, s hol minden keresztül-kasul hányva s összezavarva a lélek legszebb tulajdoni, honszeretet, közerkölcs, közerény, dicsőség-vágy, halhatatlansági remény nem ékességei a léleknek többé, de mindannyi attributumai a kikaczagott, de mégis szemet szúrt ábrándozásnak, melynek ennél fogva szárnyait szegni, erét vágni, fejét vesicaturázni kell!

Ugyanis hány van közöttünk, mi magyarok közt, ki az Istennek legszebb ajándékival, egészséggel, becsületes névvel, vagyonnal, szabadsággal, szóval mindennel felékesítve, minek birására ember csak képes, mégis a léleknek most említett tulajdoniról semmit se tud, belsejében semmit nem érez, s erkölcsi becse, minthogy csak állatilag teng, de egy latot se nyom, sőt ki mosolyg, ha a magyar, kit szinte honfitársának

sem ismer többé, a hazáért fáradoz, nevet; ha közerköles, közérény melegíti keblét; kaczag, midőn honi dicsőség után eseng; s gúnyriaibra fakad, midőn halhatatlansági remény derül rá; nem, de más részről még csak legkisebb sejdítése sincs, maga mily becs-telen, mily megvetésre méltó szerepet játszik a nagy természetben, here a haza zsirján, here az emberiség javán, here a mindenség kincsén. De hány van viszont a befolyásos emberek közt, ki csak ilyes magyart tud becsülni, ilyessel érezni, ilyesnek mutatni tiszteletet, s csak ilyest czégérezni ki mintául a magyarnak, mint jó, hasznos és engedelmes honpolgárt, midőn a honért, a közjóért őszintén munkálókat vagy mint ábrándozókat megveti, sőt látszólag még csak legkisebb figyelmére se méltatja, vagy mint rossz emberek és a kormány legutálatosb ellenségi felett öröklik.

Már ha ily körülmények közt a nagyobb rész nem igen láthatja át: „Mit akar az a magyar mindig nyelvével“? igen elérhető; mert mindaddig, míg erősb a test uralkodása, mint a léleké, és nagyobb becsület, szép ágyast, jó asztalt, jó pinczét tartani, rózsák közt henyélni, s minél találékonyabb kéjváltozásokkal ügyesen meglopni az időt minden hasznaitól, de vakon engedelmeskedni; — mint a honszolgálat tövispályáján férfiasan haladva, csak nyugvás-ként és munka után élni az élet kellemivel, de ebként

vakon szót nem fogadni : mindaddig egy nyelv természetesen sokra nem fog *méltaltatni*, egy nyelv, melyet használni semmire, sőt még megenni se lehet, feltéve, ha nem ökör- vagy *drinápolyi* bivalnyelv. Ily körülmények közt természetesen nyelvvel élni nevetőség vagy bűn, s annak tehetségét nevelni akarni esztelenség, vagy halálos véték, talpra állott fekete rebellio.

Minekutána azonban a mennyei gondviselésnél fogva az egész közönség nem ily paczallényekből áll, de vannak még sokan, kik nem született rabszolgák, az elcsábitott közönség előtt is napról napra világosb lesz, hogy valamint ember, ugy nemzet se létezhetik nyelv nélkül, s ekép, ha a tót rosz tót, a görög rosz görög, az oláh rosz oláh, a sváb rosz sváb s anyanyelvét gázolja, nagy bűnös, de, mivel hazáját el nem pusztithatja, bocsánatot nyerhet; a magyar ellenben, ha mostoha körülményei közt, melyekben szinte minden egyes könnyen gyilkolhatja honát, rosz magyar s nyelve fölött szünetlen nem viraszt, csak azt a levegőt, csak azt a földet sem érdemli, melyet szí, melyet tapod, s a nagy mindenségnek leggyávább, legutálatosb teremtménye, salakja.

Miért szólok a haza ügyében ily nyersen, ily hangosan, a mondottakból okos embernek elérhető. Ugyanis szinte félszázadja minden húrokon pengeti a magyar, kívánságát, majd keserűn, hogy szinte meg-

lágyulna kő, megrepedne szikla, majd egy kissé nyerscskébben, ha véletlenül közelit a francia, majd pedig, ha egy lépéssel előhaladni vélt, mint menyekzön csupa szivandalgásban; de mestersége azért, noha minden mértékletest, mi tehetségében volt, becsületesen megpróbált, az alvókat felébresztteni, a süketek vagy süketeknek lenni akarók füleit felnyitni még sem volt képes, s most közelébb áll ugyan e tárgyat végkép elrendelendő crisishez, de Isten tudja, közelebb e természetes igaz szent céljához.

Mert hogy nem volt-e mindazon engedmény, melyet 45 év óta nyelve ügyében nyerni tudott a magyar, csak forma, csak „kinek ideje van, mindene van“ az még nincs tökéletes világban, s csak most lesz eldöntendő; mi azonban, akár merre düljön is a koczka, sötét fondorkodásban s titok közt többé nem maradhat, minthogy túlédességig megérett már e szép gyümölcs.

— — — — —
 „A Felség oly becsületes, oly nagylelkű szándékkal viseltetik irántatok“ ezt halljuk annyiszor. S ki kételkedik azon? Tudjuk is ezt s erősen hiszszük, de épen az epeszt minket, az tölti be lelkünket türehtlen kinnal, hogy midőn tudjuk, mennyi jót akar velünk Urunk, de egyszersmind minlelkünk legtisztább tudatában is vagyunk, s szivünk egyetlen egy csepje sem álnok, de mind oly hü, mint honért hul-

latott köny, mégis oly boldogtalanok vagyunk, anynyiszor elkedvetlenitni jó királyunkat, mi okból tán ő is néha több hideget érez irántunk, mintsem (látja az Isten!) megérdemlenénk.

Azok után, mindazáltal mik történtek, akár mikép borzadjon is e gondolattól, még sem hátráltathatja magát a magyar azt hinni, hogy a kormány nemzeti ügyét, tudnillik nyelvét, melynél drágább kincse többé nincs, tán nem igazán pártolta eddigelé.

Már ha az embernek természetében gázolnak, vagy őt a természet utjára, melytől gyáván elpártolt, vagy magát bután elcsábitni hagyá, visszatérni nem engedik, sőt attól visszatartják, de még attól vissza is taszítják, az rendszerint jó és igen édes vért készíteni és felettei hajlandóságot szülni nem szokott. Nem törődik igaz ily bánásmóddal mindenki, mert sok, szebb szerencsét nem tud képzelni, mint bőséget gyomornak, hosszú czimet és nagy nyugpénzt resten henyélőnek; de vannak viszont olyanok is, kik erősen hiszik, hogy az ember természetét legyalázni, s őt lelki tulajdonitól megfosztani senkinek e világon nem szabad, s hasonló kísérletet meghiusítani nemcsak nem tilalmas, sőt legszentebb kötelesség.

S ugyanis miután a jobb ember minden cselekedetinek egybevonatja, élte munkáinak végcélja, tenger bajainak egyedüli reménysugára, végre is csak azon halhatatlan vágy, e földön inkább-inkább töké-

letesített lelkével visszatérni egykor szebb honába; és miután minden munkássága, minden pihenései közt csak e végkilátás adhat valódi békenyugtot a romlatlan kebelnek, és annak elérésére, ha salak léténél fogva nem is mindig, de életének főbb pillanataiban, mikor megnyílnak előtte az örökség kapui, ki-mondhatlan vágygyal eseng: mikép gázolhatná maga mindazt buta állatként, mi szivét leginkább tágitná, mi lelkének tulajdonit leginkább nemesitné? mikép maradhatna a természet szava iránt süket; mikép érthetné félre magasb helyről jött emberi hivatását; mikép pártolhatna el anyanemzetétől; mikép felejt-hetné el nyelvét, lelkének tolmácsát, s mindazt, mi életének tavaszában mennyekből sugárzott rá; ó mikép lehetne oly vaknál vakabb, kőnél eltompultabb, soha nem látni, mily szép hazát nyitott a Mindenható még e földön is az embernek, ha csak a természet s örök igazság azon szembetünő írásából tanulni akarna, melyet minden ember könnyen olvashat, ki gyermeki ártatlan keblét szeplőtlen tisztaságban megőrzé.

Nem is fogja azért semmi a magyarnak azon részét, mely még él s honáért él, hátráltatni, hogy a természet azon utjára, melytől eldödei gyáván elpártoltak, vissza ne lépjen.

Mi is hátráltathatná? Hatalom, erőszak? Semmi esetre; mert mindaz, mit börtöntől kinpadig s vesz-

tőhelyig a legszivtelenebb képzelet részegsége csak ki tudott gondolni, ember embertársát vértől mikép izzaszthassa, mindaz testi szabadságát, testi jólétét, csak testi szerencsáját rombolhatja az embernek; lelke ily veszélyektől ment. S habár a hosszú fogság nyomoruságától s a kínzók ügyességétől ellankad is végre a gyarló test s mindennapi lealacsonyítások közt végkép elveszti is minden rugósságát s panaszra tébolyodik, s tán mint nyárfalevél remeg — mi erősb vagy gyengébb idegektől függ — ha végkinjára hurcolják, újra szabadságát s függetlenségét vissza nyeri a lelke, s legyalázva, fertőztetve azért még koránt sincs; mert a lélek soha nem rabja földi hatalomnak, jóllehet hosszú kínok közt el is gyengülhet, míg szabad öntudatu akarattal maga nem adja meg magát, minthogy pusztá erő semminek a világon erkölcsi szüzességét nem szakíthatja ketté.

Mit fog tehát tenni a fejedelem? A nemzet virágát, mely hozzá nem kevésbé hü mint nemzetiségéhez, bizonyosan nem fogja részvétlenül elhervasztani; de senkinek se véleményére, se tanácsára, se jóslására többé nem hallgatván, nem tekintvén csak saját szive sugalmát, és saját feje nézeteit fogja követni, melyek mindig a legjózanabbak, legigazságosabbak, legnagyobblelkűebbek, s eddigelé mindenkinek jelenét s jövődjét biztosíták.

S im előttünk a legszebb áldásnak melege, mely

csak azon öntudat forrásából veheti eredetét, melyhez az elfajult korcsnak közelíteni nem szabad! Mert Urunk, s a királyi székhez legközelebb állók nehánya, jóakarói a magyarnak — kiket áldjon Isten legszébb áldásával — nemcsak emberi érzelményeiknél fogva nem fogják a magyar végolvadását ohajtani, de bölcs előrelátásuk is minden bizonynyal annak gátlására határozandja őket, hogy a magyar minden sajátágának elvesztése által végkép el ne pusztuljon; ha egyszer tisztán látják, hogy felébredésünk nem hiu viszketeg, nemzeti fellobbbanásunk nem szalmatüz, egyesülésünk nem czimboraság, honért aggódásunk nem pártütés, szóval, ha látni s minden tetteinkben tapasztalni fogják, hogy vágyaink nem gyermeki agyvelő ábrándozásai, s nem idegenben szítt méregnek álnok gyümölcse, de férfiui kebel elhatározott akarátja, és egyedül a hon javát, a királyi szék díszét szomjazó becsületes vágy.

S ki ennél többet vagy kevesebbet kíván, az vagy nem érti a hon hasznát, vagy azt rontani akarja, mert két sarkon emelkedhetik a magyar magasbra: tántorithatlan hűség a fejedelmi házhoz az egyik; nemes kiképzése eredeti tulajdoninak a másik.

A miből okvetlenül az foly, hogy valamint minden nemzet léte mindenkor legfőképp maga kezében volt, s elpusztulásának legmélyebb oka mindig saját keblében létezett, ugy mi magyarokat is leginkább

eldődink egykori bünei hoztak oda, hol ma vagyunk, s most is jobbadán csak mi fogjuk minsorsunkat elhatározni. Mert ha valóban csak hiu viszketeg volna felébredésiünk, s minden akadály előtt visszaretgénénk, vagy első jó alkalommal ismét elalunnánk, ha nemzeti tűzünk — mint már annyiszor — egy kis szapora fellobbanás után megint hidegre fordulna, az egyesség lelke tőlünk bucsut venne, honért aggódásunk elhülne, ha valóban csak gyermeki velő munkálatja lett volna mindaz s nem férfiui kebel elhatározottsága, s csak a külföld majmolása, s nem a hon, a király javára, dicsőségére előtörekedés, buzgalom, mitől szinte félszázad óta annyi terem harsogott, mi annyi felséges felírásra adott alkalmat, mi annyi s oly különhangu tárogatón szünetlenül sipoltatott : akkor többé nem azt lehetne csudálni, s nem azon kellene bámulni, hogy a magyar nemzetet sajátságinak kiképzésében eddigelé nem segíték jobban fel s valódiabban nem pártolták azt; de azon kellene az egész emberiség, az egész természet nevében busulni, s szinte neheztelést érezni, hogy annyi béketűrőssel tudtak viseltetni oly gyáva nemzet iránt, s azt régóta mindenestől ki nem töröltték, mely noha szava, noha nyelve sok többé nincs, és az örök jogok visszanyerésére ugyan más s különb fegyverek is kellenek — mégis csak mindig szóval, csak örökké nyelvvel tud vitézkedni.

Akkor a magyar nemzet kiirtása, annak a természetből kitörlése, az egész emberiségnek hasznára, sőt dicsőségére válnék; mert ha maga magát nem tudja megbecsülni nemzet, az a világ hátán nem csak senkinek megbecsülését, kiméletét, irgalmát többé nem érdemli, de még azon gyűlölet unalmát, azon megvetés érzetét sem érdemes gerjesztani, mely csak egy becsületes kebelnek pillanatig is elkeserithetné nyugalma, s annál jobb — nehogy tovább fertőzze a földet — minél előbb sülyed örök feledékenységbe.

E néhány utolsó nézetek világos kimondása után legelszántabb ellenségem se mondhatja, hogy a magyar nyelvet s magyarságot minden feltétel nélkül és vak indulatossággal szándékozom a közbirodalomra, az emberiségre tolni; mert én vagyok első, ki szívem legnagyobb kinjainak ellenére is azt mondom: „Ne legyen inkább magyar többé a nagy világban sehol is, mint olyas, ki se magának, se fejedelmének, se az emberi nemnek becsületére élni nem tud“.

Nehogy azonban elmulhatlanul essem a félrefacsarások veszedelmébe, s e mostani munkám tán olvasta előtt, vagy soha nem olvasta után pelengérre álltassék, legyen szabad e most következő néhány sorokat egyenesen törvényes fejedelmünkhez irányoznom.

Felséges Uram!

Tudom, bajban nem vagy, mert hivek Hozzád a kormányod alatti népek, s zivatarosb időben is markolni bírád külön birodalmid gyeplőit. De tudom azt is, nem azon hirkoronát szomjadozza kebled, melyet nyernél, ha eltűntöddel szerencsénk is eltűnne örökre, hanem azon valódi halhatatlanság után eseng nagy lelked legfőkép — mit tetteleg annyiszor bizonyítottál be — hogy még akkor is csirázzanak jótéteményid magvai, midőn már fölöttünk fog megdicsőült árnyékod lebegni. Mi okból nemes szived s mély bölcseséged nem is akarja a jelennek egy kissé tán nyugodalmasb létét és egy kissé nagyobb fényét a jövődő ingadozásával s gyászbaborításával vásárlani meg. Engedd tehát azon nemes leereszkedésednél fogva, mely legutolsó jobbágyodnak is mindig nyitva tartá kapuid, hadd álljak fejedelmi személyed elibe én is, Hozzád legőszintébb szót szólándó. S nem mintha a jelennek óráit biztosítani akarnálak segíteni én, a közbirodalomnak oly csekély tagja, s Téged, kinek segítség nem kell, mert csak fényköröd is eléggé biztosítja a jelent; hanem hogy jobbágyi hűségem s hazámhoz forró szeretetem sugtában — mely két tulajdont már apáim is tudák egyeztetni s így véremben van — egy-két tekintetre a jövődőbe bátor legyek mély alázattal felkérni, mennyire az tudnillik a

multnak és jelennek lánczán függve Magyarországra is fel fog viradni egykor.

Azon időkben, midőn a magyar kimerithetlen belbajaitól elgyengítve, végre külhatalmak laptájává lőn, s azok, kik az ország sorsát kezeikben tarták, haszfalan próbatételek után átlátni valának kénytelenek, hogy a magyar, legyen csekély száma s nyílt vidéki helyzete, legyen egyezni soha nem tudó s a valódi szabadságot mindig túlhaladó erkölcsénél fogva, önlábain nem állhat, de elmulthatlanul más hatalommal kell nekie törvényes szövetségre lépnie, nehogy erőszak martalékjává legyen, s ennél fogva dicső *Nemzetséged* szárnyai alatt keresett és talált menedéket, akkor fiatalsági erőtől váltig pezsgett még ő, és legszebb kifejtésére nem hibázott semmi, mint bölcs irányzat. Szerencsétlen tanácsosok azonban, kik mind Neked, mind nekünk a gondok egy tengerét nyitották meg, vagy nem látták s figyelemre nem méltaták, mily dicsőekre vezethetne a magyar tűz és erő, ha azt szeretet és bölcsesség mérsékléné, rendszerezné, és így azt becsmérlették, parlagon hagyták, vagy oly veszedelmes színben szemlélték, s annyira nagyító üvegen nézték a magyar férfiasodó tulajdonit, hogy könnyü fel-fellobbanását fékezni s kiszáríthatlan pezsgőségét lebilincselni, s vele természete szerint bánni nem birván, tán legjobb szándékukban a Te dicső királyi házad hasznára, de valódiilag annak bizonyosan

legnagyobb haszna ellen, mindent elkövettek, mi csak elkorcsultára, s még maga szemében is többé meg nem becsülhetésére birhatá a magyart. Volt is tán legjobb szivből eredett systemájoknak hathatós sikere, mert gondjaik következtében ma ugyan elég gyenge már a magyar hon, sem erkölcsi, se physikai súly nagy benne többé nincs, s nincs könnyebb, mint vele birni; de viszont Te Uram se birsch koránt is oly országot, mint a milyen azóta fejlődhetett volna Magyarországból ki, mikor dicső Házadhoz szegődött, ha nem gyengítik vala azt szinte uralkodásodig minden lehető módon szünetlen.

A Magyarnak tántorithatlan hűsége törvényes fejedelmihez, mely szép tulajdon nemzeti karakterében, általánosan véve minden koraiban nyilván fénylett s apáról ment fiura; természet utjából kitértének sejdítlensége viszont, mely szerint nemzeti tulajdonit becstelen hevertetni, sőt azokat gázolni tudta, legfejletlenebb állásponton tarták őt; s mai aljas létét szintannyira egy eléggé nem dicsérhető szép erénynek, mint egy eléggé nem kárhoztatható lelki tévedésnek köszönheti. Ugyanis nem engedé azon fejedelem előtti bókolása, mely hűségéből eredt, de kivált az udvari fény s varázsoknak bája őt nemzeti kincsei felett is virasztni oly hűn, mint legszentebb kötelessége lett volna, s nem engedé saját s fejedelme javára akkor bontakozni a veszélyes tömkelegből ki, melybe

tudatlan vagy félénk kalauz csábitá őt, még mikor csak néhány lépttel vissza ismét a természet útján lehetett volna. Ugy hogy lealázva, legszebb tulajdoni-
tól megfosztva vetted Te át a minden módon megfer-
tőztetett magyart, s mikor Te fejed kezdé dicsőíteni
koronáját, már századok óta el volt benne vetve s
rágódott rajta azon átermészet mérgének magva,
melynek keserű gyümölcse Neked mint nekünk csak
hagyománykép jutott.

1741-ben sugárzott legutolszor a régi magyar
szellem valódi eredetiségében. Azon idei szép lelke-
sedésének szikrája azonban a régibb kornak egykori
bajnok nagyságában vevé eredetét, s az akkori bölcs
figyelmező valamint eléggé csudálkozhatott a korcsu-
lásnak rútul indult nemzet közepette azon férfias el-
ragadtatáson, mely Európa tapsát nyerte, úgy könny-
nyen jósolható — mivel a nemzeti bűnök magva
sokára, de bizonyosan csirázik — hogy fiai azon még
magukat nemesen viselte magyaroknak, kiknek eldö-
deiktől nyert vérük meglehetősen volt, de épen elfaj-
zásnak fordult, ha egykor magukra hagyatnak, csak
győri csatákat lesznek képesek vívni; s majd-majd
eltűnik a Magyar a föld teréről, vagy csak hathatós
ujjászületés által mentheti meg magát a tökéletes
megsemmisüléstől.

A régen beszítt mirigynek halálos álmából ké-
sőbb József császár ébreszté fel őt, s akkor is mutatá

éltének kétségbe nem hozható jeleit. Mily szerencsétlenség, hogy azon halhatatlan Eldődöd, midőn valódi bölcs nézetével az emberiségnek és a lelki szabadságnak emelt oltárt, nem volt egyszersmind rokona a nemzetiség angyalának is, és soha nem látta azon kincset, melyet Magyarországbán birt. De nem lett volna-e emberi erőt felülmuló értelem még azt is észrevenni és látni, minek létét azok tagadták kereken, kiknek legszentebb kötelességük volt vala a nemzeti-ség ügyéért még vérüket is ontaniok!

II. Leopold idejétől fogva pedig szinte mai napig a magyar test meg nem holt létét úgy szólván csak végvonaglatokkal bizonyítja be; s ne érts félre *Felséges Uram*, minden érzetiben, minden nézetiben annyi keserű, annyi meglegedetlenség, annyi nyughatlanság lappang ma, hogy sok, ki a betegség legmélyebb s valóban nem felette nyilván fekvő okait keresztül nem nézheti és meg nem ismerheti, nem tud eléggé bámulni, mikép lehet a valahai oly meleg érzésű nemzet annyira elhidegölve.

— — — — —

A Magyar minden nemzeti tulajdonból kivetkezve érzi magát, nyelve azon egyedüli kincs, mely még öröki elolvadástól megmenthetné, de nyelvének előmozdításában nem tapasztalja a kormány hathatós pártfogását. A Magyar pedig nyelvének, egyedüli kincsének nem pártolójában nem barátját képzei

látni. S Uram Király, jobbagyi alázattal kérdezlek nagy lelkedre, van-e ennél természeteseb, megbocsáthatóbb?

S ezen csekélynek látszó de legfontosabb pont körül forog bizodalom, egyetértés, rokonszeretet, megelégedés, öröm s áldás; de viszont bizodalmatlanság, öröki félreértés, hideg kebel, nyughatatlanság, bú s kétséges vég is forog.

A magyar nyelv eddig ugyan üldözve nyilván nem volt, de a nemzeti kívánatok legtermészetesebét úgy szolván csak türni vagy mindenestre nem eléggé pártolni már szintannyi, mint üldözés; hogy pedig eléggé nem pártoltatott, azt eddigi nyomorult állása világosan mutatja.

Add meg azért Uram, mi a Nemzeté, s vedd esküim, örömnriadásban lábaidhoz borul az, s nem csak hü lesz Hozzád és Tieidhez, mint eddig, de bectelen álmából felébredett, és az emberiségnek ismét egy zöldellő nemzete — nem ismerend Irántadi háladata, szeretete határt. S Te Uram midőn egy egész nemzet áldását nyered, mely még a mennyekben is visszahangzandik, oly kötelékekkel kötöd a Magyar királyi Házadhoz egyszersmind, melyek minthogy a természet, megelégedés és valódi szeretetnek kapcsai, valóban erősebben szoritandják őt Hozzád és Utóidhoz, mint a pusztá kötelesség lánczai.

S mennyivel fog dicső fejedelmi Házadnak ha-

talna is nevekedni! Mert a helyett, hogy most egy elaljasodott gyenge és felette szegény ország ura vagy, akkor, ha ismét természet útján áll a Magyar, egy erejét mindinkább kiképző nemzetnek léssz Fejedelme; s ezzel mindazon gondaid is megszűnnek, melyek mai időkben nem ritkán háborítják napjaid.

Régi tapasztalásodból tudod, a Magyarnak eleget tenni soha nem lehetett, s mai időkig akár törvénytelen, akár törvényes uton járjon a kormány, könnyen őt nem mozdíthatni. Sőt azt is tapasztalád, hogy miután körülállóidnak egy legjelesbike így szólt Hozzád : „Egyenességgel bánj Fejedelmem a Magyararral, és mindent megnyersz tőle“, és Te ezen célnak indulál, mégis mozdulatlan megmaradt ő, s Te nem kevésb de tán több akadálylyal találkoztál ezen az uton, mint mikor azelőtt némi álkalauztól a törvények útjából ugyancsak félrevezettetél, úgy, hogy több tanácsosid nehezteléstől eltelve, végre ily szavakra fakadának : „Kedvezz a Magyarnak, vagy ne kedvezz neki, az mindegy, ő házsártosságával soha fel nem hágy, s bár emeld a szerencsének kupjára, akadályt fog tenni ő a kormány ellen, hol csak birja.“

S nem úgy van-e? Tekints a multa vissza! Kimerithetlen gonddal körülvéve, míg birodalmad mentéseért vívtál s megáldá az ég fegyverid; 13 év folyt Magyarországon le, de országgyűlés nem egyesíté a hon képviselőit. Elhozta végre a tiz évvel azelőtt kö-

tött béke és a nyugalom áldása az 1825-iki esztendő, s királyi leveled egybehívá az ország rendeit, kik egy halálos sebekkel megrakott törvénykönyv felett ülének egybe. Oly hatalommal, annyi erővel hangzott azonban az örök igazság szava, hogy Te nagylelkű Fejedelem, áltanácsra többé nem hallgatván, mindent — a mennyire lehetett — a törvények szent ösvényébe visszahelyeztetél ismét, sőt halhatatlansági koszorúd még az által is dicsőítéd, hogy a Magyaroknak több időt engedvén maga dolgai körül fáradozhatni, nemcsak annak helyreállítását rendeléd, mi helyéből kiesett, hanem idő s körülmények sürgette javításokkal is kívánád a magyar alkotmány biztosítását eszközteni. Meg nem szünő tanácskozások közt ránk is világlott az 1830-iki országgyűlés. De noha akkor csak a Magyar létének bátorítását s szebb kifejtését szomjazá a kormány, mert katonákat kért, s alig viseltetett valaha iránta annyi tiszta és egyenes lelküséggel, különös bizodalomra még se tudta gerjeszteni őt, sőt legszebb lépéseiben annyi nehézségre, legjobb szándékai ellen annyi akadályra talált; mintha a nemzet sarkalatos törvényeit igyekszik vala gyökereiből kiforgatni. S ugy annyira kötődött a Magyar minden kormányi szóba, hogy sok valóban mélyen belátók előtt, kik azonban még sem láttak a legmélyebb gyökérokokba, a legnyersebb vagy a legtúlértebb színben jelent meg ő; s Téged

s Hozzád néhány legközelebb állóidat kivéve, szinte mindenki restelte „a Magyarra tett egyenes, nagylelkű, sikertelen próbát“.

S hála az Egeknek, hogy Te Uram meg nem untad a Magyarra az egyenes és nagylelkűséget, mert bizonyára czélt és dicsőt érsz vele, csak bajának legmélyebb gyökérokára méltóztassál vetni fejedelmi tekinteted, s ott segíts.

A súly ha megmozdult, nem fog azért veszteg állni, ha lejjebb szállt is, sőt alacsonyabb pontjáról, hol nem vetett ágyat még, készebb lesz hengeregni, mint legmagasb helyéről, hol mozdítlan feküdt, megindulni kész vala, és gördülni fog mindaddig, míg tökéletes fenékre nem jutott. Nem fog továbbá sebész gyógyítani soha, ki nem irtja a rosztat gyökerestől ki, de inkább uj erőre ingerlendi a bajt, a félig-meddig pusztítottat.

Szintigy nem léphetett a megmozdult Magyar természetes állásának legmélyebb talajára még s maradása nincs, de egész léte csak lebegő. A kormány se vágta, sőt nem is engedte hogy maga vágja azon mirigyet nemzeti testének gyökérfenekéből ki, mely után nyomorog, s e szerint világosnál világosb, hogy nem azért nem sikerült az egyenesség s nagylelkűség próbája vele kellőleg, mintha ő ily nemes bánásmódnak nem tudna s nem volna kész, legnemesben felelni meg, hanem az volt az eddigi tökéletes sikernek

öröki gátja, hogy a Magyaroknak azon időtől fogva, mióta az Istentől kitűzött nemzeti pályájának köréből kitért, mindig idegen méreg volt testében, s ő soha természeti álláspontján nem állott, sőt napról napra mindinkább hervasztá őt az idegen mirigynek átka, és mind természetellenibb lőn helyzete.

S itt fekszik, Felséges Uram, azon gyökérok, mely minden bajainknak kutfeje, mely ha egyszer tövestől ki lesz irtva, tökéletesen megszűnik, s egy kis idő által be is heged, oly változásra fog fordulni az életnek visszaadott Magyar, hogy könnyű lesz akkor bánni vele, s ő kész megmutatni Neked, mily bizodalommal képes meghálálni benne helyezett bizodalmad, mily nagylelkűséggel tudja megfizetni nemes bánásmódod, s kész megmutatni ócsárlóinak is, hogy ő nem azon nyers eszű házsártosa a világnak, ki jó-akaróját ellenségétől megkülönböztetni nem tudja, s egyiránt hideg, visszatartó, magába zárt, akár rosztat akarjanak vele, akár jót.

S Te, *Felséges Uram*, ki a sajátoknak mindig oly hű paizsa, oly erős védje valál, s magad jelöléd ki az igazságot, mint legmélyebb sarkkövét az országos szerkezeteknek, megvetésre méltónak hiszed azért a Magyart, ha a természet s embereknek soha nem változó igazsága szerint legszentebb sajátja visszanyerése körül most ereje szerint törekszik, s régi bűneit helyrehozni akarja? most, midőn felébredett már és még

Te magad is hívod, jövődjöje biztosítása végett, nagylelküleg egybe? S nem tartanád-e inkább akkor megvetésre méltónak, ha legfontosb érdekeiről felejtkezni és hallgatni tudna ő, midön Te szolítád kiképzésére fel?

Nemzetnek pedig drágább sajátja s érdekesh kincse ugyan lehet-e, mint a nemzetiség fertötlen léte, s azon erények sokféléje, melyek a nemzeti hűség és honszeretet kutfejéből veszik eredetüket? Bizonyára nem.

S azért add meg Uram, mi a Nemzeté; hadd adhassa meg viszont a Nemzet is, mi a királyé!

Azok, kik egykor így okoskodtak : „Igen is erős a Magyar s még tán fölénk nő, azért bágyasztani kell őt“, nem láttak igen messzire s eszüik csak rövid vala; mert egy aránylag csekély időszaknak könnyebb s nyugodalmasb kormányzását a magyar Nemzetnek szinte elmecesevésztével vásárlották meg. Nem is volt tanácsuk józanabb, mint az, mely szerint II. Mahmud Sultán ujabb időkben maga állitá nemzetét a nevettség s méltó csúfnak szinpadára, s maga vágta maga alatt az ágat el. Cselekedetüknek azonban mégis lehet egy kis mentő okát adni, ha az valóban nem a Magyar iránti hidegség s vele bánni nem tudó ügyetlenség, de más rugóktól nyeré irányzatát. Ugyanis azon időkben nem hajlott az egész nemzet testestől lelkestől fejedelmi Házadhoz, de része más égtájban

keresvén szerencsét, a Lengyellel, Törökkel lépett frigyre, része viszont az önállás álmait álmodván, saját véréből kívánt főt, mi okoknál fogva akkori bizodalmatlansága az austriai Háznak a Magyar iránt elérhető; mint az is, hogy azon időkben mindent elkövettek — ha nem mindig a legügyesbet és józanabbat is — mit csak czélirányosnak és czélra vezetőnek gondoltak és hittek a Magyarnak megtartása végett. De ha az akkori idők elfogultságai közt, a zsarnoki hatalom és abból eredő szolgálai félelemnek kötelékei erősbeknek látszottak, mint azon kapocs, mely törvényes fejedelmek s törvény által biztosított szabad nemzetek közt létez, minek következtében a Magyarnak is lehetőségig szárnya szegetett, miről mi mostaniak nem tehetünk; az nem szolgálhat a jelenkornak mentségül, hogy ezután is megmaradjon a régi vakság és rövid-eszüség koholta systemában. S nem csak azért, mivel már rég elismerve van, mennyire könnyen szakadók a szolgaságnak jóllehet nehéz vasai, a szabadságnak azon könnyű lánczaihoz képest, melyeket polgári erény s törvény köt, hanem legfőkép azon okból, mert Magyarország körülményei azon idők óta tökéletesen megváltoztak. S így, az emberi nemnek mindigi haladását vévén tekintetbe, tán még az sem illenék mai napokra többé, mit egykor a legmélyebb bölcsesség gondolt ki, s annál kevésbé illhetik az mai körülményink közé, mi

egykor sem volt a legmélyebb belátás s leghosszabb észnek gyümölcse.

S kérdem, Felséges Uram, mikép is illhetnék ily systema mai idökre, midön se Török, se Lengyel többé nincs, s egyik még becsületét is veszté már, a másik pedig ezentúl szinte csak azzal él; s mindezek fölött — mert mi gondunk a szomszéddal — az egész magyar nemzet most testtel lélekkel csak Neked s fejedelmi Házadnak él, s bátorlétet, szerencsét s becsületét sehol egyebüitt, csak a Te dicső Nemzetséged szárnyai alatt keres?

Ha tehát megakarnók is engedni azt, hogy a Magyart sajátságiból, eredetiségiből s nyelvéből kivetkeztető s öt zsibbasztó systemának volt egykor legbölcsebb oka; még akkor se lehetne elégséges gyámokat találni arra, hogy ő ezentúl is sajátságitól eredetiségitől, nyelvétől megfosztva örökön örökké, mint leveletlen száraz fa rúd mintavázul álljon a nemzeteknek.

Nem, Felséges Uram, ily sorsra nem fogod itélni hü magyar néped, s nem fogod ezentúl engedni s türni további gátolását legszentebb vágyainak.

Azt mondják tán némelyek, kikben legfőbb becsületet, emberséges szándékot és erényt szeretek feltenni: „Jóllehet a Magyarnak nyelve körüli vágya természetes, s ekép kárhoztatni, akadályozni nem lehet, kívánatának azonban még most eleget

tenni a közrend legnagyobb kockáztatása nélkül alig lehet, és azért nem volna tanácsos“. De Uram, ha némi nehézségekkel volna is egybekötve a magyar nyelv hivatalosítása, mit nem merek tagadni — ha nem elég merész vagyok viszont tagadni azt kereken, hogy abból legkisebbé is kellene a közrend kockáztatásának eredni — mily csekély fontosságú ügy volna az mégis, annak további halasztására, ha más részről mindazon keserőségek okozatit is figyelemre akarjuk méltatni, melyeknek az öröki holnapolásokból okvetetlen forrnok kell.

A Magyar minden nap erősebben érezvén a lelki szemrehányás epesztő kinjait, hogy nemzeti sajátjától gyáván elpártolni tudott, de még csak anyanyelvével sem bir többé, oly ingerlékeny, s a legviszásb érzések nyughatlanságival oly telisded teli van, mint minden érző test, melyben tövis ül, s mely annak szünetleni bökdösésit élesebben érzeni kezdi. Azon ki nem magyarázható melancholia, mely minden érzelmin, sőt még legszebb örömin is átborong, s mintha keleti vérében rejteznék, már-már alkotó részévé vált; azon öröki megalégültlensége magával s az egész teremtéssel, mi vagy gyászoló bűba sülyeszti, ha érzetit zengi, vagy kicsapongásra oly könnyen lobbantja, ha vigadni akar, s mint kétségbeesett gondjait erővel felejteni törekszik; mindazon ismertebb jelei végre mostani karakterének, mint szapora

lelkesedése, még szaporább elhidegülte, állhatatlansága, rendetlen viselete dolgainak, életének nem nagy becsben tartása, s honáért mindent áldozni készsége, de viszont mind másokkal, mind magával oly ritka egyezése, sőt ügyefogyott egymás elleni örök irigysége — beteg állapotjának mindannyi félre nem érthető kórjelei.

És ezek után — miket csak az tagadhat, ki nem hirt elég mélyen a magyar nemzet lelkébe hatni, de azt csak mindennapiasan tekintgeté — az volna a józan logika : „hosszu országgyűléseket tartani oly állapotu testtel, jóllétéről, egészségéről, növekedéséről tanácskozni végetlen, s e mellett a szívében ülő tövist, mely minden bajainak gyökéroka, testében hagyni, de annak kivételéről még szólni se, sőt azokat mint a közrend zavaróit kiáltni ki s bélyegezni meg, kik már valahárai kivételét a hervasztó szálkának érintni merék!”

Felséges Uram, nemde nem ennyire vezetheti a gyermeki velőnek első benyomása, későbbi szokás, s a dolgok egyszeri hibás felfogása az emberek még okosb részét is a valónak utjából félre!

179¹/₂-ben volt legutolsó organicus országgyűlésünk, és jóllehet már akkor érezték és átlátták honi alkotmányunk javításának legsürgetőbb szükségét, s mi is azon idő óta vajmi sokat tapasztalánk hathatós javítás hija miatt összebomlani s tönkre jutni, azért

szinte máig alkotmányunkon még sem javítánk semmi gyökerest, de csak foltot toldozánk foltra. Egybeülnek azonban az ország rendei, nem csak mindazt vendők fontolóra, minek elrendelése már 1791-ben látszott legfontosabb színben, de még azt is, mi azóta t. i. 44 esztendő óta romladozott a sok álböles szemében épen azért oly erős s jó karban levő alkotmányos épületünkön, mert az, bár mindig viharok dühének volt is kitéve, mégis oly ritkán, vagy soha nem javított, nem erősítettett. A természetben egyedüli példa!

Századok óta egymásra halmozott toronymagasságu „Tenni valóink“ vagyis inkább: „Már régen tennünk kellett“ fölött tehát most, midőn annyi halasztásink után valahára egybeülünk már, legtermészetesben mindenek előtt ezen kérdésekre szükség megfelelnünk :

Magyarország dolgai valósággal el legyenek-e rendelve, vagy csak elrendelve lenni látszassanak; jelenünk s jövőnk valóban biztosb lábra tétessék-e, vagy csak biztosabbnak lenni látszassék; honi alkotmányunk igazán javuljon-e, vagy csak új festéket nyerjen, s tanácskozásink gyümölcsei igazán a haza ereibe menjenek-e át, vagy munkálódásink, fáradozásink legfőbb haszna egyedül irományink szaporítására szorittassék, a mindigi holt betűkre?

Mert mindaddig, *Felséges Uram*, míg e kérdé-

sekre őszintén meg nem felelünk, s kecsegtetés nélkül magunknak meg nem valljuk, hogy valóban jobb volna valahára már — s még mikor tán nem késő — dolgaink fenekére tekinteni, s bajainkon gyökerüknél segíteni — ez akármily alkalmatlanságokkal volna is egybekötve — mint mindigi csalódás álmittasságai közt örökön örökké úgy vonulnunk, úgy rettegnünk a rendes számolás és gyökeres rendbehozás napjától vissza, mint honunk némi előkelői — bajainknak kicsiben hü másolati — kik fénylettek ugyan a legszebb egészség színétől jó darabig, de hézag lévén alattuk, melybe férrias elhatározással tekintni soha fel nem bátorkodhatának, végre elpusztultak; mert mindaddig, mondom, míg ilyeseket öncsalás nélkül nemcsak el nem ismerünk, de el is tökéljük magunkat, felhagyni végkép az öröki palliativ szerekekkel, s gyökerénél segíteni romlásnak indult alkotmányos épületünkön, mindaddig mindig el lesz hibázva a józan és üdvösséges célnak vezető logika, és legnemesebb szándékink, legerősebb feltételeink ellenére is szünetlen csak mystificáljuk egymást, és céljt soha érni nem fogunk.

Már 179¹/₂-ben legsürgetőbben megkivántatott a magyar alkotmány gyökeres javítása, de akkor csak papirosra maradt; azóta pedig növekedő arányban nagyobbult ilyes javításnak szüksége. És ezt senki Nálad jobban nem érzi, mert hiszen Te fejedelmi

gondod seregelteté az ország rendeit egybe, s Te bölcseséged adott időt s rendelé, bármily sokáig tartson is a tanács, elsőtől utolsóig mindennek felvételét.

Ha tehát, Uram, jelenünknek egy kissé nyugodtabb és gondtól mentebbé tételeért jövődönket csupa reményre alapítani nem kívánod, hanem az atyai szándékod, hogy inkább most éljünk egy kissé több munka és tövis közt, jövődönket egy biztosb valónak sarkaira emelendők és megelégülteknek, szerencséseknek, boldogoknak ne csak látszassunk, de azok igazán legyünk is; akkor engedd Uram magunkon ott segíteni, hol legjobban fáj, ott, hol nyavalyánk legégetőbb.

S ha mai időkben nem engedtetünk orvosolni azt, mi nemzeti létünket leginkább zsibbasztja, vajjon mi fogja annak napját ránk virasztni?

Utódidban is ugyan erényes és bölcs fejedelmet remél a Magyar, s imádja az Istent a leghosszabb béke nyugalmaért; de oly áldott Ura, mint Te dicső Fejedelem, soha nem volt, a köznyugalom üdvével se fog hihetőleg oly tartósan élni egyhamar, mint nagy, de sikeres gondaid után ma is annak közepette van; úgy, hogy ha most, a lehető legkedvezőbb körülményekben nem döntenék a „Magyarnak élet és halál közti sorsa“ józan és csendes tanácskozás folytatában el, ő ezentúl csak a bizonytalannak kinjai, s a

meg nem szünő ingadozások epedései közt fog élni és halni.

Folytasd tehát, Fejedelmem, ezentúl is a bánásnak legeggyenesb, legnagyobblelkűbb módját a Magyarral, de szólj hozzá — mert a sirboltnak hangjai nem ihletik többé — nemzetének, nemzetednek, saját vérednek királyi székedről nyelvén, mely ha ajkaidról zeng, csak akkor viruland ő még valódi életre fel, s csak akkor fogja az előbb soha nem ismert hajnal sugárai közt érezni, mi baja volt, s mi vala kútfeje annyi maga se tudta rosz tulajdoninak. Engem pedig foszszál meg minden vagyonomtól, vegyed fejem, sőt szabadságom, nem, de még jó nevem s becsületemet is vágjad ketté, ha a Magyar, lelkemnek rokona, atyai bizodalmadnak legőszintébb, legnemesb fiui hódolással nem felelend meg.

Tűzzed azért hirkoszorúd fényei közé halhatatlan tetteid azon tán nem legkevésbé tündöklőjét most — mert csak most adathatik a Magyar az életnek vissza, vagy soha többé — hogy életmentője valál egy egész nemzetnek, mely hü volt Eldődídehez, hü volt Hozzád, s Te szorítál elszakíthatlan kötelékekkel atyai szivedhez.

A próba nem nehéz. Együtt ülnek a honi rendek, s szép magukfeletti újabb diadalmuknál fogva a szabadságtalan köznépnek terhére nincsenek, és ekép ha tovább tartana is az elv alkalmazása, az semmit

nem árt, és csak tiszta szándék kell és egy kis állhatatosság minden nehézségek eloszlatására. Igaz, hogy sokaknak, kik a Magyar csak játszani szeretik, vagy játszani a magyarsággal, oly száraz tárgy, mint egy nyelv hivatalosítása, és az azzal egybekötött hosszadalmas és fontos nehézség felettei multságukra válni nem fog; de lesznek viszont olyanok is, nem kétlém, kik négy fal közti munkásságikkal — habár ilyeseknek tapsoló tanujok nincs is — készen és örömmel fogják elősegíteni atyai czélaidat.

Midőn azonban a leghatalmasb sem teljesítheti szívvágyait mindig, s nem ritkán legforróbb kíváнатit is kielégítlen hagyni kénytelen, s így, Uram, Te sem cselekedhet minden alkalommal meleg kebled vonzódásai szerint, de vajmi sokszor kell bölcseséged hideg tanácsát fogadnod; engedd, hogy miután a magyar közkíváнат helyességét elolthatlan világba állítám, egyuttal e kíváнат teljesíthetését is megmutathassam.

Sokan azt gondolják, hogy a Magyar, kiméletlen mások természeti és legszentebb jogai iránt, mindent saját czéljainak elérése alá akar vetni, s nemzetiségét tüzzel-vassal, s ha máskép nem lehetne, még mások vesztével is kész terjesztetni. De vajjon ezen, mondhatni szinte köznézeti józansága oly bizonyos, oly eldönthetlen-e, hogy az hidegvérrel s igazsággal fontoltatván, ovakodás és ellenmunkálásnak sarkalat-

jául is szolgálhatna? S nem világlik-e szorosb vizsgálat után inkább az ki, hogy midőn a község — szokása szerint — egyesek s kivételek után hoz ítéletet az egészműről s fő elvről, nem a Magyar az, ki mások természeti és legszentebb jogai iránt kiméletlen, mindent saját céljainak elérése alá akar vetni, hanem éppen ő az, kit mindezekből kivetkeztetni, vagy talán jobban mondva, örökké meztelen tartani akarnak, s hogy nehányai nem azért terjesztik a magyarságot jobbra-balra, minden ügyetlen és rossz uton, s más kárán, mintha ilyes pezderkedésekre s megtámadásokra a Nemzetnek általában véve különös hajlandósága és szenvedelme volna, hanem azért vetemedik része és tán nagy része ily céltól vezető módokra, mert haladásának egyenes utjából ki van gátolva, s ekép ügygyel s jó móddal nem mehetvén fel s előre, helyben többé vesztegleni pedig nem birván, csak jobbra-balra, hátra vagy lefelé mozoghat.

S hogy a Nemzetnek csak néhány, csak része vetemedett és vetemedik ily, céltól inkább távolító higvelejűségekre, azt indulatlan előtt a nemzeti képviselők felírásai és a nemzeti test kimerithetlen béketűrése, türodelme s századi mérséklete, ugy hiszem, eléggé bizonyitják, valamint azt is, hogy a nagyobb rész felette bő józansággal és tapintattal bir, átlátni vagy érezni, — de a szerint cselekedni is — „mennyivel több kimélet s több idő kelljen annak visszanye-

résére, mit nem rögtön erőszak ragadott el, hanem miből kimélet s idő vetkezteté ki a Magyarat leginkább, minél fogva jobb tünni, szenvedni tovább is, mintsem a természeti vágyak utjából kalandozván együttmunkálást, erőt s méltóságot veszteni.

Nem is kíván azért az egyesült magyar nemzeti test természetellenit, s nem is akarja másban megtámadni azt, mit maga szeretne nyugalomban birni, hanem mindenkinek sajátját tisztelvén s megbecsülvén, minden vágyainak egybevonatja csak oda járul : „hogy a latán nyelv helyibe iktassék a magyar“, azon nyelv helyibe, mely tudományos hasznán kívül, mikor tudósok sajátja, senkié többé a világon, hanem egyedül a halálé.

Az ország megyei törvényhatóságai ugy hiszem már mind magyarul tanácskoznak; az országgyűlési két házban sokkal több magyar szó hallik mint deák, s nincs senki ott, ki magyarul ne tudna, ne értene; az ország egyéb törvényhatósági pedig, akár merre tekintünk, mindinkább magyarosodnak, s napról napra, óráról órára kétségbevehetlenül látszik, mennyivel tágitja, a halálnak mindenből kiszorítása által, körét az élet úgy, hogy hosszú béketürese, kimeríthetlen türedelme s századi mérséklete után a Nemzetnek, midőn minden előkészületek is talpon állnak már, valóban itt az idő, további halogatás nélkül félig-meddig létéből megszabadítani a Magyarat, s őt elvégre

tökéletesen beiktatni a magát boszutlan sértetni soha nem hagyta természet utjába, hogy aztán lehessen és szeressen is lenni békében, s ne kelljen a lélek öröki nyughatlanságai közt, ákaratja ellen is ingadoznia szüinetlen.

E czélnak elérésére pedig, *melynek tökéletes elérte előtt soha nem lesz nyugodt*, s elérte nélkül soha nem lesz boldog a Magyar, csak egyedül az szükséges, hogy Te Uram *felírásinkat magyar nyelven fogadd el, s hozzánk viszont magyar nyelven szólj*. Mert a többi magamagától fog legkisebb ingadozások nélkül elrendelkezni, s majd-majd minden háboritástól menten, csak azt fogjuk érezni, hogy vége szakadt a régi éjeknek, szebb reggel derült ránk, s végre ,értjük is egymást’.

Ugyanis életre fognak fordittatni akadály nélkül a holt törvények betüi, s mind kitisztításáról törvényinknek mindazoknak életbehozásáról az országgyűlés fog intézkedni. Életre lesznek továbbá forditva legkisebb nehézség nélkül mostani iskoláink holt könyvei, s mindenütt magamagától s erötetés nélkül fog csirázni a rég elnyomatott magyar nyelv, hol tudnillik maga határában van, s miért is csiráznék egyebütt? — ugy hogy, Uram, magunk is fogunk csudálkozni, mily szaporán fog győzni az élet a halálon, mily kevés idő alatt veti testéből az öt századokig emésztette tövist ki, s mily szép irányt is tart,

mennyi egészséggel lövelli a hon dermedező részeibe másoknak legkisebb sérelme nélkül a meleget, ha csak természetes munkálódásiban túlgond s túlbölcsesség nem háborítja, nem gátolja azt.

Azon pedig, hidd szavaimnak Uram, még inkább fogunk csudálkozni, s részint busulni, de még inkább örülni, ha egyszer azt leszünk kénytelenek teljes világban látni és őszintén elismerni, *mily közel volt hozzánk a legnagyobb bizodalomnak kölcsönös kufjeje századokig, és mi azt — bajainkat mindig másutt keresvén — csekély tekinteténél fogva soha elég figyelemre nem méltattuk, soha fel nem nyitottuk*, sőt inkább ini zártuk, ha pezsgősége vigyázatunkat egészen nem kerülheti ki, mint minden rosznak forrását, a legnagyobb gonddal el. Mi okból mindazon leélt napok vesztességén méltán busulhatunk, melyeket hidegben és meg nem szünő félreértések közt bitanglánk el; mint viszont határa nem fog lenni örömünknek, ha egyszer a holtak fagyos országából megmenekedve, már valahára az élet melege fogja egymás iránti keblünket jární át.

A magyar nyelv hivatalosításának ügye körül tehát korántsem az forog kérdésben : „Kisebb roszat kelljen-e választani a nagyobb rosznak elkerülése végett“, de a kérdés így áll : „Mi jobb, mi tanácsosb, tovább is hagyni a Magyarban minden megalégületlenségének okát, míg bajától halni fog, vagy élet-

mentésére akármit is követni el, s így meg nem szünő aggodások kinjai közt lenni örökleg; vagy megmentvén a Magyarot hervasztó latán szalagitól, és az életnek ismét visszaadván, őt testestől lelkestől nyerni s minden időkre vásárlani meg, s ekép a kölesönös bizodalom áldásai közt élni a legszebb viszonyok nyugalmát?“

Mire a felelet ez, hogy valóban tanácsosb s jobb elvégre a természet utjába térni és könnyü móddal s bizonyos sikerrel lépni a vizonti elégedtség körébe, mint a természet utjába soha vissza nem térvén s mindig növekedő gondoktól sanyaru tévedések országában tespedni vég nélkül. S így a kérdés nem rossz és rossz, de áldás és lehető legnagyobb átok közt forog.

A magyar nyelv, igaz, nem általános szózata Magyarország lakosinak. De hát tán a latán az? kérdem. Még kevésbé. S így nem tanácsosb-e túlszövevényi veszedelmink közt kevesíteni inkább a nyelvek számát, mint azt ok nélkül szaporítani? Bizonyára, s legfőképp, mert senki nem jö a világra latán nyelvvel, de ezt — mivel nincs kellő helyén, tudnillik a tudósok közt — mint legkeserűbb orvosságot veszi be az ifjuság, minél fogva honunk nem magyar lakosai, ha saját nyelveiket s szokásikat háborítlan látják, s így lecsendesül benne az indulat, lassanként hivatalra nézve szivesebben is fogják tanulni a magyart, mint a diák nyelvet, kivált ha a Magyarnek nem ingerlett

nemes s liberalis bánásmódja is felébresztendi benne a rokonvért; és még inkább, mert lehetlen az életnek, függetlenségi s kiképződési váagnak, mely Magyarországnak minden nemzetbelie közt napról napra mindinkább ébredez, több sympathiát érezni a halállal, mint az élettel.

Tanácsosaid sem tudnak mind magyarul, az is igaz, de hiszen latánul sem tud mindnyája. Hanem, Uram király, őszintén mondva, nem volna-e legszen-
tebb kötelességünk, azon országnak legalább nyelvét tudni, melynek sorsába avatkoznak? melyet ha nem tudnak, midőn királyi parancsod szerint a hadnagynak is kell magyarul tudni, ki magyar ezredben szolgál, akaratunk ellen is azon régi mondásra emlékeztet: „Bocsánat adatik a nagy bűnösöknek, midőn a kis bűnösök elítéltetnek“. Mert mi egy osztály az egész országhoz, és annak érdeki ezéihez?

Miután tehát a magyar nyelvnek latán helyibe iktatása által senkinek se természeti, se polgári joga nem sértetnék meg Magyarországbán, más részről pedig nem oly nagy baj, egy nyelvvel többet tudni, vagy holt nyelv helyett inkább élőtn tanulni, és így tanácsosaid, kik Magyarország dolgaiban részt vesznek, méltán a magyarral is összebarátkozhatnának elvégre, ellenállhatlanul az foly, hogy a Magyarnak nyelve körüli kívánata nem csak teljesíthető s könnyen, nemcsak igazságos, és nagyon, hanem teljesi-

tése felette hasznos is, valamint nem teljesítése legkárosb volna.

Az egész egyedül s kirekesztőleg királyi akaratától függ; mert szólj egy szót, és rögtön halálból életre virul a Magyar. A kimondott elvnek alkalmazása pedig sok és fáradságos munkába ugyan, de semmi bajba kerülni nem fog; s az egész kis alkalmatlanság tán tanácsosaid csak azon nehányait fogja érni, kik noha diákul sem tudnak — mi ma volna jó — végre mégis átlátandják, mily nehéz még csak nyelve tudta nélkül is egy egész nemzetről hozni igazságos ítéletet; úgy hogy csak akarjad Te Uram, és a magyar nyelv hivatalosítása körül legkisebb nehézség többé nincs, s így a Magyaroknak forró kívánata felette könnyen teljesíthető.

Mi továbbá kívánatának igazságát illeti, mint-hogy csak maga körében akar maradni, és egyedül a holtak foglalni el hivatali nyelvét, ki veheti azt kérdésbe, ki az emberi jogok legszentebbeit sérteni nem akarja?

S ha kívánata igazságos, mint valóban menyekbe kiáltólag az, mikép kételkedhetni kívánata teljesítésének előbb-utóbb hasznán, valamint ellenben nem teljesítésének bármi késő, de bizonyos kárán is? Minthogy józanabb, bölcsőbb s hasznosb bánásmód és politika igazságnál nincs, viszont az igazságtalanság, bármily kecsegtető színekben jelenjék is meg,

mindig és mindig a lehető legrövidebb látás és leghibásb számolásnak okozatja.

Minél fogva nemcsak szív, de fő is javasolja a magyar nyelv hivatalosítását. S pedig legsürgetőbben, mert míg mostani viszonyinkban maradunk, mindaddig soha tökéletesen érteni nem fogjuk egymást. S mikép is lehetne?

Még egyes embereknél is öröki félreértésekre vezet a tolmácsolás, s még egyesek sem végezhetnek, csak félig-meddig szövevényesb tárgyat jó foganattal, ha két nyelven szólnak, ezt mutatja a mindennapi tapasztalás; mikép gondolhatni és remélhetni tehát öncsalódás nélkül, hogy egy egész törvényhozó test értekezhessék jó sikerrel, és az emberek közt létező lehető legszövevényesb tárgy tudnillik az országglás tudománya körül, míg két nyelven foly a tanács.

Ugy hogy valóban csodálkozni fog a jövő kor, mikép élheténk annyi ideig ily körülmények s viszonyok közt a nélkül, hogy a tanácskozás és egymáshoz szólásnak leg és legelső feltételét 'az egymást értést' nagy figyelemre méltattuk, és értekezésink fegyvereit a józan logika szabályai szerint mindenek előtt kellőleg egyszerűítettük volna! Mit nem is magyarázhatni másképp, hanem ha tekintjük, rendszerint mily keveset aggódik a nagyobb rész igazi sikerért, s így tanácskozásinkban is megelégszik már, ha csak szólnak, irnak, nyomtatnak mindent; továbbá ha fon-

toljuk, mennyi hatalmat gyakorol a bevett szokás mindenre, mely nem ritkán, kivált kedvencz tárgyak körül, még az elfogultlant is legnevetéseseb békókba szorítja; és ha végre annak látására akarjuk szemünket fordítani, mily mesterségesen tudja az enség maga hasznát a közhaszon helyébe iktatni, s mily ügyesen tartják a haza és emberiség kárán gyarapodók a külön felekezeteket öröki egymást soha nem értésben.

Midőn azonban nincs eddigelé példa, hogy valahol a világon, még a legnagyobb sötétség idejében is nemzeti tanács két nyelven folyt, és alkotmányos nemzet fejedelméhez, és ez a nemzethez öröki tolmácsok közbenjárásával szólott volna, és senki nem lehet oly merész, ilyesnek legkisebb hasznát is tulajdonítani; sőt bizonyosan a legcsekélyebb nemzet és ennek feje, de még egyesek is, feltéve ha bona fide érteni akarnák egymást, minden tanácskozás előtt legelsőben is azon nyelv választása iránt egyeznének meg, melyen az értekezéseknek folyniok kell : nincs legkisebb ok is Felséges Uram, tanácskozásink és egymáshoz szólásink kétnyelvűségét és kétszinűségét egy nappal is tovább tartani köztünk fen, de mind a józan ész, mind a mindennapi praxis arra sürget mindinkább, minél előbb távoztatni mindazt közölünk el, mi a legkisebb kétnyelvűségre és kétesre adhatna is okot.

És ha ily természetelleni körülményinkben a

félbe nem szakadt félreértések fonadéki közt nem hidegült fejedelmi szived még tökéletesen el, a szegény Magyar viszont a mindig előtte rémlő halálnak árnyékától elszomorítva mindent felejtett, csak hozzádi hűségét felejtni nem tudta, s ma is oly hü jobbagyod, oly kész véded, mint egykor vala, ha nem oly erős is többé; az nem legbizonyosb jele-e annak, hogy mind Neked Uram kimeritlen vonzódásod van a Magyarhoz, mind ennek soha nem szünhető hűsége Hozzád és fejedelmi házadhoz; mi — a mennyire emberi értelem a jövőndöbe csak tekinthet — legbiztosabb kezeze azon szép legszerencsétetöbör viszonyrak, mely kormányod és a Magyar nemzet közt elirányozódní okvetetlenül fog, ha a régi kétnyelvűségtől örök bucsut vevén, valamint egy Istene, egy fejedelme van, egy egy nyelve is lesz a Magyararak.

Azt mondják, már dicső eldödöd, a halhatatlan hirü József akará a magyar nyelvet a diák helyibe iktatni, mit csak azért nem tett, mert némi magyarok tanácslák azt vissza. Noha ennek része nem hihető, minthogy nem igen szokott más tanácsára hallgatni és erős akaratjáról könnyen lemondani ama nagy fejedelem, igen is hihető, söt bizonyos azért más része, mert nem volt a szerencsétlen magyar nemzet soha is oly maga keblében táplálta csúffiak hijával, kik szolgálí készséggel, söt kolomposként ne dútlák volna az anyahazát.

Akármi sötétség borongott is egyébiránt e tárgyban a haza fölött akkor, s azt, mi természetelleni gyalázat fertőzte legyen is, az részint változhatlanul elítélve, részint örök feledékbe van süllyesztve már; s tán csak fejedelmi szent hivatásodra maradt a gondviselés azon irányzata fen, mely Téged, Felséges Uram, hangosan int arra : „Magyarország elpártolt fiaira, milyektől most sem ment a haza, mint eldődöd nem hallgatni, de egyedül nagylelkű fejedelmi akaratodtól vezéreltetvén magasabbra lépni mint ő, és megadni végre, mi a Magyaré, emberiségé és az egész természeté.

S Te Uram, ki az egészséges el nem facsart ítélő tehetségnek példamintája és csupa praxis vagy, mikép tűrhetnéd továbbá, hogy ezentúl is, mikor magad jeleled ki országos tisztulásunk ünnepét, mindig fel legyen áldozva a dolog a formának, és örökön örökké hibázzék a tanácskozás és egymáshoz szólásnak legmélyebb sarkalatja; az egymást érthetés, mely egyszerűség, és ez egynyelvűség nélkül nem is képzelhető.

Ha tehát Uram azt kívánod, mit erősen hiszünk, hogy valamint a szerencsének ne csak sugára illessen, és ilyest ne csak hírlapok tárogassanak, de belsők is melegüljön az elégedtség áldásától, úgy országgyűlésünkön s Veled is legfőbb érdekinkről tanácskozáván, ne csak beszéljünk, írjunk s sajtoljunk, és se

Neked, se nekünk jót alig tegyünk, de értsük is egymást, s mind Neked, mind a hazának sikeresen szolgáljunk; akkor Fejedelmem ne késsél kiadni magyar nyelv iránti parancsod minél előbb, melyet nem csak az fog tisztelni, ki szívében érzi, hogy nemzetiség és honszeretet nem üres szavak, nem csak az fog javalni, ki tudja, mily egymásértés szükséges sikeres tanácskozásra, — s a nyelvek külön sajátági miatt két nyelvvel ily siker lehetetlen, — hanem az egész jobb világ fogja tettetted magasztalni, mert szava visszanyerése által ismét életre virul a nemzet, és egy nemzetnek visszaadhatni életet a legnagyobb szerencse, valamint azt el nem mulasztani is a halhatatlanság legbiztosb kezese.

Te kezeidben van sorsunk, s ingadozatlan újjaszületésünkre egy jeladásod elég, valamint elkeseredésünk, egybezavarodásunk s tán még végpusztulásunk is bizonyos, ha Te nem segítesz. El lesz akkor örökre felejtve a Magyar, de semmi erő nem törülendi a történtek lapjaiból veszte módját ki. Valamint ellenkező esetben legszebb kifejlése is bizonyos, nevednek pedig örök hire, örök tisztelete.

Emeld fel azon kincset, mely előtted fekszik, s valamint minden alkalommal intem hazámfiait: „testestől lelkestől ragaszkodni fejedelmi házadhoz, úgy Téged is bátor vagyok arra kérni, hogy Te is királyi nemzetségeddel egész szívből, lélekből

ragaszkodjál a magát szépen kifejtő magyar nemzethez.

E sorok, melyeket mint keblemben szemrehányást nem érző, legmélyebb tiszteletem s jobbagyi hódolásom jeléül egyenesen törvényes fejedelmünkhez irányzék, ki nem kevésbé igazságos ember, mint diső király, s ekép szavaimnak félrefacsarásától mentnek remélhetem magam, e sorok, úgy hiszem, elég nagy világba állítják a magyar nemzet ingadozatlan és biztos újjászületését; minthogy nyelv körüli kívánsát nem csak azért nem tagadhatja meg a kormány, mert ilyes megtagadás a legnagyobb igazságtalanság volna, és így ezen egyedüli ok is elegendő lenne, hanem azért sem fogja igazságos kívánsát a nemzetnek megtagadni, mert ily cselekvés által minden módon s minden uton legfőkép saját kárát eszközölné.

Minden embert, akár mily fajtájú legyen is az, egy mintába gyurni, s mindnyáját egy mértékre vágni akarni, már elavult, divatküinti, s soha megelégedésre el nem sült kísérlet.

Nincs is Austria azon veszedelemben többé, hogy Magyarország öt elragadja, hanem inkább a megaka-

dási veszélyhez közelít, melybe mulhatlanul is keverednék, ha a közbirodalomnak legfőbb s legnagyobb kifejlésre képes részét sikertelen assimilatiói próbák által mindig gyengíteni akarná, holott azt sajátságának s benne fekvő tulajdoninak kiképzése által valahára, és legfőképp az austriai fejedelmi háznak hasznára s dicsőségére valóban erősíteni kellene már, és erősíteni oly könnyen lehetne!

Megszűnend akkor azon viszony, minél fogva álmorczákkal képeinken, melyeket természetelleni állásunk daemona legnagyobb felvigyázásunk daczára is annyiszor tűz ránk, most a világ nagy színpadán nem ritkán oly szerepet játszunk, melyen minden elfogultlan néző nevet — minthogy ily komédiáknak mai időkben senki nem bolondja többé — s mely csak mi ránk nézve fordulhatna szomorú játékra, mivel végre csak mi veendnök észre — cselekvésünk nevetséges oldalát soha nem látván — hogy szinte elmúlt a javítási lehetőség ideje s késő már, s szaporább rothadásnak indulván a Magyarnak belseje, csak külseje piroslik még egy kis majd-majd örökre elhalaványulandó hazug fénytől.

De a mi ezeknél sokkal több — mert mit árthat külhír belbecsnek — el fognak egymás után mindazon hibás fogalmak tünni, melyek természetelleni állásunk elmulhatlan, de leggyászosb következtetései, s melyek inkább nyomják s lankasztják a hazát, mint

akármily rossz hír, sőt a legszivtelenebb ellenség is tehetné.

S ugyan el lesz ismerve, hogy a Magyar, ha nem hágy is magának adni hivatali nevet, szolgálhat ő azért mégis, s hazájához vonzó szeretete nem kevesíti, nem gyengíti azon tiszteletet s hűséget, melylyel fejedelméhez és a királyi házhoz köteles; hogy azért pártütésről s függetlenségi létről nem álmodozik ő, s fejedelme iránti hódolás ellen nem hibáz még, ha mindenre szolgálilag nem mond is igent, sőt zivatarosb időkben azokra tarthatni inkább számot, ha velük jól bánnak, kik szent joguk, tiszta lelkesméretük s férfiaságuk tudatában törvénytelenységnek, igazságtalanságnak ellentmondani is mernek, mint azon elpuhult csak hajlongani tudó gyávákra, kiknek egyedüli mineműségük félelem, keveset gondolkozás, s vakon szótfogadás. Át fogják látni, hogy midőn a magyar nemesnek elidegeníthetlen jogai vannak honához, azért mert az ország előkelőinek legnagyobb része buta kábultságban e felséges jogot szinte nem is gyakorolta már, hanem vagy semmit nem tett, vagy a szolgálat porai közt tetszett magának jobban, azért e szent jogok elévülve még nincsenek, és azok, kik használni akarják a hon javára s dicsőségére, mely oly szoros egybeköttetésben van a fejedelem javával és dicsőségével, még nem épen legmegvetendőbb ábrándozói a világnak; de tán többet érnek,

mint a honi gyalázatok tisztjei, és ezeknek büneiért ha keservesen lakolnak is, a becsmérést korántsem érdemlik. Átlátni fogják továbbá, hogy az elöitéletek s dohos penészek sáfárral, kik kártyák vagy acták közt asszonyosodtak és vénültek el, s az egész világnak adósai, mostani időkben jó sikerrel többé nem haladhatni, s így ha gyorsabb előmenetel közt hátramaradnak is ily vitézei a hazának, találni s nyerni fog előmenetelében az állam viszont olyasokat, kiknek egy csep vérük többet ér, mint mindazon korcs mecsevészek zagyvaléka. Világosságra fog derülni, hogy egy nemzetnek nyelv körüli aggodalma nem gyermeki velőnek bábja, s nyelvkifejtési vágya s munkássága nem hiu ábrándozásnak s ujitási viszketegnek okozatja. El lesz döntve azon igazság, hogy minden monopoliumok leggyűlöletesbike a törvények monopoliuma, és ezeket holt nyelveken írni vagy a község csalása, vagy öncsalás, minthogy az idő törvényei szerint napról napra tovább távozik a jelen a volttól, az élet a haláltól, s így természetesen mindinkább homály fedi a holt nyelveken írt törvényeket, s ezeket napról napra kevésb ember érti, és így minden perczen kevésbé felelnek meg valódi céluknak. Átlátni s elérteni fogja továbbá a kormány, hogy alkotmányos nemzetben igen egyeztethető: „szabadsági vágy a legnagyobb hüséggel“. El fogja ismerni végre a fejedelmi ház, melynek tisztelt tagjai mindinkább

szaporodnak, hogy mai időkben a legbájolóbb személyes tulajdonok, a fegyveresek legnagyobb száma sem biztosítja annyira a koronát, *mint igazság, erény s törvények utáni szigorúság*; s hogy mai időkben, midőn az emberiség férfiúi korát elérte már, semmi erő nem emelheti a fejedelmek hatalmát magasbra, mintha az emberiséget tisztelik.

Ezen utálatos rágalmazók s becsületlopók megszüntével pedig, kik annyira fertőztetik a házi csend s boldogságnak nyugalmit, — tapasztalásból szólok — hogy tőlök menten inkább szeretné az erényt tisztelő Arabia homoksivataginak lakni sátorit, mint általok kísértetve a legkényelmesb márványpalotát, lassanként őszinte bizodalomra gerjedend a Magyar. S valamint a növekedő fejedelmi ház százszorta biztosítóbb s bátrabb révpartra kötend ki, ha inkább az anyaföldtől el nem pártolt Magyariban bizik, mintha a korcsulásnak természetet csalta s hont csalta ivadékkira támaszkodnék, úgy az igazi Magyar is mindinkább átlátandja, hogy nem lehet rend felsőbbség iránti engedelmesség, és nincs szerencse hűség nélkül. Mik, mint minden józan s elirányzott nézetek, kevés idő alatt egy testbe szoritandják a nemzetet fejedelmével; ezzel eltünend a félreértések s balmagyarázatok átka kiirtott gyökerükkel együtt; mind a nemzet, mind az udvar megismeri egymásnak jó tulajdonit, s emberi gyarlóságit viszont türi; meg lesz vetve a köl-

esönös bizodalomnak alapja, miután megszűnik azon hasztalan és mégis szünetlen felhívása a viszonti bizodalomnak; azon tanácsosok szavai pedig igazolva lesznek, kik így szólának a fejedelemhez : „*Egyenességgel bánj a Magyararral*“; meg lesznek továbbá rútul szégyenítve, kik a kormányban a magyarság iránt rossz akaratot jövendölének, s ebből ingadozást reméltek; és elvégre még az álbölcsek is kellő helyeikre jutnak, tudnillik a közmegvetés szinpadára, s onnan feledékenységre.

Ugy hogy a magyar nyelv bevétele által — mi nem pusztá csere „nyelvet nyelvért“, de midőn egy nemzetnek életszikrája, egyszersmind a magyar intézvényeknek is palladiuma — nemcsak a Magyar és Magyarország minden privilegiált felekezete, de a fejedelmi ház is nyer; s csak az a kérdés: Kinek haszna valódibb? A született Magyaré : „Visszanyerni sajátját“? Vagy a Magyarhon más nemzeteié : „Mindinkább részesülhetni az alkotmányos szabadság áldásiban“? Vagy a fejedelmi házé : „Elvégre a szeretet legőszintébb lánczaival kötni magához egy nemzetet, mely még nem volt, hanem csak lesz“!

Még ezen határok közt sincs azonban kimerítve azon haszon, mely a magyar nyelvnek hivatalosításá-

ból eredhetne; mert e nyelvnek felemelése által ujja-születnék a magyar nemzet.

Egy nemzet pedig, mely sajátágának kifejtésében valami egészre kiképezheti magát, oly erkölcsi test, mely az emberiségnek alkotó része, és azon lépcsőknek egyike, melyeken az emberi nem mind magasbra emelkedhetik véghivatása „a tökéletesülés“ felé.

Minél fogva a magyar nyelvnek hivatalosításától nem csak Magyarországra és kormányára, de még az egész austriai birodalomra, sőt az egész emberiségre is háromolhatnék haszon.

Nem bontakozik ugyan minden nép a földi lét salakiból elegendőleg ily egészre, ily felemelkedési lépcsőre ki, s mint a legtávolabb időktől mai napig tett tapasztalás mutatja, csak kevés nép idomult nemzetté, csak kevés érte el a férfiukor szakát, s a legtöbb alig született s eltűnt már, vagy gyermekkorból egyenesen gyermekaggságra süllyedt. De ha ilyest bizonyít is mult és jelen, meg van azért minden népben azon kifejlődhetési lehetőség, azon életszikra, mely ily kiképződésre birhat; mi okból mindent el is fog követni becsületes ember, kinek lelke érti a természet szavát, mi honosinak, nemzetének, hazájának olyas kifejtésére csak járulhat, melynek irányzata a tökéletesb. És ezen vágy a honszeretetnek legmélyebb kútfeje; mely Istentől emberbe oltott érzelem a rom-

latlan természet fiában minden más érzést felülmúl és felejtet, habár irányzatlan; valamint a legkimiveltebb főnek s legnemesültebb kebelnek is minden lépteit irányozza, de józanul; úgy, hogy a mint a hon java körül miveletlent és miveltet, bár mi távol álljanak is egymástól egyébiránt, mindenben szinte hasonló vágy egyesít, s e sympathiából, mely e földön a legnemesb, legdicsőbb emberi cselekedetek leggazdagabb forrása, csak azon fél emberek, csak azon fél tudósok vannak kizárva, kitagadva, kik az álnevelés maszlagitól elrokkantva, és enség gondolta szokások hatalma által minden nemesbül kivetkeztetve, a szüz természet benyomását felejték már, a természethez ismét visszatérő bölcsesség szavát pedig nem hallák még.

Nem is tapasztaljuk azért a honszeretet és hazafiság nemes jeleit és dicső okozatit félig-meddig csinosult vagy túlesinosult s elmesterkélthonokban, de azoknak látása szemeinket egyedül egészen kimivelt szabad országokban örvendíti. Mert a féltudás vagy túltudománytól elfélszegültekben része a közfoglalatosságoknak henyélés, része pedig kicsinységek és részletek körüli örök forgás; a természet legalsó lépcsőin pangó nemzetségeknél viszont, bár mikép buzogjanak is honszeretettől, ezen dicső érzelemnek okozatja mégis mindig csak érzelgés, ábrándozás és sikeretlen törekvés marad.

Józan s tökéletes miveltség után eseng tehát a lelkes. Ily magasságra azonban soha nem juthat, míg a természet jeleit érteni nem fogja, melyek egyébiránt minden halandó előtt nyitva állnak.

Azt mondják ugyan : „Egész léte az embernek titok, cselekvésinek semmi bizonyos irányzata nincs, s a világon semmi nem szól hozzá elhatározottan, mi cselekvő legyen“. De ugyan mikép szóljon nyilvánosan, láthatóbb s hathatósb betűk által a Mindenható az emberi nemhez, mint a nagy természet milliárdnyi csudáinál fogva, melyek mindenki előtt tárva vannak? Vagy itt is lesülyedjen a legfőbb jó saját nyomorult mintánkra, s 24 betűkkel szóljon hozzánk, midőn egy hajnaltámadat pillanata, vagy mikor a dicsőség fényétől ragyogó Orion sugárzik lelkünkbe? Nemde még a legcsekélyebb virág is többet, vég nélkül többet mond mind annál, mit az egész emberiség eddigelé fecsegni és holt betűivel kitenni vala képes.

Nem; azon szózat, melylyel a Mindenható az emberiséghez szól, felette egyszerű, s megtanulása háttartalanul könnyebb, mint akármely ember gondolta nyelvé, mert elértésére csak romlatlan lélek kell, s egy jele több igazságot, több dicsőt rejt, mint egész könyvtárok tartalmi.

A Mindenható nem burkolja igazságát sötét homályba, sőt felette nyilván szól az emberi nemhez, és

ha ez a tökéletesség szózatát érteni rendszerint nem tudja, sokszor nem akarja, az egyedül álnevelés szülte elfogultság s lelketlen szokásinak okozatja, melyek súlyaitól agyaghoz lánczolva maga alkotta bálványinak emel oltárt, s a tökéletesnek fényét el nem bírhatván, a nagy természet intését, tanácsit nem látja, nem hallja többé.

Ez okból bolyong a legtöbb ember mind vallásban, mind köz- és magány-életben, mind a tudományok mezején öröki tévutakon, s csak kevés követi a természet jelölte ösvényt. És ez okból akarná sok ál-böles is, ki a földet göggel tapossa, valamint egész népeket kaszárnýába, és minden nemzetet egy uralkodás alá szorítani, úgy a világ minden fajtaít és nyelveit is egyetlen egy testbe s szózatba olvasztni; holott a nagy természet minden, de még legkisebb része is a változások örök minemüségi és árnyéklati közt mindenütt legnagyobb egybehangzást, rendet s egységet oly nyilván mutat. Mi annak félre nem érthető bizonyósága, hogy valamint az értelmünk felülhaladó napsystemák számtalanságitól lefelé a legkisebb parányokig, a csalhatatlan örök bölcseség a minden-ségben mindent a legvégnélkülíbb különféleség alaki-val jelelt meg, és mégis minden a legédeníbb harmoniában csak egy halhatatlan nagy czél felé törekszik : „*A mindenség dicsőítésére*“! úgy az emberi nemet is nem vak véletlen, de böles hatalmak irány-

zata szakítá külön nemzetekre, nemzetségekre, családokra.

Mindazon sajátság, külön árnyéklatu kiképzés s házi erény tehát, melylyel a mindenség dicsőítésére a legkisebb család is járul, már betöltése egy azelőtt bármi parányi erkölcsi hézagnak, s így tökéletesülés. S ennél fogva mennyivel inkább tökéletességre vezető még mindaz, mi azon száz meg száz külön eredetiségek, tulajdonok s erények kimiveléséből áradoz, melyek végnélküli árnyéklatokban rejtekeznek a nemzetek külön szellemiben.

Ugy hogy, miután minden nemzet meg van hiva, habár mindegyik külön-külön uton is, saját pályáján s saját minemiségében némi azelőtt nem ismert tálmányokkal, új igazságok felkutatásával s némi erények szebb kifejtésével megajándékozni az emberiséget, és az által előmozdítani az alkotás végcélját, nem lehet a földön oly alávaló nép, melynek kitörése az egész emberiségre, sőt az egész alkotásra nézve ne volna veszteség; s annál inkább, mert úgy is oly kevés törekszik ily magas cél felé, s legtöbb már magamagában omladoz össze.

Mily esztelen, természetelleni s szivtelen tett ekép, s mily égbekiáltó és az egész mindenség boszuját gerjesztő bünn, egy nemzetnek kiképződési s előhaladási őszinte törekvésiben roszt látni, gáncsot keresni, s ellene szegülni! Mert ez nem kevésb, mint

megfosztani az emberiséget rokonától, legérdekesebb javától, megfosztani a világot legszebb kincsétől, megfosztani a mindenséget alkotható részétől.

Óvni fogja is ezért magát ily cselekedettől az igazi bölcs, sőt hazájához, nemzetéhez hű, s szolgálataukban állhatatos, örülni fog lelke más nemzetek erény vívta-ki szép diadalmin, s szíve soha nemtelen, öt zsibbasztó irigységre nem fásul, de minden tett, mely az emberiséget dicsőíti, inkább nemes versenyre lobbantja őt.

S így, midőn minden bármily kis körben s sötétben létező nemzetnek is megmaradása legvalódibb nyereség, mennyivel nagyobb még olyasé, mely, mint a Magyar, az emberek legnagyobb kincsével „szabad alkotmány szerkezetével“ bir. S ugyan nem volna-e az a rövidlátás és irigységnek legsajnosb okozatja, ha mindazon népek, melyek e legnagyobb földi jónak áldásával még nem élnek, de megnyerése végett életüket is készek volnának kockáztatni, ha e népek otromba esztelenséggel azért üldöznék a Magyar, mert ő oly kincsesel bir, melynek ők még hijával vannak, s így egynek se legyen, holott ha nem is a szív, eléggé világosan és erős hangon tanácsolja a fő „nem ellenzeni, de inkább kitelhetőleg elősegíteni a Magyar“, hogy az őt boldogító áldásnak melege el ne hidegüljön, hanem annak sugára tovább is terjedjen, nagyobb kört foglaljon, másokra is szálljon.

A Magyar a házi s társalkodási életnek kifejtésiben ugyan, mint sok egyébben, szinte minden szomszédjainak mögöttie, s tán nincs nép, melyet több előítélet, elfogultság s ezekhez makacsabb ragaszkodás zsibbasztna; de szabad szerkezetű alkotmánya által viszont ő áll minden szomszédi előtt s annyira, hogy jóllehet több vele határos nép sokban igen is előhaladott már, mikben ő egy lépést se, vagy tán csak ügyetlent tett, s jóllehet minden kincse egyedül és kirekesztőleg csak a magát kifejthetés lehetőségében áll, azért mindent fontolóra vévén, mint valami drágaság megbecsülésében, hol ennek nem csak modora, de tömege is vétetik tekintetbe, határtalanul magasabban áll és kedvezőbb körülmények közt létez a magyar nemzet, mint a szomszédságában levők akármelyike. És ha inkább zöldül is művészet, mesterség s tudomány a határmezőkön, s hasonlithatlan kimiveltebb ott az országos mechanika, ut, hid s eféle; a társasági kellemek is mód nélkül fejlettebbek, az életkényei pedig határtalanul sűrűbbek, s így a *test* minden kétség kívül jobban is érzi magát ott, mint Magyarországon, hol mindez még parlagon fekszik; és ha ily elsőbbségek gyönyörük, felette gyönyörük s valóban irigylésre méltók is — kivált ha anticipációk, adósságok s eféle hézagok nem lapangnak alattuk, s azokat egykor kinos uzsorával visszafizetni nem kell: azért igazi miveltség, valódi

tökélyhez mégis sokkal közelebb áll a magyar nemzet, mint az öt környező határnépek. S pedig azon igen egyszerű okból, mert nem a művészetek, mesterségek, tudományok és életkellemek felhalmozott tömege a nemzeti magasságnak, kedvező körülményeknek, igazi műveltségnek és józan culturának alapja, hanem a szabadság.

Mi azonban, a következés után itélve, a sokaság előtt, mely a kéjekben fuldoklás elfogultságától szinte semmiről sem hozhat józan ítéletet, eddigelé csábfény.

A vak szófogadás kötelékivel kormányzott népek közt, hol az egész nemzeti testnek minden oldalu kiképzéséről csak kevesek gondolkoznak, csak egyesek határoznak, ott nagyobb egyszerűség és egybehangzás miatt minden kimivelés és előmenetel természet szerint könnyebb és gyorsabb, mint oly nemzeteknél, hol szabad gondolkozásnak, s közdolgokba avatkozásnak pezsgősége szünetlen ingadozásban tartja az országlást; s im készek a korlátlan kormánynak párt-hivei, kik a culturának bizonyos magasságán állván, sehogy sem láthatják át, mikép lehetne oly nemzet, melynek határiban koránt sincs oly jó ut, annyi kellemes ház, kényelmes vendégfogadó, gyár, színház s több eféle, mint náluk, igazi műveltséghez s valódi tökélyhez mégis közelébb, mint ők; holott nem felette mély ész kell annak felfogására, hogy soha nem lehetnek e most említett s még számtalan eféle nem

említett elsőbbségek a szabadságnak közvetlen szülői, de csak visszahatásuk s iszonyu sulyra növekedésük által szülhetik azt lassu századok forgása alatt, midőn a szabadság tüze, ha túlsapongásit józanság fékezi, közlelkesezés s nemzeti erő által aránylag csak kevés idő alatt szomorú árnyékba állíthatja mindazt, mit egyesek gondoltak, parancsoltak, s gondolatlan szolgák vittek végbe; s felette kényes izlés sem kell, inkább kedvelni a testi és lelki gyönyörök csorbáit, mint a nemesb lelki tulajdonok fertőztetésit.

A német nemzet például, szabadsági alap hija miatt, iszonyu számának, mintaszorgalmának s feltornyosult tudományának daczára, századokig pangott, ma se tudta magát a mindenbeni közepszerűség lépcsőjéről magasbra emelni, s ma se birta tenger miveltségének sulya s hatása őt a szabadság áldásiba iktatni. Mi okból leglelkeseb énekese, érezvén nemzetének viszás uton, s így felette lassu növést, méltán így is panaszlá érzelmit: „Nincs itt a tudós emberre oltva, hanem az ember tudósra“.

Óriásként állott a büszke Spanyol egykor Angliának ellenében, ezt mindenben felülhaladó; s midőn legnagyobb összhangzásba hozta II. Filep erős akaratja, már uralkodása hajnalában a félszigetet, még akkor Anglia ezer vélemények s irányzatok egybecsapásától forrva forrott; és az akkori álbölcs — kinek oly számtalan ivadéka szállott rák — a Spa-

nyolban hihetőleg egészséges és erős, az Angolban viszont felette beteg s magában bomlandó nemzetet látott. Alig folyt le a zsarnok fél kormányideje, s már felülmúlta a szabadság talpkövéen emelkedett Britannia az egy embertől függő sötét hont, s most kérkedve áll egyik a csillagok felé, a másik porban hever.

Igy lépett szabadság talpkövéen az egykori Hel- las a halhatatlanság fokára. Így veté a polgári erény- től pezsgő szabad Róma a szolga népeket járma alá. Így emelé a szabadság szikrája Velenczét a tengerek mélységébül ki. S így sugárzik alig két embernem- zedék után a szabadság sarkalatin üdvezült Amerika tán minden nemzetek fölött. S mi éltünk tavaszától aggkorunkig valaha csak emelé keblünk, valaha csak örömbé ringatá lelkünk, vagy édes rokonkinra ger- jesztett, mind a szabadságnak, vagy a szabadság utáni *törekvésnek* okozatja.

Azon kis jóllét és cultura, melyre zablátlan kor- mány emelhet, rendszerint olyan, mint megszűnni akaró télnek állhatatlan ideje; fényes néha, de min- dig hideg, néha pedig borongós; mert egyesek vál- tozó tulajdonitól, s ezeknek határozatlan élethosszától függ; egész nemzetekre soha nem terjed, de mindig, mintha ilyeshez nem mindenkinek volna köze s joga, csak bizonyos felekezetek körében marad; s ha a vé- letlennek kénye szerint kivételkép olykor továbbdad

is tart, s ahoz a közönségnek is közelíteni némileg szabad, azért volta, kifejlése aránylag mégis mindig parányi és pangó.

És mikép is lehetne ez másként? Az önkény járszalagin tartott nép nem különb, mint üvegházi nevendék, kinek oldalától soha nem távozik a nevelő; s így valamint ez szorgalma által védenczét némieken jelesbségre emelheti — kivált a világ előtt, ha valósággal nem is — úgy a független uralkodó is fel-fel-tüntetheti talentumai által népét némi elsőbbségek polczára; de azért sem az örökké támogatott nevendékben, sem azon népben, melyért mindig más gondolkodik és gondoskodik, sok értelmesség, élettudomány s valódi lelki súly soha kifejlődni nem fog; s mint az egyik, úgy a másik — minthogy erkölcsi birtokuk nem saját, de csak bérlett jó — vajmi szomorú szerepet játszik a világ nagy szinpadán, ha oly egyesek és nemzetekkel jó surlódásba, melyek idegen gyám s túlgond által el nem gyengítve, már jó eleve voltak saját tulajdonik s erejük kifejtésére szorítva.

De feltéve, hogy valaki másért jobban gondoskodhatik, mint kiki magáért, és a nemzetek is bátrabban mehetnek előre járszalagokon, mint saját lábaikon, minek állítása — jóllehet nem oly igen ritka — szembeszökő képtelenség, még akkor sem vehetni a szabad alkotmányok felsőbbségét kérdésbe, ha arra fordittatik tekintet; hogy ezekben ezer meg

ezer, sőt milliónyi emberfő van gondolkozásra, az isteni adományok azon legjelesbikének használására, mely az embert a világ urává dicsőíti, nem csak ébresztve, de a lélek és testnek minden vágyai és tulajdoni által legszenvedelmesben ingerelve; midőn az önkénytől irányzott, vezetett és mesterkelt népek közt, a legékesb emberi tulajdonnak használása, a szabad gondolkozás nem ébresztetik, semmi által nem ingereltetik; és így szabad népek mindazon kincsekkel sajátként s nagy tömegekben élnek, melyek a gondolkozás tengeréből forrnak fel, a szolga népek viszont némi egyesek sugárin kívül, mindenben világosság hijával vannak, semmi eredetivel nem bírnak, s szinte minden tudásuk utánzás, majmolás, és ezen utolsó okból — mert minden másolat tökéletlen — művészeti, mesterségi s tudományi kifejlődésük jól lehet parányi, jobbadán félszeg is.

Szabad nemzetek, nem tagadhatni, sokszor gyuladásba lobbannak, minthogy e földön még a legtökélyesbnek is vannak árnyékoldalai, s így semmi ember-gondolta nem lehet ment néhai egyensúlyt vesztéstől. De azon megelégedés s öröm, melyet szolga-nemzetek sáfári érzenek s mindenkivel éreztetni törekednek, midőn ily betegségi crisisekben forrnak szabad nemzetek, minden különbség nélkül csak az az érzés és öröm, melylyel az aszúkérságban sinlödő, ha ágyát még elhagyhatja, vigasztalni szokta

magát és körüllevőit, mikor az ifjúságtól, erőtől s vérteljtől túlpezsgöt néha-néha lábairól dönti az egészségi egyensúly vesztese.

A szabad alkotmányokból fakadó veszedelem a közönségben fejledező erkölcsi erők túlságában vagy rossz irányzatában veszi eredetét; az önkényes kormányok veszedelmét viszont ilyes erők híja vagy parányisága következteti. Az elsők hiánya : túlélet, túlmozgás, túláldás, és így az igen is sok; az utolsóké : élet szüke, áldás híja, és ekép az igen is kevés. Az elsőket fékezheti bölcsesség, s veszedelmeik csak mulandók, egészségi szakaszaik pedig gyönyörteliek; az utolsókat viszont bölcsesség semmire nem bírhatja előbb valódilag, mielőtt a szabadság talpköve nem vettetik meg, mert ezen erkölcsi sarkalat híja miatt igazi egészségük soha sincs, és hosszas betegségüknek bizonyos vége a halál.

Azon elsőbbségek tehát, melyekkel önkénytől fékezett népek állnak szabad nemzetek fölött, nem is fogják a világi történetek által kimivelt ítélő erőt a józanság utjából elcsábítani, de inkább fog az ily kincsesel bíró szabad alkotmány után esengni s törekedni, minthogy ennek áldásai alatt csak rövid idő után valódi civilisációban s ennek nyereségiben nemcsak elérni, de messzire hátrahagyni is lehet mindazon szolgálá-népeket, melyekre idő, némi bölcsebb fejedelem, s kifejlett szomszédok róttak valamelyes

elsőségeket. De még inkább azért, mert testi és kivált lelki szabadság nélkül igazi bátorkodásban egy ország sem részesülhet, és eképp szerencse talpköve, míg e jóban nem részes, mindig csak a puszta véletlen marad.

A mikből az foly, hogy emberileg szólva : ,szabad alkotmányi áldás‘ a lehető legnagyobb földi jó, és e szerint minden ember, ki bona fide keresi a jó- s bátorkodásnak talpkövét, és egészséges, józan ítélő ereje is van, s *melléknézetek* vagy *személyes hasznok csáb-jaitól megvesztegetve nincs*, szabad alkotmány áldásai alá fog törekedni; miből megint az következik, hogy a magyar nemzet ujjaszületése, minthogy szabad szerkezetű alkotmánya van, nemcsak az austriai közbirodalomnak, de az egész földtér becsületes lakosát is közelébb állíthatja józan emberi törekedésinek vég-céljához, és eképp annak előmozdításából az egész jobb emberiségre háramolhat haszon.

De azért, mert a magyar nemzetnek ujjaszületéséből haszon nemcsak Magyarországnak, de minden vidéknek lakosira háramolhat, s azért, mert a Magyar szabad alkotmányánál fova valódi culturához közelébb áll, mint sok más nép, még korántsem következik az, hogy ezen említett ismétli születésből *szükségkép* mindenkire háramoljon is haszon, és a magyar nemzet másokat meg is előzzön. És azon igen természetes okból, mert felette sok születik, s szüle-

tik ujjá e világon roszul, és épen nem következik, hogy az, ki valamely czélhoz közelébb áll, azért mivel nincs távol tőle, előbb el is érje azt, mint távolabbi versenytársai, sőt szintannyi, vagy tán több példa mutatkozik oly nemzetekről, melyek a szabadság áldásával józanul élni nem tudván, szolgaságra jutottak, mint viszont nem ritkán e gyönyörű kincs tisztelése és bölcs használása legelnyomottabb népeket is a szabadság áldásiba iktatott.

Az egész, feltétel alatt áll, s a közhaszon s nemhaszon, sőt kár közti kérdés a körül forog: „A magyar nemzet ujjászületési szellemében, jobbra vagy balra fordul-e, azaz a tökéletesb felé lép-e, vagy még jobban eltávozik-e attól“?

Mert ha még inkább elmerül a százezernyi privilegiumok szegyenibe, s midőn mindig szorosb korlátok közé szorítja a „misera plebs“, mindig több súlyt is vet nyakába, maga pedig minden teher alól kibujván, egyre szaporítja a magához hasonló herét, s minden külföldit megvetvén, ön kis körének penészei közt keres felvilágosulást és tudományt; ha ily dicsőségekre, vagy csak palliativ s ál-javításokra használja a magyar népnek nemzeti azaz constitutió-nális része szabadságát, akkor ujjászületése valóban se tartós, se hasznos a világ területén senkinek nem lesz, a szabadság s szabad alkotmányok ellenségein kívül, kik az emancipációk és szabad szervezetek si-

keretlen próbáin mindig ünnepet ülnek, minthogy semmi nem erősíti zabláikat annyira; és épen ezen utolsó eset okozza ily sikeretlenségek kiszámíthatlan kárát; mi okból a magyar nemzet ujjaszületése, ha az a legvalódibb nemesség minden erénycitől nem kísértetik, más népeknek, e szent czél után törekvőknek, nemcsak kárára, de még legnagyobb átkára is válhatik.

Nem is kívánhat ennél fogva a magyar nemzet ujjaszületési törekvésiben pártfogást akárkitől is, de igazságos keresete csak azon határig járulhat: „hagyják magára és kiképződési munkálódásiban ne hátráltassák“.

„Nem is hátráltatja senki a Magyarot kifejtési vágyaiban“ ily megjegyzést tesznek erre sokan, „de tartsa meg alkotmánya legidősb s legerősb zálogát, a latán nyelvet“.

S kérдем, nem minden nap hallott sententia-e ez? mely sokszor még a legelőkelőbb országos embe-reink ajkairól is kong? Valóban szégyen!

Ujjászülessék, kiképezze magát nemzet; de a kiképzés legelső feltételével se birjon! Saját lábain tudjon végkép állni; de a halál karjai közül ki ne menekedjék! s alkotmányának, szabadságának, ne honszeretet, ne fejedelemhez s közönséghez kötő hűség, ne törvények utáni szigorú élet, s ezekből fakadó polgári erény, egyesületi lélek s közmiveltség

legyenek legerősb zálogi, de egy rútul elbénitott holt nyelv! Ó a nyomorult kifejtés, nyomorult szabadsági zálog, s még százszorta nyomorultabb velő, mely csak ily gyáva czél után eseng! Valóban pirulni érzi a romlatlan ember ily gyalázatoknak csak ismétlésétől is képét.

Nemzet, habár szabad alkotmánya van is, mindaddig, míg saját nyelvét nem használja, tovább áll a kifejlési lehetőségtől, mint a legvadabb nép, mely anyanyelvével szabadon él. Legsomorúbb és egyszersmind legnevetségesb anomáliában fog tehát szabad alkotmánya magasságán, mint a világ legmagasb pelengérén mindaddig czégerkedni a magyar nemzet még a Szerbek, Oláhok, Bolgárok alatt is, mert ezek nyelveikkel élnek, míg szabad alkotmányát ezen természeti jog elérésére nem használta, mit ha nem tesz, s tüstént nem tesz, mint legszentebb kötelességeiről felejtkező, valóban legtávolabb sugárát sem érdemli a szabadságnak.

Minden áron meg kell tehát nyerni anyanyelvünk használatát, mit senki tőlünk igazsággal meg nem tagadhat, de a mi gyarló és így hatalommal sokszor visszaélő emberek közt még több ,senki se fog megtagadni', ha nem többet, mint kötelességünket teljesítvén, egy lélekkel, egy testtel mindnyájan, kiknek szavunk van hozzá, akarjuk azt, s akaratumk oly elhatározott is, hogy előbb semmit se tenni, sőt

veszni is készek vagyunk, mielőtt e mennyekbe kiáltó kívánatunk tökéletesen eligazítva nincs.

És ezt a tanácsot, büszke érzéssel, mint a sokaktól kikiáltott pénzbálványzó, fukar számoló, én adom, a legroszabb sorsot édes örömet osztó. De becsület nélkül az Istennek minden adományai keserűk, nemzetnek pedig, melynek még saját nyelvén se szabad beszélni, csak pirulni kell, s valóban felette nagy becsülete senki előtt nincs!

„Hiszen beszélhet s használhatja a Magyar saját nyelvét, ki hátráltatja abban“? így szól továbbá a rozsdá közt nevelt vagy inkább csak felnőtt és „iskolázott“ csoport. Miből könnyen ítélhetni azon érzelmek s nemzeti remények roppantságáról s nemes irányzatáról!!! melylyel sok nem szégyenli az emberiségnek elárulni magát!

Csak előszobák s kocsisok közt *tengjen* a magyar nyelv, ugy-e? Vagy némi lelkesek védelmezzék azt örökön örökké Horatius Coclesként aránylag nyomorult szűk körben a vég elpusztulástól?

Nem, nem. A Magyar ne bitoroljon semmi természetelleni jogot, s máséba ne vágjon; de viszont neki is adassék meg *egész kiterjedésben* nyelve körül azon jog, melylyel minden nép, sőt Magyarország minden népsége meg van áldva, tudnilik „saját nyelvét nem csak *kiváltkép*, de *rendszerbáként*, azaz hivatalban is használhatni. Mert csak

ezáltal részesül ő igazságos sorsban kiképezhetni magát.

Minden nép, akár merre fordulunk is a világ hátán, saját anyanyelvével egész kiterjedésben él; és még a Magyarországon létező népségek is részesülnek e közáldásban odaküinti focusaik, anyagyökereik által; mert az Oláhnak nyelve Oláhországban, a Szláv nemzetségek szózata a Muszkaság és Szerbek közt, a Görögé továbbá az új Hellasban, a Németé végre több országokban hivatali, törvényes nyelv. És ezek közt még a legelnyomatottban is, mely kegyelemből él, a-tól z-ig minden még a fegyveresek jelszava is oláh nyelven foly. Csak a Magyar van — az emberiség közt egyedüli példa — ezen minden emberek közös jogából kitagadva! S még egyszer kérdem, mit ér az életnek minden kelleme : egészség, vagyon, házi szerencse, s mind, a mit képzelet feltálhat a becsület azon alapja nélkül, melynek híját lehetetlen nem kárhoztatni, s bizonyosan mi is legirgalmatlanabbul kárhozthatnók, ha nem minmagunkat érdeklene, s nem volnánk az öröki önhizelkedés maszlagitól elhiusítva, elvakítva, megszokva leggorombább hibáinkat is örökön örökké leplezni, s magunknak minden alkalommal gyáván megbocsátni:

Helyzetünk becsületes ember érzelmi szerint, kiben minden nemes utolsó szikráig el nem aludt még, türehetetlen, mert, kivált mostani időkben, hol

minden nemzet életével kész védni sajátosságát, a leg-
alábbvaló is megvetéssel nézhet minket le, minket,
kikben még annyi erény, annyi erő, annyi elhatár-
zottság sincs : ,férfiasan akarni és ki is vinni a latán
nyelv ellenében azt, mit soha még egyes rab sem en-
gedett elidegeníttetni magától. S ily émelygést okozó
kötelesség-felejtés, ily eddig soha nem hallott elfaj-
zás, pulyaság és félénkség közt még mi akarunk más
nemzeteket gyámolni és protectionk alá venni (a Len-
gyeleket), holott mi rajtunk a sor, nem más nemze-
tek gyámolát, pártolását, de tőlünk fordulását és
megvetését aratni; mert oly nemzet, mely legszen-
tebb érdekeiért oly keveset, oly félig-meddig, oly
lágyat tud csak tenni és végbevenni, mint a Magyar,
az valóban még szánakozást sem érdemel, s ha e fe-
lett még ő akar, ő saját lábain állni se tudó, másokat
lábra segitni, akkor a részrehajlatlan szemében a leg-
méltóbb nevetség tárgyává bukik le.

A bitorlott hirnévnek mindenütt vége szakad,
és nincs oly elsőség, oly hátramaradás többé, melyet
ezen túl a civilisáció azon jótévő világa, mely hála az
egeknek, lassanként már mindent átjár, kellő ítélet
alá, s ezután kellő helyére ne állítna. A magyar
nemzet fölött is el fog tökéletesen oszlani minden
nimbus, s már nem sokára minden jó és rossz tulajdo-
nival leplezetlen fog állni mindenkinek láttára a
nagy világ előtt. Miből oly bizonyosan mint $2 \times 2 = 4$

az fog következni, hogy a magyar nemzet hire, becse jobbadán bitorlott jó volt, és csak azok becsülheték azt mostani mibenléténél fogva általánosan véve meg, kik nem ismerék, midőn azok, kik ismerék, alkotmányos részéből csak felette keveseket találtak igazi megbecsülésre érdemeseknek, mi után a világ ítélete a Magyarról az lesz, hogy „privilegiált része általában véve elfajult, elpuhult, minden nemzeti kötelességit felejtette, s nagyobb becse a köznépben van, a privilegiált pedig csak annyiban érdemel figyelmet s megtisztelést, mennyiben egyedüli javát „kifejlődhetési erejét“ *nemesen* — a szónak valódi nem bitorlott értelmében — és minden felekezetinek előmenetére használandja.

„Kár is volt azért kimutatni a magyar nemzet hiányit, hátramaradásit, s lármát ütni olyasokról, mikről hallgatni tanácsosb lett volna, és mint rossz madár lepiszkolni saját fészket“, ily dorgáló hangokkal áll most elő a sötétségi fajzat. De e nemtelen se regnek csufkeblüségéről, higeszüségéről, s otromba cselekvéstervéről nem nehéz lerántani a fátyolt. S ugyanis :

Ki hiányit, hibáit még maga előtt is leplezi, csak ezen cselekedet által is eléggé bebizonyítja „javulásra nem igen elhatározott szándékát, és e felett mindenkinek teljes jogot ad, hiányit s hibáit akár mi módon is szemére hányni; midőn ezen hátramaradások s fél-

retérések őszinte, férfias elismerése viszont annyira s oly erővel bizonyítja a javulás akaratjának elhatározottságát, hogy rögtön megsemmisíti akárkinek is szemrehányási, de még megjegyzési jogát is.

Minden zsarnokság és monopolium gyűlöletes. Nem is szenved azért azt becsületes ember semmi-
ben, de fogja üldözni mindenütt és mindenkor élte fogyáig.

Bitorlott fény előbb-utóbb bizonyosan elpárolog, s mennél nagyobb s megérdemletlenebb volt, annál bizonyosabban és mélyebben dönt a gyűlölet vagy kikaczagtatás szégyenhelyire.

Tartsa ezeknél fogva a sötétségi fajzat hiányit s hibáit ezentúl is titkon, dugdozza, leplezze mocskait ügye és esze szerint, s mint a világ legostobább madara, soha ne mentse, soha ne szabadítsa meg fészket a benne felhalmozott mocskok undokságától, s folytassa e dicső, velős systemáját, míg bírja, saját személyemet tekintvén, nem bánom, de ugyan siratom a hazát, mert semmi nem rontá meg eddig a legszebb virulásnak indult nemzeteket is annyira, mint ily férgek, melyek csak alattomban, sötétben s a rothadás büzei közt gyarapodhatnak, s így hazánk is többet tarthat és retteghet minden előmenetelt s javítást gátló gyűlöletes fajtájoktól, mint legelszántabb, leg-hatalmasb ellenségeinek ártalmától.

Nem nemes, de még józan sem : a javulásra éb-

redtet, s javulásnak indultat szemrehányásokkal sérteni, s a hibáiból fejledezőt, hibáinak szünetlen említésével elkeseríteni, tagadhatlan igazság. Nem is érdemlenének ezért hazánknak — akkor igazán — ócsárlói, velem együtt legkisebb kiméletet, de túl-érettek volnánk a száműzésre, a nemzet sorából kitörlésre, ha testestől lelkestől javulásra ébredett s javulásnak indult, s hibáiból valósággal fejledező is volna a magyar nemzet.

Ily áldás napját azonban még koránt sem értük el. Mert mind az a kevés, mi ujjaszületésünkre történt eddigelé, jobbadán szalmatűz volt és szó; tett és igazi áldozat — a szónak szigorú értelmében — szinte sehol se mutatkozik.

Hogy most már néha-néha igazat is szabad mondani, itt-ott hibákat érintgetni, s nem kell minden hazait dicsérni s felhőkbe magasztalni szünetlen, mint ezelőtt, s mert azt, ki nyakát sok honi szokások járma alá baromilag nem görbiti, egyenesen kövekkel nem hajigálják, sőt alkalomként helybenhagyási jelekben és dicséreteken is részesülnek a nem mindennapi uton törekedők, az, mily szép szürkülete legyen is egy szebb reggelnek, mégis mindig csak szó, szó, melyben a Magyar igen gazdag, igen ajándékony, de nem áldozat, nem tett, s csak azon egyeseknek nyereség, kiket illet, de a közönségre nézve semmi haszon.

Hanem valamint magunkban hibát látni nem szeretünk, azoktól megmenekedni pedig nincs ,semmitől se rettegő elhatározottságunk‘ és ekép azokat még magunk előtt is leplezgetjük, palástolgatjuk, és a boldog illusiók mámoriban szárnyalván minden alkalommal nemes (!) lelkiileg megbocsátunk minmagunknak, úgy más részről mindjárt készek is vagyunk cselekedetünket bámulni, s azokat leghangosabban harsogtatni egekbe, habár cselekvésünk legkisebbel se több, mint kötelesség, sőt szigorún véve, tán még az alatt is áll.

Nem is mutathat azért a magyar nemzet — én legalább sehol se tudok — igazi áldozatot elé. Mert azon adakozások pénzben, időben, személyben, melylyel honunk némi hü fiai járultak a közjóhoz, s annak előmozdításához újabb időkben, áldozat nevét még nem érdemlik, mert a hazát vagyon-, élet- s becsület-koczkáztatással egy se szolgálta, és azon néhány forintnak, csekély időnek s kis munkásságnak jobb s nemesb célra fordítása, mely némieknél a mindennapi fecsérlésnek, unalomnak s disztelen pezderkedésnek foglalá helyét szaporán eltünő villámként, még nem áldozat; minthogy az e nevet megérdemlő lelki tett sanyaruságok, fájdalmak s veszélyek árába telik, s legkisebb földi jutalma sincs. Annyira elsülyedett s rothadásnak indult nemzetet pedig, mint a Magyar, soha nem menthet meg egyesek langyos

honszeretete és egyesek lágymeleg törekedése vég s disztelen elpusztulástól; de ily nem mindennapi munka csak úgy sikerülhet, ha sokan hevülnek a szent hazafiság oly tetteire, melyeknek legnagyobb része — ha kell — tiszta áldozat. De még *ily áldozatok* legőszintébb *tétele*, legkészségesb *hozása* sem elég bizonyos diadalra, minthogy nem ritkán haszon nélkül égnék a haza oltárán el, s legkisebb jelök se marad.

Tökéletesen s hibáink legmélyebb gyökerfenekéig kell tehát mindenek előtt magunkba szállnunk, s minden illusiókkal félre, legelsőben is mibenlétünk erkölcsi nyomoruságát őszintén elismernünk. Mert mindaddig, míg önszeretetünk, hiuságunk s gögünk csak egyetlen egy bármi parányi árnyékla keveredik is, önismereti ítéletünkbe, mindaddig túlbecsülésünkre fog csábitni gyarlóságunk örökleg, minek következtében nemcsak tettleg nem fogunk járulni oly szükséges újjászületésünkhöz, de még annak sürgető voltát érezni, sőt mibenlétünk valóságát se fogjuk tisztán látni s elismerni soha is, és így attól lassanként még inkább eltávozni.

E tengely körül forog menekedésünk, vesztünk. És azért míg hazaszeretetről csak fecsegünk, szabadságunkkal csak pajkoskodunk, s parányi erőnket nem magunk mentésére, de mások segítségére akarjuk használni, mik mindannyi csalhatlan jelei az éretlen

ítélő tehetségnek, zablátlan hiusági viszketegnek, s tudatlanságból származó öntúlbecsülésnek; és fecsegés helyett nem tesziünk, szabadsági kicsapongásinkat korlátok közé nem szorítjuk, és minden erőnket egyedül magunk mentésére nem fordítjuk: mindaddig inkább iskolába járás a minket valódiilag illető tiszt, és nem a törvényhozás.

Nem is jutalmazta ez okból eddigi törekedésünket legkisebb említésre méltó siker is; mert még nyelvünkkel sem bírnak, s ekép nemzeti talpkövének sincs, minek daczára mégis kész volna köztünk sok gyáva ábrándozó, némi kis hasztalan erőlködéseieért, melyekkel fűtött teremben figurázgatott, már babért fenni halántéki körül.

Mindig más nemzetek sorsával bibelődik a magyar, s más szenvedő népeket akar rokonszenvével, részvétével vigasztalni, támogatni.

De mily hiu s természetelleni erőlködés a magával is alig bíró Magyarban idegennek akarni megszabadulásra nyújtani kezét odakiün, midőn saját nemzetségének, saját vérrokonának legnagyobb része szolgaságban trespel a haza közepén, és csak ezen okból, ha a többi nem vétetik is számba, maga sem áll felette messze minden megmaradt szabadságinak vesztésétől. És mily csekély önismeretnek, de viszont mily határtalan túlbecsülésnek jele továbbá azon,

természettel összeütköző irányzat, azokat szánni, azokat siratni, kik a legszebb sajáttal, a becsülettel még váltig birnak, melyet tőlük legelszántabb ellenségük se tagadhat meg, és soha nem látni, de még nem is sejdíteni saját állásának nyomorult voltát, hová önfertőztetés sülyesztett, és így az nemcsak becsületi részvételt senkiben nem gerjeszthet, sőt még szanakozást se, de minden idegent hideg elfordulásra kényszerít.

Valóban a Magyaroknak nincs mit fecsérteni szanakozásával, mert önbajainak siratására sincs koránt is elég könye. Az egész világon nem érez vele senki. Még határtalan Ázsiának, egykori hazájának közepette se találtaik egyetlen egy rokona is többé, nem, de mint nemzet, még az Istentől embernek ajándékozott feleségében, az asszonyban se talál hiv pártolót, bajaiban rokonlelkü osztózt, sőt még vele gyászolt se. S így még boldogtalanabb, mint az első ember-vért ontotta szerencsétlen halandó, mert a csillagok alatt mindentől elhagyva, csak egyedül áll.

Nemzeti ügyében, éltenek legérdekesb, legmélőbb, legnemesb foglalatosságiban nemcsak nem gyámolítja, de még nem is érti hölgye. S míg minden nemzetenél, legyen bár a szolgaság legalantibb lépcsőjén, nemzeti bajt, nemzeti örömet öszintés hűséggel oszt férjével a nő, sőt hihetőleg még török háremben is váltva búra fakaszt, vagy örömbé ringat

a félholdnak gyásza, vagy sikere, addig a magyar asszony — kevés kivétellel — nemzetének hátat fordít, csak érteni se kívánja, és a hazafiság legőszintébb törekedésinek láttára tán ő vonul mindenek közt leghidegebben vissza, s tán ő mutat mindenek közt a hazával legkevesebb sympathiát.

És ezek után még protectiókat akar osztogatni a Magyar, és másokért gyászolni, holott senki se szorult protectióra annyira, mint ő, és az egész világon sincs elég tágas és elég fekete ravatal, befödni a magyar haza felett mindazt, mit a megsértett természet eléggé gyászolni nem képes! Mi megint új bizonyosága, mennyire gyengitheti a rossz anyatét, századi henyélés s csupán a rútabb testi érdekek bálványzása az *ítélő tehetséget*, s viszont mennyire zavarhatja meg a privilegiumok közti nevelés, zablátlan életmód, és leginkább gögtől irányzott szokás a *képzelet tehetségét*; mi két adat fonalán nem nehéz gyökér okára jutni: „Miért nem ismeri de legkisebbé is se magát, se mibenlétét, se körülményit, se erkölcsi becsét a magyar nemzet alkotmányos része, hanem miért becsüli — kevés kivétellel — erejét, tulajdonit s erkölcsi súlyát kicsapongásig örökleg túl, s miért nem birhatta eddigelé semmi öt, mibenlétének, körülményinek s hátramaradásinak tisztán átlátására, őszinte elismerésére, és azon férfias s lelkes elhatározottságra „Idővesztés nélkül segíteni ott, hol kell“.

„Nincs a Magyarnak oly rossz dolga, sőt másokhoz hasonlítva felette jó helyen ül; nem is nyom azért okos ember előtt mindazon előgördített theoriai szivömledés s hyperbola sokat“. Így hallom most szólni a privilegiált felekezetek nestorait, kik dicső szokásuk szerint, ha a Magyart említik, *kivétel nélkül* az országnak csak privilegiált felekezetit veszik számba, *kiváltkép* pedig csak önszemélyeiket, mi — bár mily utféli hasonlítás legyen is — Ázsiának azon pöttöny zsarnokára emlékeztet, ki, mint mondják, soha nem képes kibontakozni ilyféle okoskodásból: „Dolgom jó van, és így hála az egeknek, népem is boldog“. „Ettem, ittam, s így örök tisztelet a magas Allahnak, mindenki is megelégedhetik, s zúgolódásra legkisebb józan ok sincs“. Mily kis scenából az életben eléggé szembeszöknek ily okoskodóknak — kiknek jólétmértékük mindig csak a has és rothadó test, és az is csak a maguké — okos praxisai és velős antihyperbolái!

Ha evéssel, ivással s henyéléssel már ki volnának elégítve az ember szükségai, s a lélek nem kívánná táplálékot még sokkal sürgetőbben meg, mint a test, akkor, igaz, azt lehetne gondolni, hogy némi magyar palotákba vagy curiákba tébolyodott a szerencse.

Miután azonban jobb embernek igazi megbecsül-
tetés, tudnillik nem oly pusztá hajlongás és pusztá

szó, melylyel szolga szokott urának hizelkedni, vagy legalább 'önmegbecsülhetés' határtalanul szükségesb, mint a mindennapi kenyér, sőt sokkal szükségesb, mint az élet, Magyarországon lelkes ember jó helyen sehol sem ülhet. De feltéve, ha az ember halandó részének jólétével már el volna érve az emberi legfőbb cél és boldogság, még akkor se lehet jó helyek és jó ülések felette sokával pajkoskodni Magyarországon. A nemesség nőttön nő, és azon egy hold földön, melyen ma egy szál tengődik, meglehet már holnap tiz nemes ág is osztozik; az ország s közönség szükségei pedig óráról órára szaporodnak. Miből nem vélekedésként, de mathematicae az foly, hogy majd-majd még a privilegiált felekezetnek se lesz helye, hová, és nem szójátékban, de valóságosan, csak ülnie is; és így még a hasnak s testi kellemeknek sikeres csatapiaczi is csak néhány kastélyokra lesznek szorítva, míg a nagy rész a soha kellőleg számba nem vett adózóval együtt igazi 'helytelenségre' jutván, inkább az igen is kevés, mint az igen is sok kellemek után fog csömörködni. Ugy hogy ha nem lenne is becsületes embernek felette kellemetlen érzés: 'ülni s jó helyen ülni, midőn mások állnak s rossz helyen állnak', és ha a lélek szükségei legkisebb tekintetbe se vétetnének, vagy ilyes szükségek nem is léteznének, még akkor se tartanák az említett nestorok praxisai és antihyperbolái a tűz-víz próbáját

ki. Minthogy jó ülésnek, megvallom saját *theoriám* és *ábrándozásim* szerint, a közéletben csak olyas szokott neveztetni, melyből az embert egy könnyen ki nem lehet ugratni. Oly helyek azonban, melyek igen prominensek, sem erő, sem erény által kellőleg védelmezve nincsenek, s melyekre mások is szeretnének ülni, kikben ha erény nem is, de bizonyosan több az erő, rútol ki vannak veszélyes ostromoknak téve, mind felülről, mind alulról.

Még a pusztá agyag érdeke is legsürgetőbben megkivánja tehát, hogy mibenlétünket, körülményinket és hátramaradásinkat minél előbb tisztán átlásuk, őszintén elismerjük, és azon férfias elhatározottságra lelkesüljünk : „Idővesztés nélkül segítni; hol kell“.

S így mennyivel inkább sürgeti ezen cselekvéseket még az, ha mint nemes emberek (!), a lélek örömeiben is akarunk részesülni, melyek egyedül annak szükségai kielégítéséből erednek.

Mondják ugyan, hogy „boldog álmokból felébreszteni, és szerencsés tévutakról a józanság nyomdokira visszavezetni, kegyetlenség“. Hanem ez már rég helyreigazitott csalkép; mert az álomnak köde, s kivált a képzeletnek nyavalyája alig lehet nemleges, de bizonyosan soha sem igenleges sarkalatja a megelégedésnek s szerencsének. De ha nem volna is ez, egyeseket tekintve, rég elismert igazság, nemzetekre

nézve még sem lehetne legkisebb kérdésbe is venni valóságát; mivel egyesek kínos felébredés nélkül álmódozhatnak éltük fogytáig a legvirulóbb képzeletk andalgóin, nemzetek azonban előbb-utóbb bizonyosan felébrednek és az egymást felváltó generációk vajmi keserű kinokra serkennek, eldődek csábálmái s varázs-tömkelegiben kalandoztai után. Mi okból felébresztése nemzeteknek a csalfa álmok mámoriból s azoknak tébolydókból a józanság útjára vezetése nemesak nem kegyetlenség, de a lehető legjótékonnyabb tett, habár a felébresztési pillanatok nem kellemesek is, mint az önismereti szakaszok crisisai se szoktak azok lenni, de mégis üdvösségesek.

Gördítnek elő ilyest is : „Miért hirdetni eféléket oly hangosan, miket inkább egyenesen tenni kellene, mint beszéd és láрма által még erősen egybebonnyolítani, és azáltal azokat is érdekelni, kiknek a tárgy eldöntéséhez se törvényes, se természeti joguk nincs“. És valóban kár, hogy ily tökéletesen sima utakon nagy czélokat mindenütt elérni nem lehet; de a mélyen alvók, rövidlátók, higvelejűk, facsart eszűk és légben nyargaló ábrándozók sokadalmát némi jelekkel, varázsbottal és a puszta sympathia szereivel önismetre, pirulásra, javulási vágyra és nemesb kezdetre nem birhatni ott, hol halálos áloni vagy elleneséges divergentia, hiusággal fitogatott vakság, s göggel pártolt tudatlanság a társaságnak főbb ele-

mei; mert ott csak erős hangok, hathatós szerek és mély vágások használhatnak, vagy semmi.

Ha a nemes közönség lelkesb, miveltebb, és így haladásra nagyobb ösztönt érző lenne, vagy a közönségnek lelkesb és miveltebb része égető vágya szerint, a nagy nemes közönség akadályozása nélkül előre is haladhatna, vagy valami jótévő idegen hatalom kényszerítné a magyar nemzetet kötelesség teljesítésére, és abból okvetlen következő boldogságra, akkor természet szerint nem volna a sok bökdösésre, dögönyözésre és lármára szükség, de még sok szóra se, hanem egyenesen cselekvéssel lehetne és kellene is kezdeni.

Miután azonban előbbi hasztalan erősködésinket számba se vevén, 1790-től kezdve több mint 44 év folyt le, és a Magyar egyébiránt dicséretes, de már igen is túljáró mérsékleténél fogva semmi gyökeres javításra se törvényei, se szokásai, de még csak nyelve körül se tudta elhatározni magát, a minek valami látszatja csak volna, minthogy nemzeti elhátározottságnak, kivált ha ez fecsegésben még nem leli határát, oly könnyen ellent nem állhatni, és így — mint Pozsony mutatja — palliativ szerekkel orvosol-gatja a honi alkotmányt, s száz uj rendszabások, megannyi kivételek koholtával még inkább egybeke-veri a honi túlmesterkelt ingadozmányt, a helyett, hogy azt valahára a természet egyszerű sarkalatira

kellene rakni már; azért honi bajainkról s tenni valóinkról nem lehet oly titkon értekezni, mint gyónató széekben, sem oly csinján őszinteskedni, mint szerelem körül. De e törvényhozó nagy közönséget — minthogy több mint 300,000-nek van befolyása honunk boldogságára — ugyan csak felrázó szerekkel, jól hangzó szavakkal, s nagy súlyu okokkal lehet önhasznára s öndicsőségére felszólítani, felkérni.

Igaz, ily eszközlések közt — mivel csak egy pohár víznek hordásában is könnyen kilocsesan egy-egy csep — nem ritkán azok is megfecskenvedtetnek egy kissé, kiknek nagy mosásra szükségük nincs, és így ez nekik alkalmatlan, sőt sértő is, valamint néha-néha olyasokra is száll világ, kiknek szemük öröki sötétséghez szokva, egyszerre nem igen bírhatja azt, s így káprázik, de a sértő fény könnyen még az ítélő tehetséget is túlságra készti. Ilyest azonban tökéletesen elkerülni lehetetlen; mert valamint a legnagyobb földi tökélynak is vannak árnyékoldalai, úgy a legüdvösb célok eszközlése közt se távoztathatni azokat egészen el. És operációkat némi fájdalmak okozása nélkül s úgy szólván, látatlanul, érzetlenül végbe vinni épen oly lehetetlen, mint következtést várni ok nélkül, képtelenség.

Az oly sokszori célvesztések és véletlen célérések egyébiránt nem a nemzeti felszólítók s felkérők ügyetlenségében szokták venni eredetüket, de valódi

forrásuk rendszerint azoknak túlságában vagy innenségében létez, kik panaszra fakadnak. S ugyanis mily túlság bir sokakat annak felszedésére, mi másokat illet; s mily innenség okozza viszont azt, hogy sok megint azok elibe nem jut, kiket illet? Korántsem az ébresztők szavai s szemrehányási, hanem a tisztátlan lelkisméret s a hiu restség. Mert igazságtalan bökdösési és szurkálási a közönségnek soha nem illetik azt, de mindig az ügyetlen bárdolóra pattannak viszsza, öt okvetlenül vagy közmegvetés, vagy közkaczaj által megsemmisítendő. S így a kritikának tajtéka soha nem ér ártatlant, de mindig bűnöst, s néha olyast is, kire nem vala czélozva ugyan, hanem ki véletlenül mégis eltaláltatott. Midőn más részről az sem az ébresztők és tanácslok hibája, ha a hiu restség nem engedi annak jó elevei használását, mi mondva és kimutatva volt, de annak hasznát azok aratják előbb, kiket a jó mag aratása tulajdonkép nem is illett, és ekép a nyujtott adományokkal nem azok élnek, kiknek ajánltatának, de mások.

Mit tehetnek Magyarország hiányinak feltakarói arról, ha nyilaik oly helyeken is ütnek sebet, hol átszúrhatlan pánczéliját gondolják, remélik, hiszik találni az erénynek s hazafiságnak? Mit továbbá arról, ha a magukat eltalálva érzők nem birnak elég észszel, hallgatni s javulásra fordulni, de itt titkos „jaj“, ott hangosb mormolás, amott pedig már mérgesb

pujkahevület is el-elárulgatja és fel-felleplezgeti büneiket? Mit végre arról, ha netalán a semmiben befolyással nem bíró adózó nép előbb látná át szavaik igazságát, mint a törvényhozó nemesség? és netalán Magyarország nem magyar lakosa, sőt tán a külföld is előbb használná, értené, s indulatlansággal és igaz lélekkel meg is fontolná a magyarul s magyarán írt magyar szót, mint a Magyar?

És ezért nem mivelhet a honi törvényhozó közönség egyebet, hanem az, vagy annak bebizonyításával kénytelen meghazudtolni Magyarország-hiányinak feltakaróit, hogy szavuk rágalom, miután ezek velem együtt nem érdemlenek egyebet, mint közmégvetéssel és közkaczajjal kísért sárba hajítást, vagy tüsténti javulása által kell megmutatnia szavaink hazug voltát, mi után viszont, ugy hinném, mind én, mind a velem egy uton járók egy kis igazsággal tán nem számoltathatnánk a legselejtecsbek sorába. És csak e kettő közt választhat a magyar törvényhozó közönség; mert ha a felhozott két mód szerint az első által nem tud, a másik által pedig nem akar megezáfolni minket, teljes jogunk marad utóbb is nyilainkat arra röppentnünk, merre tetszik; mely joggal, habár mély hallgatásba süllyedne is többi bajtársom, én mindaddig élni fogok, míg egyetlen egy szónak kimondása marad hatalmamban, és e szándékomtól nemcsak egyes orosz, török vagy horvát ember nem fog visz-

szarezzentni, de még az egész török, orosz és horvát nemzetség sulya sem, minthogy ily tájakról nem sok világot és üdvet várhat a haladni ohajtó Magyar; sőt ezen elhatározott akaratomtól az egész világ hatalma se fog elmozdítani, mert polgári kötelesség körüli elveimnek legfőbbike az, hogy jóllehet vagyonával s életével köteles honához a szabad ember, becsületének azért mindig teljes ura marad, s azzal senkinek a nagy természetben nem tartozik. A nemzeti selejtségek pártolói, védelmezői, vagy a hiu ábrándozások hősei pedig, midőn a községet gyalázati, szégyenei és légben nyargalási közt még jobban megerősítik, s ezekben örökké fogva tartják, előbb-utóbb maguk is kifejtetnek minden becsületből, és csak azokat nem éri a közmocsok, s csak azok mentik meg a nagy világ vagy legalább öntudalmuk előtt legérdekesb sajátukat, a becsületet, kik a község hibáiban részt nem vesznek, sőt azokat nyílt hangon ki is mutatják azon elemnek, mely nem az övék, s melyben ők élni nem tudnak, nem akarnak. S ennyi joga nemcsak a szabadnak, de minden emberi teremtésnek van, kiben több a lélek, mint az agyag.

És most ezen érdekllett elvnél fogva szólitom a nemzet lelkesb részét fel: „Ne mulassza az Istenért el más nemzeteknek vérrel nyert tapasztalását honunk javára lehető legnagyobb haszonra fordítani, nehogy mindazon javítás és kifejtés, melyet mind nemzetünk

kora s mibenléte, mind az emberiség haladása leg-sürgetőbben, sőt legelkerülhetlenebbül megkíván, honunkban is hosszú nyomorusági iskolának drágán vásárlott gyümölcse legyen, de Hunniában az ész és nyert tapasztalás után irányzott bölcseség intézze mindazt el, mit régibb nemzetek részint világos példának nem volta miatt, nem eszközölhettek oly egyenes és sima utakon, mint a milyeken mi haladhatunk, mint kiknek a számtalan példa előttünk van; részint éppen azon okból soha nem is eszközölhettek, mely ok mai időkben oly sok nemzetet alacsony pangásban tart, s mely nem egyéb, mint önismeretnek, és az ezzel mindig együtt járó javulási ösztönnek hija. Minél fogva felette kevés nemzet lépett is a régi sötétség ködeiből szabad világra, de még ezen kevesek is csak felette magas áron nyerheték meg e lehető legnagyobb földi jót, valamint mai időkben is meg nem szünő, sőt mindig alább szálló selejtesség közt fog-nak dermedezni vagy ingadozni, míg szolgaságba döntetnek s elpusztulnak, mindazon nemzetek, melyek az *Igazság* és *Való* elől magukat elzárván, a csalképzélet, túlbecsülés és elbizottság mámoriban élnek, és csak azok emelkedendnek emberhez illő magasságra, melyek az önismeret tükrébe férfiúi elszánással tekintvén, ellentállhatlan erővel vetkeznek minden hátramaradásikból ki; azon nagy különbséggel mindazáltal, hogy mindazon javítások és ujja-

szerkesztések, melyek a polgári szabadság elmulhatlan sarkalati, a legszebb békesség s legmélyebb köznyugalom áldásai közt eszközöltethetnek mai időkben, és most fejledező nemzeteknek nem szükség azon általános tűzbe lobbanniok, mely régibb nemzetek ujjaszületését kísérte. És ez azon elsőség, melylyel a jelenkor, a mindig növekedő tökéletességnek félre nem érthető jelei szerint, határtalanul felmúlja a multkort.

S ugyanis mily józan szabadsági minta után irányozhatta volna nemzet azon időkben lépteit, mikor Róma leomlotta után nyugoti része ezen egykori világzsarnoknak fekete sötétségbe merült, keleti része viszont lassu rothadásban közelite a bizonyos véghez? Nem is látunk azért sem a középkor szabadság utáni erőlködéseiben Itáliának kevert nemzetségi fölött, se Britannia későbbi hosszadalmas tapogatásiban, sem az 1789-iki Gallus otromba függetlenségi vadászatiban czélt és irányt, valamint a hajdantai Platok, Lykurgok és Brutusok nemzeti szabadság próbái is csak eredetiek, és semmi analýsált példa utániak nem valának, s ekép se kiterjedtebb, se hosszabb idejü sikerüek nem voltak, nem is lehettek. De csak a szövetséges Amerikának jutott azon teljes szerencse hagyományul — hanem egyszersmind azon ész is, jól használni e szerencsét — sokszor próbált experimentek után, és ekép példa és minta szerint,

legkisebb belfelforrás nélkül rögtön józanul élni a szabadsággal; minek, mint látszik, nemcsak a szövetségre nézve van kiterjedt és tartós sikere, de az egész emberiségre is legüdvösségesb. És így ránk Magyarokra is van legnagyobb hatása.

Mi okból a mai világnak kiképzett s mindinkább életbe ható szabadság elvei minden nemzeteket a szabadság forrásához nemcsak közelébb állítanak, de azon módokra is oktatnak : ,Mikép lehessen e legnagyobb jónak birtokába jutni, ingatlan veszélyetlen.' Ugy hogy egy nemzet se kénytelen ezentúl minta és példa hijából szolgaságban tespedni, vagy tévutakon keresni megszabadulást, mert bármily lépcsőjén álljon is nemzet a műveltségnek, józan cselekvésének pályaköre ki van jelelve már, s így hátramaradásának semmi ürügye többé.

Nem mulasztjuk-e azonban mi Magyarok ily józan cselekvés módnak példáit felfogni, s magunkra s körülményinkre illeszteni, az sem Amerikától, sem az egész világtól, de egyedül minmagunktól függ.

S pedig mivel nemzeti cselekvésünk csak azon arányban nyerheti jobb vagy rosszabb irányzatát, milyenben nagyobb vagy kisebb számban több vagy kevésb jó akarattal és bölcseséggel fogjuk fel s használjuk ,a világnak szabadság körültként tapasztalását'. Ha nemzetünk utóbb is megmarad egy fő hibájánál — mely egyeseknél is nem jól organizált velőnek jele

— ,Senkinek sikeres próbáival egyenesen élni nem akarni, de mindent magában keresvén, vagy javítlan tengődni, vagy javításokat mindig csak tartózkodva s félig-meddig venni át, és így félszeg kimivelődésben messze kullogni a kimiveltek után örökleget, akkor minket még azon egycsek cselekvésmódja is megalázzand, kik mindenütt s mindenkor készek használni a tett tapasztalást, és nemzeti kifejlésünk s felemelkedésünk lehetetlen, minthogy ,világi mély tudomány, a volt esetek philosophiai egybeillesztése, s azoknak józan alkalmazása nélkül, constitutiók javításit úgy szólván improvisálni e mai idők kiképzettségei közt, teljes lehetetlenség‘.

Kutassunk ezért oly mélyen, mint csak lehet a nemzeti történetek forrásiban, s midőn honi előmozdításunk és javunk ügye körül felvilágosítjuk magunkat, nehogy készületlenségünk által hazánknek többet ártsunk, mintsem aztán aggkorunkig ismét helyreállítani volnánk képesek; ne mulasztjuk el azon gyökérokok keresését, melyek a nemzeti nagyságok sarkalati, mert máskép mindig homokra fogjuk állítani alaptalan műveinket.

S így kiképzett nemzeteknek ne felsőbb lépcsőire akarjunk egyszerre szökni, és mindabban rögtön részesülni, minek birását — mely áldás magában — nemzeti nevelésnek, a szó fensőbb értelmében, meg kell előznie, nehogy bárdolatlanság által átokká vál-

jék; de szálljunk azon mélységre és kezdjük javításunkat inkább ott, hol a mivelt nemzeteknek egészségük, erejük és igazi nagyságuk erkölcsi elve van.

Szövetséges Amerikában például szinte mindaz, mi leginkább érdekel, s irigységünk tárgya, csak felüléptmény, és ekép nincs-ránk nézve még itt a nap, abban részesülhetnünk, s nem is viradhat ránk soha is, míg a türedelmesség és természeti jogoknak talpköve nálunk megvetve nincs; de felettünk azon nap már jó időtől fogva s szinte alkonyatra fordul, esz-közleni azt, minek Amerika leginkább köszönheti mostani állását, s mi semmi egyéb, mint más nemzetek tapasztalásinak *ismerése s józan alkalmazása*‘.

S im ez azon gyökér, melynél kezdenünk kell; melyhez azonban megalázódás, sok munka és néhai virasztás nélkül jutni sehogy se lehet. Szívében pedig ki fog érzni megalázódást, s munkálni- s virasztni-vágyat, míg hiuság és gög szünetleni öntúlbecsülésre készt, s a jobb érzelmeknek parancsol? Egy halandó se.

És azért soha se fog tűnni a valódi áldás világa Magyarországra, míg lelkesb része keserű könyekkel, vérző szívvvel és törődött kebellet maga magának, sőt az egész világnak őszintén, minden legkisebb lepleg nélkül, s nyavalyáinak legmélyebb forrásáig meg nem vallja, hogy nemzeti teste, természetelleni okoknál fogva, veszedelmes álmokórságba merült, közel

volt sirjához, és sok részei nemcsak semmire nem valók, de az egész testnek létét is kockáztatják, mint-hogy rothadástól elnérögültek, s ekép a legnagyobb bajokkal tengődő s csak most ébredő nemzet mind erkölcsében, mind törvényes szerkezetében, mind gazdasági s kereskedési helyzetében, mind házi viszonyiban, mind szokásiban, általánosan véve a lehető legalantibb lépcsőn áll, s minden becse, kifejlődhetési erejében, a szent szabadságnak itt-ott még el nem aludt szikrájában, és lelkesb részének elszánt férfias akaratjában, inkább nem élni, mint a polgári erény útját nem járni¹ rejtezik, s mely akaratnak legelső s tán legnehézb diadalma a most elmondott vallomás.

Kardugva, henyélve, pipázva, vagy hiu ábrándozással és gögös félszeg tudománynyal nemzeti nagyságot elérni nem lehet. S bár mit végzett is a nemzetek legfőbb Ura Hunnia létéről, soha előmenetelére s diszkifejtésére hátramaradásinak leplezőit, hiányinak vak el nem ismerőit, hibáinak hiu s gögös pártolóit használni bizonyára nem fogja; de ha menygyei bölcsesége azt határozza, hogy a Magyar nyomatlan el ne olvadjon más nemzetek nimbusában, hanem az emberiség diszére éljen és felnemesüljön, akkor az erény által megengesztelt gondviselés bizonyosan azokat fogja célainak elérésére választani eszközül, kik a lélek szebb tulajdonival rokonok, és így

előhaladást, közmíveltséget s közerényt szomjaznak, mi azokkal egyjelentésü.

Zordon ugyan a pálya, s kivált eleinte nehéz az öröki tömjének közt neveltnek a magamegalázás; de valamint egyesek fénytulajdonival rögtön felruházkodni lehetetlen, de csak a magát megalázta emelkedhetik fáradhatlan önidomítás és önnevelés által hasonló magasságra, ugy a képzett nemzetek elsőségekben is csak azon nemzetek részesülhetnek egykor, melyek, bár mily lealacsonyító legyen is ily vallozás, az idegen nagyobb fényt elismerik, s ellentárhatalan határzottsággal indulnak javulásra.

Szálljunk tehát — még mielőtt lefolyt volna felettünk a javítási lehetőségnek soha vissza nem térő ideje — zarándok leereszkedéssel magunkba mi, kiknek oly dicső jogaink s ezért oly szent kötelességeink is vannak a haza körül. Valljuk meg : „Eddigelé anyaföldünknek inkább csak áldásával éltünk, mintsem hogy néha érette is éltünk volna oly lelkesedéssel, melyből rá viszonzáldás is csirázhatnék“. Valljuk meg : „Eddigelé nem nagy gondunk volt, kiképezni magunkat, és mieinket a haza szolgálatjára férfiulag, de kellemek vadászata volt jobbadán foglalatosságunk fő alzata, holott ezek hozzánk inkább csak felülményképen illenének“. Higyjük továbbá : „Soha nem fog Magyarország igazi egészségre virulni, mig természetelleni, egyoldalú, és a test szabadságát gátló

békóiból fel nem mentetik, és soha a közáldás melege nem fogja általánosan átjárni a honi köztestet, míg rothadt helyei ki nem szuratnak, a százezer nyi privilegiumok tarkasági ki nem küszöböltetnek, míg az egész alkotmány mostani gólyaállásáról — minthogy a nép semmi — a természetnek soha nem változó sarkaira nem állittatik. Ne felejsük más részről, hogy nemesi jogaink nem azért veszték el rugósságaikat annyira, mint tapasztaljuk — mint-hogy önkény által külföldre menetelünk is sokszor kereken megtagadtatik, és így öncsalás nélkül már igazi testi szabadságunk sincs többé — mert ily jogok törvényesen meggyengítették vagy tőlünk erővel elragadtattak volna, hanem azon okból veszték kellő rugósságaikat, mert legszentebb szabadságainkkal józanul nem éltünk, de felettük mindinkább elszendergettünk, vagy ha éltünk is velük, mindig csak egyenként és öröki divergentia közt használtuk, és soha nem volt köztünk igazi egyerértés, valódi egybehangzás. Legyünk meggyőződve végre arról, hogy nemzetségink, vallásink és felekezetink százszínűségei közt soha nem forraszthat minket semmi is egy testbe, mint magyar nyelvünk hivatalosítása; mert míg tökéletesen nem értjük egymást, s szavaink — áttétel közt — a latánban csak bénítva és elforgatva mehetnek a királyi szék elibe, mindaddig nagy sikerrel sem a kormány, sem a közönség valódi hasznáról

nem fogunk tanácskozhatni, s mind a királyi szék, mind a haza aránylag felette alanti helyen fog állni örökleg.

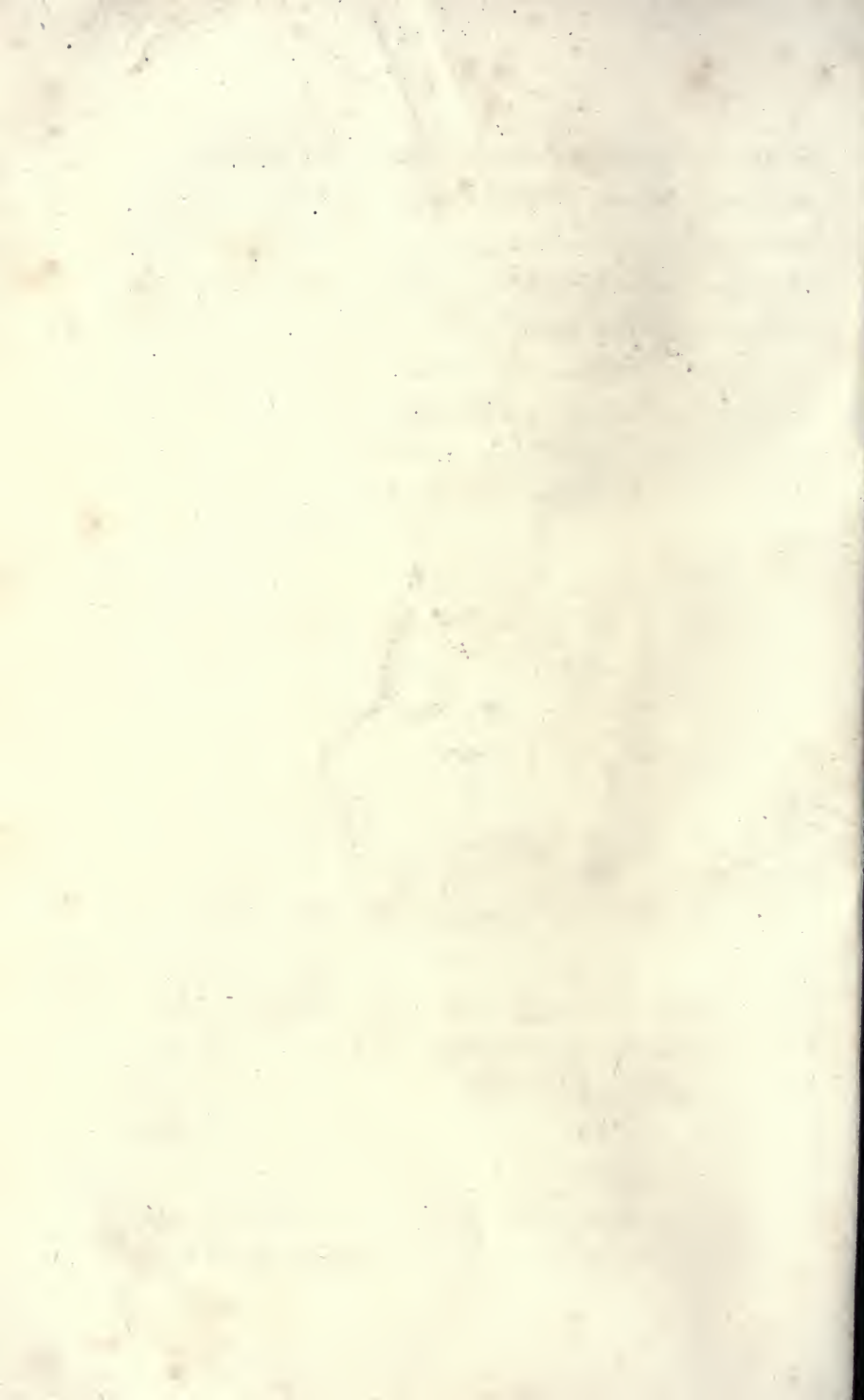
Bucsút kell vennünk minden minket mulhatlanul gyengítő divergenciáktól, zablázni s fékezni tudnunk nyers szenvedelmink félrecsapongását, igen is puha szívünk éretlen andalgását. És minden törekedésinknek abban szükség egybefornniok, „Magunkat kiképezni lehető legnagyobb nemzeti erőre“; mert csak az erős szabad, és így csak az erős boldog, s csak az erősnek szánakozása és pártvevése hatékony. Mi Magyarok pedig a szabadság kincsével birunk, és ekép kettőztetett söt százszortai kötelességünk nemcsak óvni, minden móddal védni, de legnagyobb egyességgel, és így legnagyobb hatással is élni szünetlen, mindent egybefoglaló s kirekesztőleg egyedüli változhatlan jogunkkal: „Semmi rólunk nálunk nélkül“.

Nemzeti erőre nemzeti nyelv nélkül emelkedni akarni azonban képtelenség, s így midőn a legnagyobb türeldelmesség és a külön vélemények legnagyobb tisztelete mellett se lehet született magyart, ki a magyar nyelv hivatalosítása ellen szegül, egyébként tartani, mint észbódultnak vagy hazaárulónak, kössünk mi nyelvünk megtartására s nemzetünk kifejtésére, a mi csak anyanyelvünk hivatalosítása által eszközölhető, erényfrigyet, mi, kiket a honi isko-

lák maszлага és a honi előítéletek mirigye, hála az egeknek, minden természeti ítélő erőtlől nem fosztottak még meg, s kik keblünkben is érzünk valami meg nem szűnő meleget, mely váltva hol vigabban ömledez, hol el-el is akad, mint derül és borul a honi ég.

24 / R 163

(32)

my

DB Széchenyi, István
933 Töredékek gróf Széchenyi
.3 István fennmaradt kézírataiból
S8A575
köt.1

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

